

Materiële welvaart in Nederland 2020

Materiële welvaart in Nederland 2020

Verklaring van tekens

.	Gegevens ontbreken
*	Voorlopig cijfer
**	Nader voorlopig cijfer
x	Geheim
–	Nihil
–	(Indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	Het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
Niets (blank)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2019–2020	2019 tot en met 2020
2019/2020	Het gemiddelde over de jaren 2019 tot en met 2020
2019/'20	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2019 en eindigend in 2020
2017/'18–2019/'20	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2017/'18 tot en met 2019/'20

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress: Textcetera, Den Haag en CCN Creatie, Den Haag
Ontwerp: Edenspiekermann

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2020.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits CBS als bron wordt vermeld.

Voorwoord

In deze vijfde uitgave van *Materiële welvaart in Nederland* presenteert het CBS de nieuwste gegevens over de financiële situatie van huishoudens en de leden van die huishoudens. De meeste cijfers gaan niet verder dan 2018 en belichten sociaal-economische onderwerpen zoals koopkrachtontwikkeling, opbouw en (her)verdeling van het inkomen, inkomens- en vermogensongelijkheid, belastingdruk en de beoordeling van de eigen financiële positie. In deze publicatie zijn enkele cijfers opgenomen met betrekking tot de coronacrisis, zoals hoe de bevolking het economische klimaat inschat tijdens de gedeeltelijke lockdown in april 2020. Een brede verslaglegging van actuele economische en maatschappelijke gevolgen van de coronacrisis is te vinden op de [CBS-website](#).

De uitkomsten in *Materiële welvaart in Nederland 2020* laten zien dat de koopkracht van de Nederlandse bevolking in 2018 met 0,3 procent is gegroeid ten opzichte van 2017, de laagste groei na 2013. In 2016 piekte de groei nog met een koopkrachtverbetering van 3 procent. Het aandeel huishoudens dat zegt moeilijk rond te komen, met betalingsachterstanden te kampen en schulden te moeten maken bleef in 2019 op hetzelfde niveau als in 2018.

Zowel de economische crisis als de navolgende periode van economische hoogtij had geen effect op de ontwikkeling van de inkomensongelijkheid van huishoudens. In 2018 lag deze op hetzelfde niveau als in eerdere jaren. Anders is het gesteld met de ongelijkheid in vermogen. Deze is groter dan de inkomensongelijkheid maar is vanaf 2015 afgenomen, vooral als gevolg van de sterk aangetrokken woningmarkt met alsmaar stijgende woningprijzen. Ondanks de forse stijging van de waarde van het eigenwoningbezit is het vermogen nog niet op het niveau van 2008.

In de crisisjaren steeg de druk van sociale premies en inkomensbelasting op het bruto-inkomen (het inkomen uit werk en vermogen, uitkeringen, pensioenen en toeslagen). Met het aantrekken van de economie werd deze belastingdruk substantieel minder. In 2017 liep de druk van sociale premies en inkomensbelasting op het bruto-inkomen iets op maar stabiliseerde in 2018 en bleef in beide jaren op een lager niveau dan tijdens de crisis.

Net als in de vorige editie wordt in *Materiële welvaart in Nederland 2020* de inkomensongelijkheid langs de lijnen van vorming en herverdeling van het inkomen gepresenteerd. Daarmee wordt zichtbaar gemaakt in welke mate het verstrekken van uitkeringen, het heffen van premies en het innen van inkomstenbelasting bijdragen aan de vermindering van de inkomensongelijkheid. Ook komt de inkomens- en vermogenspositie van werknemers en zelfstandigen, waaronder directeuren-grotaandeelhouders, aan bod. Verder zijn van de werkenden de branchespecifieke armoederisico's in kaart gebracht. Per thema wordt bovendien de bijbehorende regionale verdeling getoond.

Deze publicatie beperkt zich tot de materiële aspecten van welvaart. In de *Monitor Brede Welvaart* bespreekt het CBS ook de niet-monetaire waardeningen van de leefsituatie. In *Materiële welvaart in Nederland 2020* wordt per onderwerp doorgelinkt naar alle relevante, onderliggende tabellen zoals die via StatLine, de elektronische databank van het CBS (www.cbs.nl), beschikbaar worden gesteld.

Directeur-Generaal (waarnemend)
Dr. A.H. Kroese

Den Haag/Heerlen/Bonaire, juni 2020

Inhoud

Voorwoord	3
Samenvatting	7

1. Bereik van de welvaartsstatistieken 11

1.1	Welvaart: een breed begrip	11
1.2	Een kijkje in de portemonnee van huishoudens	15
1.3	Literatuur	20

2. Inkomen van huishoudens 21

2.1	Samenstelling huishoudensinkomen	21
2.2	Inkomen van huishoudens, 2000–2018	27
2.3	Verdeling huishoudensinkomen	29
2.4	Inkomen naar kenmerken van huishoudens	30
2.5	Regionale inkomensverdeling	32
2.6	Literatuur	34

3. Inkomen van personen 35

3.1	Samenstelling persoonlijk inkomen	35
3.2	Verdeling persoonlijk inkomen	38
3.3	Inkomen naar kenmerken van personen	40
3.4	Economische zelfstandigheid	42

4. Koopkrachtontwikkeling 45

4.1	Trends in de bevolking	45
4.2	Verschillen tussen bevolkingsgroepen	47
4.3	Literatuur	52

5. Vermogen van huishoudens 53

5.1	Samenstelling vermogen	53
5.2	Ontwikkeling vermogen	55
5.3	Vermogensverdeling	55
5.4	Vermogen naar kenmerken van huishoudens	58
5.5	Regionale vermogensverdeling	60
5.6	Nalatenschappen	61

6. Welvaart van werkenden 67

- 6.1 Werknemers en zelfstandigen 67
- 6.2 Inkomen 70
- 6.3 Inkomen naar kenmerken van werkenden 74
- 6.4 Werkenden met risico op armoede 78
- 6.5 Vermogen van werkenden 82
- 6.6 Literatuur 84

7. Ongelijkheid in financiële welvaart 85

- 7.1 Inkomensongelijkheid 85
- 7.2 Vermogensongelijkheid 90
- 7.3 Welvaartsongelijkheid 93
- 7.4 Literatuur 95

8. Financiële problemen en oordeel financiële situatie 96

- 8.1 Moeilijk rondkomen en financiële beperkingen 96
- 8.2 Oordeel over de eigen financiële situatie 100
- 8.3 Literatuur 107

9. Belastingen 108

- 9.1 Belastingdruk 108
- 9.2 Drukverlichting door heffingskortingen 111
- 9.3 Belastingvoordeel aftrek eigen woning 112

Bijlagen 115

Bronnen 121

Medewerkers 122

Samenvatting

In *Materiële Welvaart in Nederland 2020* presenteert het CBS de nieuwste gegevens over de financiële situatie van huishoudens en personen in Nederland. Onder meer de volgende vragen komen aan de orde:

- Waaruit bestaat materiële welvaart?
- Hoe hoog is de welvaart van de verschillende bevolkingsgroepen en regio's?
- Hoe staat het met de materiële welvaart van werkend Nederland?
- Wat was de trend in inkomens- en vermogensongelijkheid?
- Hoe hebben de koopkracht en het consumentenvertrouwen zich ontwikkeld?
- Hoe hoog is de belastingdruk en wie heeft baat van belastingvoordelen?

Het CBS baseert de uitkomsten van *Materiële Welvaart In Nederland* grotendeels op gegevens van de Belastingdienst. Deze zijn op het moment van uitkomen van deze publicatie tot en met het jaar 2018 beschikbaar. De effecten van de Corona-crisis komen daarom alleen tot uitdrukking in de recente cijfers van het maandelijks Consumenten Conjunctuuronderzoek.

De uitkomsten laten zien dat de koopkracht in 2018 de laagste groei kende sinds het einde van de economische crisis. Het consumentenvertrouwen begon vanaf eind 2018 te dalen en sinds 2019 waren er vrijwel onafgebroken meer pessimisten dan optimisten, met de grootste dip ooit in april 2020 ten tijde van de lockdown. Daartegenover staat dat er in 2018 opnieuw een stijging was van het vermogen van huishoudens, er minder huishoudens schulden hadden, en het aandeel mannen en vrouwen dat economisch zelfstandig is verder steeg.

Koopkracht in 2018 minder sterk gestegen

De koopkracht van de bevolking in Nederland steeg in 2018 met 0,3 procent ten opzichte van 2017. Dat was minder dan in de jaren 2014–2017, maar meer dan in de crisisjaren toen de koopkracht een aantal jaren daalde. Werknemers en zelfstandigen gingen er het meest op vooruit in 2018. Van de uitkeringsontvangers hadden alleen pensioengerechtigden te maken met een koopkrachtdaling. Aanvullende pensioenen worden al jaren niet of beperkt geïndexeerd.

Gemiddeld jaarinkomen van huishoudens gelijk gebleven

Het besteedbare inkomen van huishoudens was in 2018 gemiddeld 42 duizend euro. Wanneer in dit netto inkomen rekening wordt gehouden met de inflatie en het verschil in samenstelling van huishoudens had een huishouden gemiddeld vrijwel evenveel te besteden als een jaar eerder. Wel was er een toename van 5 procent ten opzichte van de huishoudens in 2015 en vergeleken met de huishoudens in 2000 lag het inkomen ruim 20 procent hoger. Behalve een methodebreuk in 2011, onder meer door de opwaardering van de economische huurwaarde, komt de toename ook doordat vrouwen meer uren gingen werken.

Jaarinkomen van werknemers niet veranderd

Het mediane persoonlijk inkomen van werknemers lag in de periode 2011–2018 (gecorrigeerd voor inflatie) steeds rond 35 duizend euro. Het inkomen van zelfstandigen nam na een daling in de crisisjaren vanaf 2014 toe. Het inkomen van zmp'ers was met 50 duizend euro in 2018 het hoogst, en van zzp'ers het laagst (30 duizend euro). Directeuren-groootaandeelhouders hebben binnen de groep zelfstandigen met 63 duizend euro het hoogste mediane inkomen.

Van de werkenden maakte 2,4 procent deel uit van een huishouden met risico op armoede, vrijwel evenveel als in 2017. Alleen onder zzp'ers groeide het aandeel met risico en kwam uit op 7,7 procent. Onder zmp'ers (4,0 procent) en werknemers (1,5 procent) bleef het gelijk.

Meer economisch zelfstandigen

Van de 13,5 miljoen mensen in 2018 met een persoonlijk inkomen uit werk of een uitkering kwamen mannen gemiddeld uit op 40 duizend euro en vrouwen op ruim 24 duizend euro. In de groep tot aan de AOW-leeftijd komt dit verschil vooral doordat vrouwen minder vaak werken, en als ze werken dat overwegend in deeltijd doen. Vrouwen zijn daardoor ook minder vaak economisch zelfstandig dan mannen. In 2018 verdiende ruim 62 procent van de vrouwen van 15 jaar tot AOW-leeftijd met werken minimaal een inkomen op bijstandsniveau, bij mannen was dat ruim 80 procent. Sinds 2014 is bij beide sprake van groei, na onveranderlijkheid bij vrouwen en terugloop bij mannen in de crisis.

Meer vrouwen met aanvullend pensioen

In 2018 had twee derde van de AOW-gerechtigde vrouwen een aanvullend pensioen naast de AOW, in crisisjaar 2009 was dat nog 58 procent. Bij de AOW-gerechtigde mannen is het aandeel met 92 procent nauwelijks anders dan in 2009. Onder gehuwde of samenwonende vrouwen was het aandeel met een aanvullend pensioen nog steeds betrekkelijk klein (50 procent), maar wel 16 procentpunt hoger dan negen jaar eerder. Het mediane, aanvullend pensioen van vrouwen lag in 2018 met 5,5 duizend euro nog altijd op een lager niveau dan dat van mannen (12,8 duizend euro).

Consumentenvertrouwen daalt scherp

De groei van het consumentenvertrouwen na de crisis sloeg vanaf september 2018 om en kwam in februari 2019 onder de nullijn uit. Daarmee waren er voor het eerst sinds vijf jaar weer meer mensen pessimistisch over de economie dan optimistisch. In april 2020 daalde het consumentenvertrouwen sterker dan ooit tevoren. Ook het vertrouwen in het economische klimaat nam fors af, maar lag net als het consumentenvertrouwen nog boven het niveau van het negatieve sentiment ten tijde van de economische crisis.

Vooral laagste inkomens kampen met financiële problemen

Huishoudens met weinig inkomen rapporteren vaker financiële problemen dan hogere inkomensgroepen. Zo gaf in 2019 een kwart in de eerste inkomensdecilgroep en 40 procent in de tweede aan moeilijk rond te kunnen komen van het inkomen. In de hoogste kwintielgroep was dat ruim 1 procent. Ook kampen de laagste inkomens substantieel vaker met achterstanden bij de betaling van de maandelijkse huur- of hypotheeklasten, de elektriciteits-, water- of gasrekeningen of bij het afbetalen van een lening of andere kredieten. Verder zeggen zij vaker dan hogere inkomensgroepen onvoldoende geld te hebben voor onder meer om de dag een warme maaltijd met vlees, kip of vis, het goed verwarmen van het huis, een jaarlijkse vakantie of regelmatig nieuwe kleren kopen.

Het merendeel van de huishoudens in de hoogste inkomenskwintielgroep zegt geld over te houden. Precies rondkomen wordt in de laagste twee inkomenskwintielgroepen het vaakst genoemd. Wel zeggen zij vaker spaartegoeden te moeten aanspreken en schulden te moeten maken dan hogere inkomensgroepen.

Vermogen stijgt verder

Begin 2018 bedroeg het mediane vermogen van huishoudens 38,4 duizend euro. Na een daling in de crisis zit het vermogen sinds 2014 weer in de lift. Omdat de eigen woning het belangrijkste bestanddeel is, gaat de ontwikkeling van het vermogen sterk samen met die van de stijgende huizenprijzen.

Bijna 1,3 miljoen huishoudens hadden begin 2018 meer schulden dan bezittingen, 200 duizend minder dan een jaar eerder. Er waren 207 duizend miljonairshuishoudens, een stijging van 27 duizend vergeleken met 2017.

Vermogensongelijkheid neemt weer af

Tijdens de economische crisis is de vermogensongelijkheid voortdurend gestegen. De stijging was vooral het gevolg van de daling van de huizenprijzen tijdens de crisis. Hierdoor zagen veel huishoudens hun vermogen slinken. Bij huishoudens die over grote spaartegoeden of omvangrijke aandelenportefeuilles beschikten, was het effect op het totale vermogen minder groot. Doordat de woningmarkt in 2014 weer aantrok, kwam er een eind aan de toename in de vermogensongelijkheid en sinds 2015 is sprake van een daling.

Lage en constante inkomensongelijkheid

Vergeleken met andere EU-lidstaten kent Nederland relatief weinig inkomensverschillen. In Slowakije is de minste ongelijkheid, gevolgd door Slovenië en Tsjechië. In Bulgarije zijn de inkomensverschillen het grootst. De inkomensongelijkheid in Nederland blijft al geruime tijd op een vrijwel gelijk niveau. In de crisisjaren ging dit wel gepaard met hogere heffingen van sociale premies en inkomstenbelasting.

Druk van belastingen en premies in 2018 onveranderd

De druk van de inkomstenbelasting en premies sociale verzekeringen op het bruto inkomen van huishoudens bedroeg in 2018 gemiddeld 38,5 procent, evenveel als in 2017. In de crisisjaren lag de belastingdruk gemiddeld op een hoger niveau dan in de jaren erna.

Heffingskortingen zorgen bij met name minder welvarende huishoudens voor belastingdrukverlichting. Zonder drukverlichting door heffingskortingen zou in 2018 de laagste welvaartsgroep ruim 25 procent van het bruto inkomen kwijt zijn geweest aan inkomstenbelasting en premies volksverzekeringen. Bij de hoogste welvaartsgroep was dat bijna 32 procent. Door de drukverlichting kwamen deze percentages netto uit op 9,6 procent voor de minst welvarenden en 27,9 procent voor de meest welvarenden. Gemiddeld was de nettodruk van de inkomstenbelasting en premies volksverzekeringen 19,2 procent in 2018.

1. Bereik van de welvaartsstatistieken

Dit hoofdstuk bevat een beknopte toelichting op de welvaartspositie van personen en huishoudens in Nederland. De welvaartspositie wordt in beeld gebracht met het inkomen, de bestedingen en het vermogen. Waaruit bestaan deze financiële gegevens van huishoudens en hoe verhouden ze zich tot elkaar?

1.1 Welvaart: een breed begrip

Welvaart wordt doorgaans gedefinieerd als de mate waarin behoeften met schaars beschikbare middelen worden bevredigd. De behoeften betreffen de primaire levensbehoeften zoals een onderdak, voedsel en kleding en bij toenemende welvaart luxe goederen en diensten als vervoersmiddelen en vakanties. Naast materiële wensen hebben mensen ook behoefte aan een veilige en schone leefomgeving, bescherming van eigendomsrechten, vrije tijd en zo meer. Veel goederen en diensten worden door bedrijven (in binnen- en buitenland) aan huishoudens geleverd, maar in bepaalde gevallen neemt ook de overheid de productie voor haar rekening, zoals bij het openbaar bestuur, de handhaving van de openbare orde, de zorg en het onderwijs.

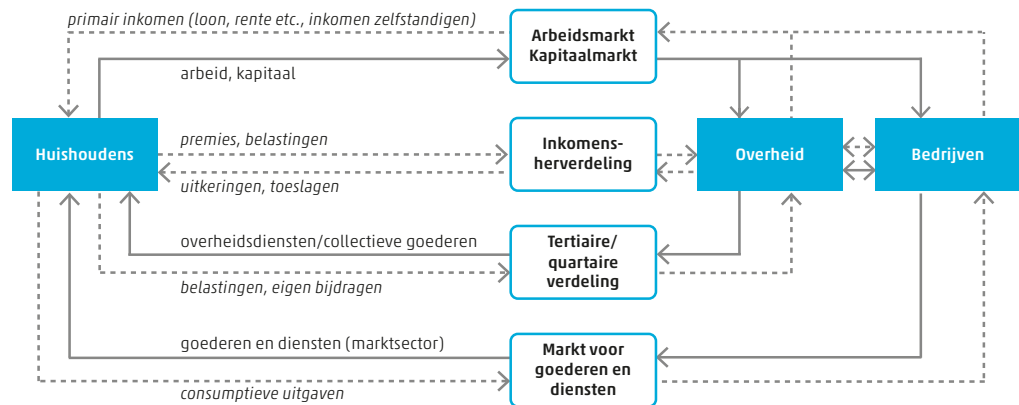
Hoe ontstaat welvaart en hoe wordt deze verdeeld?

Welvaart wordt verkregen in het economische proces waarin naast de bevolking onder meer bedrijven en de overheid een rol spelen. Bij de productie van goederen en diensten bij de overheid en in bedrijven genereren huishoudens met de inzet van hun arbeid en kapitaal inkomen (primaire inkomensverdeling).

De overheid speelt een rol bij de herverdeling van het inkomen. Zo ontvangen huishoudens die wegens werkloosheid, ziekte, arbeidsongeschiktheid of ouderdom zelf geen of onvoldoende inkomen genereren, een uitkering of pensioen. Daarnaast ondersteunt de overheid de groep met een zwakke inkomenspositie met diverse toeslagen. Het geld hiervoor krijgt de overheid door directe of indirecte (bijvoorbeeld via pensioenfondsen) inning van premies en belastingen. Uit deze herverdeling resulteert voor huishoudens het besteedbaar inkomen (secundaire inkomensverdeling). Met deze middelen betalen huishoudens hun bestedingen. Wordt het inkomen niet volledig uitgegeven of is er juist een tekort, dan wordt het verschil als een besparing aan het vermogen toegevoegd respectievelijk als een ontsparing op het vermogen in mindering gebracht.

Ten slotte draagt de overheid via gesubsidieerde of vrij beschikbaar gestelde goederen en diensten bij tot een herverdeling van de welvaart. Het gaat daarbij om individualiseerbare goederen en diensten zoals onderwijs en zorg (tertiaire verdeling) en zuiver collectieve goederen als de instandhouding en uitbreiding van infrastructuur waarvan het profijt moeilijk aan individuen is toe te rekenen (quartaire verdeling).

Vereenvoudigd model van economische kringloop met huishoudens, overheid en bedrijven

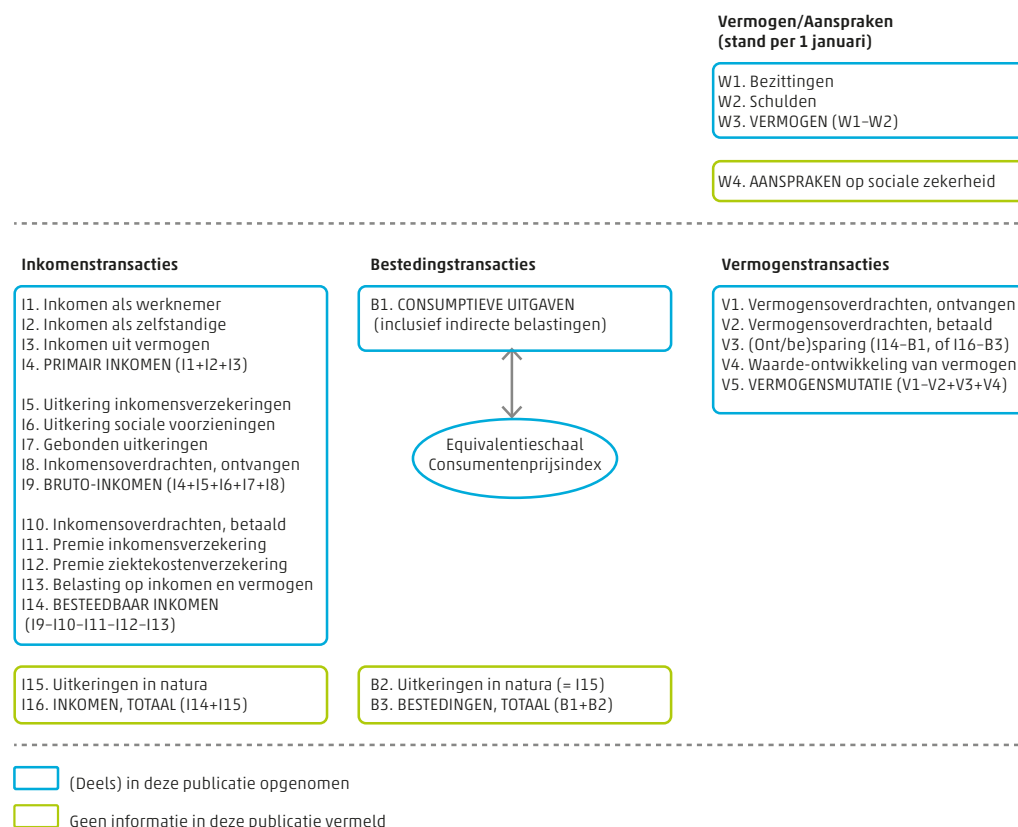
Welvaartsmaatstaven

De materiële welvaartspositie van huishoudens wordt in kaart gebracht aan de hand van het besteedbaar inkomen, de bestedingen en (de veranderingen in) het vermogen. De afbakening van deze begrippen is -enkele uitzonderingen daargelaten- conform de internationale aanbevelingen hieromtrent (zie bijvoorbeeld OECD, 2013). Andere factoren die de welvaart bepalen (zoals tertiair inkomen), blijven wegens het ontbreken van gegevens buiten beeld. In aanvulling op gegevens over (de verdeling van) de feitelijke welvaart bevat deze publicatie ook informatie over hoe huishoudens hun financiële situatie beoordelen en hoe zij deze voor de nabije toekomst inschatten. Mensen hechten niet alleen veel waarde aan materiële welvaart, maar ook aan zaken als een goede gezondheid, sociale contacten, een prettige woonomgeving en het kunnen vertrouwen op het openbaar bestuur. Diverse van deze niet-materiële aspecten zijn opgenomen in de Monitor Brede Welvaart (CBS, 2020).

Inkomen

Het CBS publiceert informatie over de vorming en (her)verdeling van het inkomen. Het primair inkomen is het inkomen dat in de economie gevormd is. Na herverdeling door heffing van premies en belastingen aan de ene kant en verstrekking van uitkeringen en toeslagen aan de andere kant resulteert het besteedbaar inkomen. Dit vormt het uitgangspunt voor de beschrijving van de inkomensverdeling en de koopkrachtontwikkeling over de diverse bevolkingsgroepen door de Inkomensstatistiek van het CBS. De Nationale rekeningen van het CBS voorzien daarnaast voor de sector huishoudens in totaalbedragen van het zogeheten beschikbaar inkomen (zie Bijlage C).

Een conceptueel kader van inkomen, bestedingen, vermogensvorming en vermogen

Het totale inkomen van een huishouden is gelijk aan het besteedbaar inkomen aangevuld met ontvangen sociale voorzieningen in natura en het profijt van collectieve goederen. Het Sociaal en Cultureel Planbureau brengt regelmatig het profijt van de overheid in kaart (zie Olsthoorn, Pommer, Ras, Van der Torre en Wildeboer Schut, 2017). Ook het CBS heeft uitkomsten gepubliceerd over de verdeling van sociale voorzieningen in natura over bevolkingsgroepen (zie Bruil en Koymans, 2014).

Bestedingen

Op basis van enquêtegegevens van het Budgetonderzoek brengt het CBS de bestedingen en het bestedingspatroon voor diverse groepen van huishoudens in kaart. De bestedingen aan goederen en diensten zijn ingedeeld naar functie: goederen en diensten die in een bepaalde behoefte voorzien, zijn in dezelfde groep ingedeeld. Zo vallen de uitgaven aan benzine of openbaar vervoer in de groep 'vervoer', de uitgaven aan smartphones in de groep 'communicatie' en die aan televisies in 'recreatie en cultuur'. De bestedingsbedragen zijn inclusief de indirecte belastingen, zoals belasting op toegevoegde waarde (btw) en accijnzen. Om de totale druk van belastingen te kunnen bepalen worden de indirecte belastingen daarnaast ook afzonderlijk geraamd.

Vermogenstransacties

Naast de periodieke in beginsel regelmatig terugkerende inkomsten en uitgaven, kunnen huishoudens incidenteel te maken krijgen met grote ontvangsten en uitgaven. Deze worden niet als een inkomen of een besteding beschouwd, maar worden geboekt als een vermogenstransactie. Voorbeelden hiervan zijn erfenissen en schenkingen. Ook de aan- en verkoop van de eigen woning worden als een vermogenstransactie geteld.

Het positieve verschil tussen het besteedbaar inkomen en de bestedingen (de besparing) of een negatief verschil (de ontsparing) draagt eveneens bij aan het saldo van de vermogensmutatie. De vermogenspositie van huishoudens wordt ten slotte ook bepaald door een waardeverandering van de vermogensbestanddelen in de loop van het jaar. Het CBS heeft geen statistiek die een omvattend beeld geeft van de vermogenstransacties voor diverse bevolkingsgroepen.

Vermogen

Het vermogen bestaat uit het saldo van bezittingen en schulden. De bezittingen zijn onder meer samengesteld uit tegoeden op bank- en spaarrekeningen, aandelenbezit, de eigen woning en het ondernemingsvermogen van zelfstandigen. De hypotheekschuld die rust op de eigen woning, is veruit de belangrijkste post bij de schulden van huishoudens. In de informatie die het CBS verstrekt over het vermogen ontbreken vooralsnog de tegoeden die zijn opgebouwd bij een spaar- of beleggingshypotheek.

Terwijl het inkomen, de bestedingen en de vermogenstransacties stromen zijn die over een heel kalenderjaar gemeten worden, heeft het vermogen betrekking op de stand aan het begin van het jaar. De mutatie in het vermogen tussen twee opeenvolgende jaren volgt uit het saldo van de vermogenstransacties.

Aanspraken

Met de premies die personen betalen (of die hun werkgever voor hen afdraagt), bouwen zij een aanspraak op toekomstige uitkeringen op. Bij (sociale) verzekeringen tegen loonverlies door werkloosheid en arbeidsongeschiktheid wordt die aanspraak doorgaans niet gekwantificeerd. De waarde ervan is daarvoor te onzeker. Bovendien gaat het hier om een omslagstelsel (lopende uitkeringen worden betaald uit lopende premies) en niet om kapitaaldekking. Bij de ouderdoms- en nabestaandenverzekeringen ligt dit anders. Rekening houdend met de gemiddelde levensverwachting kan hieraan een waarde worden toegekend. Zolang geen pensioen uitgekeerd wordt, stijgt de aanspraak jaarlijks op grond van de premie-inleg, maar deze is ook afhankelijk van het beleggingsresultaat van het pensioenfonds. Over de pensioenaanspraken kan een huishouden in het algemeen niet vrijelijk beschikken. Het is als het ware 'geblokkeerd' vermogen, totdat de gerechtigde voldoet aan de voorwaarden voor een uitkering. De aanspraken op sociale zekerheid zijn daarom niet als een onderdeel van het vermogen, maar als een afzonderlijke post opgenomen. Het CBS publiceert over de waarde van opgebouwde AOW-aanspraken (ofschoon deze niet door kapitaal gedekt zijn) en de werkgerelateerde pensioenaanspraken.

Onderzoekspopulatie, standen en stromen

De beschrijving van welvaart in een gegeven jaar heeft betrekking op de bevolking in Nederland naar de stand van 1 januari van dat jaar (vóór de herziening van de Inkomensstatistiek werd uitgegaan van de bevolkingsstand ultimo het jaar, zie Bos en Lok, 2019). Voor deze populatie worden (de stroom van) het inkomen, de bestedingen en de vermogenstransacties over het gehele jaar, en de stand van het vermogen per 1 januari van het jaar vastgesteld.

In de gepubliceerde cijfers over de welvaartspositie is de bevolking in instellingen, inrichtingen en tehuizen buiten beschouwing gelaten, omdat de besteding van hun inkomen grotendeels vastligt (denk aan de verzorgingsbijdrage van tehuisbewoners).

Equivalentieschaal en consumentenprijsindex

Huishoudens verschillen in omvang en samenstelling. Het besteedbaar inkomen waar een alleenstaande goed van rond komt, kan voor een gezin met kinderen een krap budget zijn. Om het inkomen van de verschillende huishoudens onderling vergelijkbaar te maken, past het CBS equivalentiefactoren toe. Het inkomen kan ook wegens inflatie aangepast worden. Door prijsstijgingen krijgen huishoudens immers minder waar voor hun geld. Om het inkomen uit diverse jaren vergelijkbaar te maken, wordt het gecorrigeerd met de consumentenprijsindex. Zowel de gebruikte equivalentieschaal (bijlage A) als de consumentenprijsindex (bijlage B) zijn conceptueel afgestemd op de definitie van bestedingen.

1.2 Een kijkje in de portemonnee van huishoudens

Deze paragraaf schetst voor 2016 een overzicht van de beschikbare financiële gegevens van huishoudens in Nederland. Hierbij zijn de ruim 7,6 miljoen huishoudens gerangschikt naar hoogte van het gestandaardiseerd inkomen (zie bijlage A) en in vijf groepen van gelijke omvang verdeeld.

1.2.1 Onderzoekspopulatie, 2016

		20%-groep van gestandaardiseerd inkomen					
		Totaal	1e	2e	3e	4e	5e
Onderzoekspopulatie	x 1 000						
	Huishoudens	7 623	1 525	1 525	1 525	1 525	1 525
Gemiddelde huishoudensgrootte	Aantal personen						
		2,2	1,7	1,9	2,3	2,4	2,5

De laagste inkomens zijn voor hun levensbehoeften relatief sterk afhankelijk van een uitkering, terwijl loon verreweg de belangrijkste bron vormt voor de groep met de hoogste inkomens. De hoogste inkomens hadden in 2016 gemiddeld 5,4 maal zoveel te besteden als

de laagste inkomens (78,5 versus 14,5 duizend euro), maar moesten ook gemiddeld met 1,4 maal zoveel mensen van het inkomen rondkomen. Na correctie voor omvang en samenstelling van het huishouden (zie bijlage A) was hun (gestandaardiseerd) inkomen gemiddeld 4,5 maal zo hoog als dat van de laagste inkomens.

1.2.2 Gemiddeld inkomen per huishouden, 2016

20%-groep van gestandaardiseerd inkomen						
	Totaal	1e	2e	3e	4e	5e
Inkomenstransacties	1 000 euro					
1 Inkomen als werknemer	40,4	5,5	16,2	34,7	55,1	90,6
2 Inkomen als zelfstandige	6,8	0,5	1,5	3,3	6,1	22,4
3 Inkomen uit vermogen	2,3	0,2	0,9	1,4	1,4	7,6
4 Primair inkomen	49,5	6,2	18,6	39,4	62,6	120,7
5 Uitkering inkomensverzekering	12,6	6,0	13,8	13,2	13,3	17,0
6 Uitkering sociale voorziening	2,0	5,7	1,6	1,2	0,9	0,7
7 Ontvangen gebonden overdrachten	0,4	1,3	0,7	0,1	0,0	0,0
8 Overdracht ontvangen van huishouden	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
9 Bruto-inkomen	64,7	19,3	34,8	53,9	76,9	138,4
10 Overdracht betaald aan huishouden	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,3
11 Premie inkomensverzekering	10,5	1,8	4,2	9,0	14,6	22,8
12 Premie ziektekostenverzekering	6,5	2,2	4,1	6,4	8,6	11,3
13 Belastingen op inkomen	7,5	0,7	1,3	3,1	6,6	25,6
14 Besteedbaar inkomen	40,2	14,5	25,2	35,4	47,0	78,5
Gestandaardiseerd inkomen	28,2	11,7	19,4	25,2	32,1	52,6

De totale bestedingen van huishoudens in de verschillende inkomensgroepen variëren minder dan het inkomen. De hoogste inkomens besteedden in 2016 met gemiddeld 61 duizend euro 3,8 maal zoveel als de laagste inkomens die gemiddeld 16 duizend euro uitgaven. Dit verschil is minder groot dan bij het inkomen mede doordat zich onder de laagste inkomens ook zelfstandigen bevinden met een incidenteel laag inkomen die hun bestedingen hebben afgestemd op hun (hogere) inkomsten over een langere periode. Het betreft voorlopige cijfers over de bestedingen van huishoudens die zijn afgeleid volgens een nieuwe methodiek (zie kader).

1.2.3 Gemiddelde bestedingen per huishouden, 2016*

	20%-groep van gestandaardiseerd inkomen					
	Totaal	1e	2e	3e	4e	5e
	1 000 euro					
Bestedingstransacties						
Huisvesting, water en energie	10,8	6,4	8,6	10,3	12,0	15,9
Voedings- en genotmiddelen	4,8	2,6	3,8	4,6	5,5	7,3
Vervoer	4,4	1,2	2,2	3,7	5,4	10,3
Recreatie en cultuur	3,3	1,2	2,0	3,0	4,0	6,7
Restaurants en hotels	2,0	0,7	1,0	1,6	2,5	4,6
Stoffering en huish. apparaten	1,9	0,6	1,2	1,7	2,2	3,7
Kleding en schoenen	1,6	0,7	1,0	1,4	2,0	3,1
Communicatie	1,2	0,7	0,9	1,1	1,3	1,6
Overige bestedingen	4,3	2,0	2,7	3,9	5,1	7,9
Bestedingen, totaal	34,4	16,0	23,4	31,4	40,0	61,0

Bron: Integrale inkomens- en vermogenstatistiek (bewerking), Budgetonderzoek 2015.

Afleiding ontbrekende welvaartstransacties

In deze paragraaf worden enkele welvaartsconcepten gepresenteerd die volgens een nieuwe methodiek zijn afgeleid. Het betreft achtereenvolgens diverse vermogenstransacties, de mutatie van bank- en spaartegoeden, de besparingen en tot slot de bestedingen van huishoudens. Deze concepten zijn afgeleid door reeds bekende gegevens over het inkomen en het vermogen van huishoudens te combineren. Diverse vermogenstransacties van huishoudens kunnen worden afgeleid op basis van een vergelijking van het vermogen van huishoudens aan het begin van het jaar en aan het einde van het jaar (daarbij wordt als benadering voor het vermogen aan het einde van het jaar het vermogen aan het begin van het volgende jaar gebruikt). Zo kunnen mutaties van diverse vermogensbestanddelen worden bepaald. Als voorbeeld: uit de mutatie van de schulden van een huishouden kan worden geconcludeerd of een huishouden geld heeft geleend (toename van de schulden) of schuld heeft afgelost (afname van de schulden). Zo kan per huishouden ook worden bepaald wat de mutatie is van het vermogensbestanddeel bank- en spaartegoeden. Deze ontwikkeling vormt het eindresultaat van alle vermogenstransacties van een huishouden waarmee ontvangsten en betalingen van middelen gemoeid zijn.

Na bepaling van diverse vermogenstransacties op basis van de mutatie van vermogensbestanddelen kunnen als laatste de besparingen van huishoudens afgeleid worden. De besparingen bestaan per definitie uit het besteedbaar inkomen minus de bestedingen (zie Conceptueel kader in paragraaf 1.1). Aangezien het besteedbaar inkomen per huishouden bekend is, kunnen vervolgens ook de bestedingen worden afgeleid. Het besteedbaar inkomen kan in voorkomende gevallen negatief zijn, met name bij zelfstandigen. In de praktijk vullen zij hun inkomen dan aan met onttrekkingen van middelen uit hun eigen onderneming om hun bestedingen te bekostigen. In afwachting van feitelijke gegevens hierover, voorziet de methodiek voorlopig in een schatting van onttrekkingen in het geval van zeer lage inkomens (een bedrag waarmee het besteedbaar inkomen wordt aangevuld tot aan de lage-inkomensgrens).

Huishoudens worden bij deze methodiek in de tijd gevolgd indien de hoofdkostwinner van het huishouden gelijk blijft. Als huishoudens niet gevolgd kunnen worden, dan kunnen geen vermogenstransacties worden afgeleid en worden de bestedingen gelijk gesteld aan het besteedbaar inkomen, inclusief eventuele aanvulling. Volgens deze methodiek kunnen de totale bestedingen van huishoudens worden afgeleid. Een gedetailleerde verdeling naar verschillende bestedingscategorieën gebeurt vervolgens op basis van de bestedingspatronen die eens in de vijf jaar vastgesteld worden aan de hand van het Budgetonderzoek. In vergelijking met het Budgetonderzoek levert deze nieuwe methodiek gemiddeld genomen vergelijkbare uitkomsten op. De spreiding in uitkomsten is echter groter. Dat leidt ertoe dat de verhouding tussen de gemiddelde bestedingen van de hoogste inkomens en de laagste inkomens is gestegen van 2,6 maal zoveel in 2015 tot 3,8 maal zoveel in 2016.

In 2016 bespaarden huishoudens gemiddeld 5 800 euro op hun besteedbaar inkomen. Huishoudens in de laagste inkomensgroep besteedden gemiddeld 1 600 euro méér dan hun besteedbaar inkomen, terwijl huishoudens in de hoogste inkomensgroep gemiddeld bijna 18 duizend euro bespaarden.

Besparingen vormen niet de enige ontvangen middelen. Gemiddeld ontvingen huishoudens in 2016 ook nog eens 21,3 duizend euro uit andere vermogenstransacties, waaronder de verkoop van bezittingen (zoals effecten of de eigen woning), het lenen van geld en schenkingen van andere huishoudens.

De ontvangen middelen werden niet alleen ingezet voor de lopende bestedingen, maar ook voor bijvoorbeeld de aankoop van bezittingen en het aflossen van schulden, vooral de hypotheek. In totaal betaalden huishoudens in 2016 gemiddeld 26,2 duizend euro aan vermogenstransacties. Onder de streep nam het saldo van de bank- en spaartegoeden van huishoudens door alle genoemde vermogenstransacties met gemiddeld 900 euro ($=21,3 - 26,2 + 5,8$ duizend euro) toe in 2016. De verschillen tussen de inkomensgroepen waren daarbij relatief beperkt. In de laagste inkomensgroep namen de bank- en spaartegoeden met gemiddeld 500 euro af, in de hoogste inkomensgroep stegen ze gemiddeld 2 800 euro.

Tot slot nam het vermogen van huishoudens gemiddeld nog eens met 8 400 euro toe door vermogenstransacties die geen effect hebben op de bank- en spaartegoeden, zoals een waardeverandering van de eigen woning.

1.2.4 Gemiddelde vermogensontwikkeling per huishouden, 2016*

	20%-groep van gestandaardiseerd inkomen					
	Totaal	1e	2e	3e	4e	5e
Vermogenstransacties	1 000 euro					
Ontvangsten	21,3	11,0	9,0	15,2	21,3	50,2
verkoop bezittingen	8,3	4,2	4,0	5,6	7,4	20,2
toename schulden	10,7	3,5	4,2	8,3	12,1	25,5
ontvangen vermogen	1,8	0,8	0,8	1,3	1,8	4,5
onttrekking ondernemingsvermogen ¹⁾	0,5	2,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Betalingen(-)	26,2	9,9	10,7	18,6	27,0	65,0
aankoop bezittingen	14,5	4,4	5,5	10,6	15,6	36,4
aflossing schulden	8,9	3,1	3,4	6,1	9,5	22,6
overgedragen vermogen (incl. erf- en schenkbelasting)	2,8	2,5	1,8	1,8	1,8	6,0
Besparingen	5,8	-1,6	1,8	4,1	7,1	17,6
Ontwikkeling bank- en spaartegoeden	0,9	-0,5	0,1	0,7	1,3	2,8
Overige vermogenstransacties waaronder	8,4	2,1	3,3	6,6	9,1	21,0
waardeontwikkeling eigen woning	5,6	1,4	2,9	5,7	7,4	10,6

Bron: Integrale inkomens- en vermogenstatistiek (bewerking).

¹⁾ Geschat als aanvulling van het besteedbaar inkomen tot aan de lage-inkomensgrens.

De vermogens van de inkomensgroepen lopen fors uiteen. Bij de laagste inkomens ging het begin 2016 om gemiddeld bijna 44 duizend euro, terwijl de hoogste inkomens konden beschikken over gemiddeld 392 duizend euro. Het vermogen is echter ongelijk verdeeld. Zo had ruim de helft van de huishoudens in de laagste inkomensgroep een vermogen van ten hoogste duizend euro, terwijl veel zelfstandigen in deze groep met een laag of negatief inkomen wel over een substantieel vermogen beschikten.

1.2.5 Gemiddeld vermogen per huishouden, 2016

	20%-groep van gestandaardiseerd inkomen					
	Totaal	1e	2e	3e	4e	5e
Vermogen (stand per 1.1.2016)						
1 Bezittingen	259,4	68,3	107,0	204,0	287,9	629,6
1.1 Financiële bezittingen	55,7	25,1	26,5	38,1	53,1	135,5
1.1.1 Bank- en spaartegoeden	38,9	16,2	22,4	31,4	41,9	82,6
1.1.2 Effecten	16,8	8,9	4,0	6,7	11,2	52,9
1.2 Onroerend goed	167,2	33,2	73,4	154,5	213,1	361,6
1.2.1 Eigen woning	146,3	27,9	67,8	144,4	197,2	294,4
1.2.2 Onroerend goed, overig	20,8	5,3	5,6	10,0	15,9	67,1
1.3 Ondernemingsvermogen	7,9	3,3	2,2	3,8	6,8	23,6
1.4 Aanmerkelijk belang	23,6	2,8	2,8	4,9	11,1	96,6
1.5 Overige bezittingen	5,0	4,0	2,3	2,8	3,7	12,3
2 Schulden	106,3	24,7	40,9	92,0	135,8	237,9
2.1 Hypotheekschuld eigen woning	91,1	18,0	36,3	85,0	125,3	190,7
2.2 Studieschulden	1,8	2,5	1,4	1,5	1,7	2,0
2.3 Schulden, overig	13,4	4,3	3,2	5,5	8,7	45,2
Vermogen (1-2)	153,1	43,6	66,1	112,0	152,1	391,7

1.3 Literatuur

Bos, W. en R. Lok (2019). Herziening van de Inkomensstatistiek 2011. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Bruil, A. en M. Koymans (2014). Measuring inequalities in the Dutch household sector. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

CBS (2020). Monitor Brede Welvaart 2020.

OECD (2013). OECD Framework for Statistics on the Distribution of Household Income, Consumption and Wealth. OECD Publishing, Parijs.

Olsthoorn, M, Pommer, E., Ras, M., van der Torre, A. en Wildeboer Schut, J.M. (2017). Voorzieningen verdeeld, Profijt van de overheid. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

2. Inkomen van huishoudens

In dit hoofdstuk staat het inkomen van huishoudens centraal. De samenstelling van het inkomen alsmede de herverdeling van het inkomen via premies, belastingen en uitkeringen komen aan bod. Het besteedbare inkomen is het netto inkomen van het huishouden voor het doen van uitgaven voor goederen en diensten. Hoe is dit inkomen tussen huishoudens verdeeld, wat was de ontwikkeling in het huidige millennium? En hoe zit het met de regionale inkomensverdeling?

2.1 Samenstelling huishoudensinkomen

Uitkeringen vormen ruim een vijfde van het bruto-inkomen

Het bruto-inkomen van huishoudens bedroeg in 2018 gemiddeld 68 500 euro. Ruim driekwart van dit bedrag wordt gevormd door loon, inkomen uit eigen onderneming en vermogensinkomsten (het primaire inkomen). De resterende 22 procent bestaat bijna geheel uit uitkeringen (inclusief pensioen).

Inkomensbegrippen

Primair inkomen: de beloning voor arbeid en vermogen

Het primaire inkomen van huishoudens bestaat uit de beloning voor het beschikbaar stellen van hun arbeid en kapitaal. Inkomen uit arbeid betreft het brutoloon van werknemers. Inkomen uit vermogen bestaat onder meer uit rente over spaartegoeden, dividenden en opbrengsten uit onroerend goed (waaronder de eigen woning). Betaalde rente (waaronder de hypotheekrente) wordt in mindering gebracht. Het ('gemengde') inkomen uit eigen onderneming vormt de beloning van zelfstandigen voor de inzet van hun arbeid en ondernemingsvermogen.

Besteedbaar inkomen: het inkomen na herverdeling

Huishoudens verzekeren zich tegen het verlies aan inkomen wegens werkloosheid, ziekte- en arbeidsongeschiktheid, ouderdom en het overlijden van een partner. Het gaat hier enerzijds om verplichte werknemers- en volksverzekeringen, anderzijds om (aanvullende) particuliere verzekeringen. De uitkeringen worden bij het inkomen geteld, terwijl de betaalde premies in mindering worden gebracht.

Uitkeringen sociale voorzieningen, waartoe onder meer de bijstandsuitkering behoort, vormen het financiële vangnet voor huishoudens waarvoor het primaire inkomen en de uitkeringen inkomensverzekering ontbreken of onvoldoende zijn. Tot de uitkering sociale voorzieningen, die uit de algemene middelen wordt gefinancierd, behoren ook de kinderbijslag (waarvoor geen inkomenstoets geldt) en het inkomensafhankelijke kindgebonden budget.

Huishoudens met een lager inkomen hebben ook recht op tegemoetkomingen die gebonden zijn aan bepaalde bestedingen zoals de huur. Inkomensoverdrachten betreffen met name de partneralimentatie die door het ene huishouden ontvangen en door het andere betaald wordt. De kinderalimentatie blijft evenwel buiten beschouwing omdat hiervan geen waarnemingen beschikbaar zijn. Het bruto-inkomen bestaat uit het primaire inkomen en het ontvangen, herverdeelde inkomen. Het bruto-inkomen van alle huishoudens tezamen is geflatteerd, doordat het zowel de uitkeringen als de premies inkomensverzekeringen (die in het brutoloon verdisconteerd zijn) omvat. Om te komen tot het besteedbare inkomen worden deze premies, de belastingen op inkomen en vermogen en de betaalde inkomensoverdrachten op het bruto-inkomen in mindering gebracht.

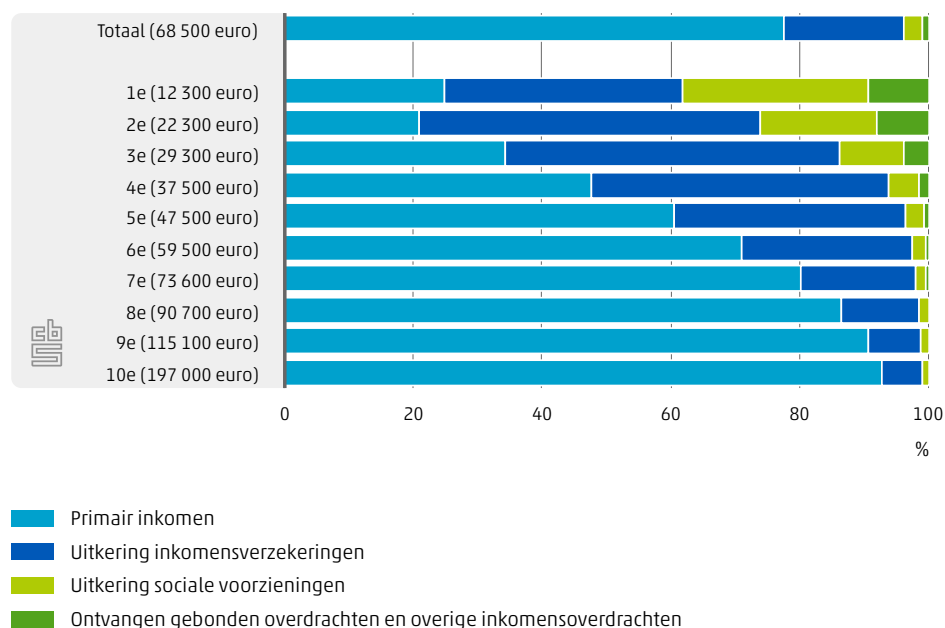
Premies ziektekostenverzekeringen zijn verplicht en deels inkomensafhankelijk. Daarom worden zij niet als een (vrije) besteding gezien, maar eveneens in mindering gebracht op het inkomen.

2.1.1 Samenstelling van het inkomen van huishoudens, 2018*

	Aantal huishoudens		Gemiddeld bedrag	Totaal bedrag	Aandeel van bruto-inkomen
	x 1 000	%	1 000 euro	mln euro	%
1 Inkomen als werknemer	4 996	64,4	66,6	332 866	62,7
2 Inkomen als zelfstandige	1 547	19,9	37,1	57 415	10,8
3 Inkomen uit vermogen	7 755	100,0	2,9	22 165	4,2
4 Primair inkomen (1+2+3)	7 755	100,0	53,2	412 445	77,7
5 Uitkering inkomensverzekering	3 757	48,4	26,4	99 309	18,7
6 Uitkering sociale voorziening	2 729	35,2	5,6	15 192	2,9
7 Ontvangen gebonden overdracht	1 380	17,8	2,6	3 585	0,7
8 Overdracht ontvangen van huishouden	50	0,6	10,9	542	0,1
9 Bruto-inkomen (4+5+6+7+8)	7 755	100,0	68,5	531 073	100,0
10 Overdracht betaald aan huishouden	71	0,9	9,2	648	0,1
11 Premie inkomensverzekering	7 299	94,1	11,8	86 291	16,2
12 Premie ziektekostenverzekering	7 755	100,0	6,9	53 805	10,1
13 Belasting op inkomen	7 209	93,0	8,9	64 203	12,1
14 Besteedbaar inkomen (9-10-11-12-13)	7 755	100,0	42,1	326 127	61,4

De samenstelling van het bruto-inkomen verschilt sterk tussen diverse bevolkingsgroepen, zoals inkomensgroepen. Huishoudens uit de laagste decielgroepen van het bruto-inkomen zijn in sterkere mate afhankelijk van een uitkering inkomensverzekering of sociale voorziening, terwijl het inkomen van de hogere inkomensgroepen grotendeels uit primair inkomen bestaat.

2.1.2 Samenstelling van bruto-inkomen per 10%-groep¹⁾, 2018*

¹⁾ Tussen haakjes staat het gemiddeld brutojaarinkomen per inkomensgroep.

Drie kwart bruto-inkomen ouderen komt uit pensioen

De samenstelling van het inkomen varieert met de levensfase. Jongeren zijn voor hun levensonderhoud deels aangewezen op sociale voorzieningen, waaronder de bijstands-uitkering en (in afnemende mate) de studiefinanciering. De sociale voorzieningen worden uit de algemene middelen betaald. In september 2015 werd het sociale leenstelsel ingevoerd en bleef alleen de aanvullende studiefinanciering voor kinderen van ouders met een smalle beurs nog als een sociale voorziening overeind. Sindsdien daalt het aandeel van de sociale voorzieningen in het bruto-inkomen van jongeren tot 25 jaar, zie [Statline](#).

In de leeftijd van 25 tot 45 jaar wordt het inkomen hoofdzakelijk uit arbeid betrokken, terwijl 45- tot 65-jarigen al wat vaker een beroep doen op een uitkering inkomensverzekering. Zo komt een tiende deel van hun bruto-inkomen uit een werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsuitkering. Huishoudens met een 65-plusser als hoofdkostwinner halen bijna drie kwart van hun bruto-inkomen uit een (pensioen)uitkering en profiteren daarmee het meest van de herverdeling.

In 2018 werd gemiddeld 39 procent van het bruto-inkomen afgedragen in de vorm van premies en belastingen. Hierdoor resteerde een besteedbaar inkomen van gemiddeld 42 duizend euro. De premies inkomensverzekering drukken het sterkst op huishoudens met een hoofdkostwinner tussen 25 en 65 jaar, een vijfde deel van hun bruto-inkomen gaat hieraan op. Huishoudens met 65-plussers betalen nauwelijks nog premies voor inkomensverzekeringen: hiervoor hebben zij hun bijdrage al in hun actieve beroepsleven geleverd.

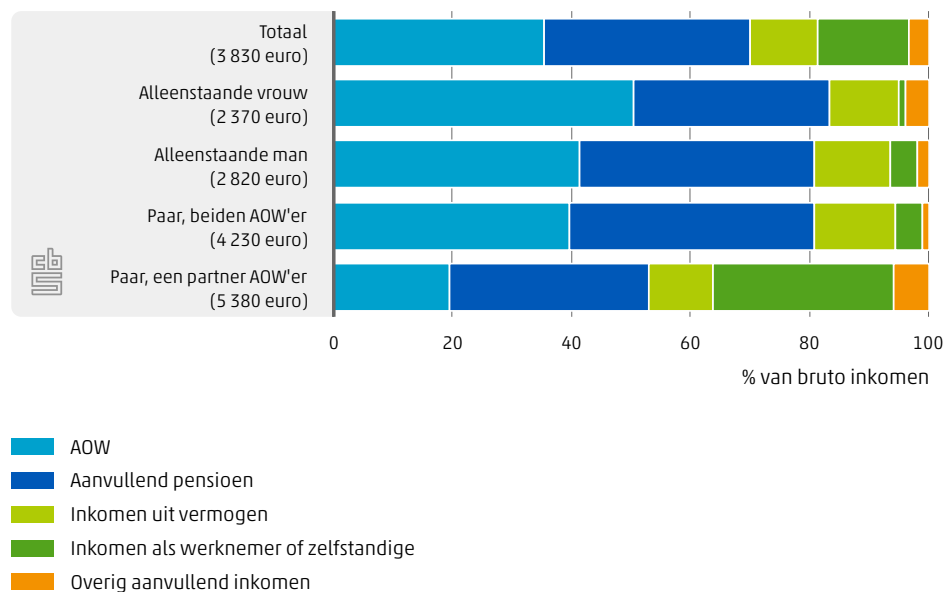
2.1.3 Samenstelling van het inkomen, 2018*

	Leeftijd hoofdkostwinner				
	Totaal	tot 25	25 tot 45	45 tot 65	65+
bruto-inkomen = 100					
1 Inkomen als werknemer	63	80	80	70	8
2 Inkomen als zelfstandige	11	5	12	13	4
3 Inkomen uit vermogen	4	1	0	4	12
4 Primair inkomen (1+2+3)	78	86	92	87	24
5 Uitkering inkomensverzekering	19	2	3	10	74
6 Uitkering sociale voorziening	3	10	4	3	1
7 Ontvangen gebonden overdracht	1	2	1	0	1
8 Overdracht ontvangen van huishouden	0	0	0	0	0
9 Bruto-inkomen (4+5+6+7+8)	100	100	100	100	100
10 Overdracht betaald aan huishouden	0	0	0	0	0
11 Premie inkomensverzekering	16	17	20	19	2
12 Premie ziektekostenverzekering	10	11	10	10	12
13 Belasting op inkomen	12	4	11	14	11
14 Besteedbaar inkomen (9-10-11-12-13)	61	67	59	58	76
1 000 euro					
Gemiddeld besteedbaar inkomen	42,1	14,9	42,8	51,1	33,3
Gemiddeld gestandaardiseerd inkomen	29,5	13,0	29,1	33,7	27,0
x 1 000					
Aantal huishoudens	7 755	3 640	2 354	2 935	2 103

Ruim 2,1 miljoen huishoudens met AOW

In 2018 ontvingen ruim 2,1 miljoen huishoudens AOW. Van deze AOW-huishoudens ontvingen er bijna 2,0 miljoen ook aanvullend pensioen, zoals ouderdoms- of partnerpensioen. De AOW-uitkering bedroeg gemiddeld 36 procent van het bruto inkomen, ongeveer net zo veel als het aanvullend pensioen (35 procent).

2.1.4 Samenstelling bruto inkomen van AOW-huishoudens¹⁾, 2018*

¹⁾ Tussen haakjes is het gemiddeld bruto maandinkomen vermeld.

AOW belangrijkste pensioenpijler van alleenstaande vrouwen

Voor alleenstaande AOW-gerechtigde vrouwen vormde de AOW-uitkering de belangrijkste inkomenscomponent. Gemiddeld was de AOW goed voor de helft van hun bruto-inkomen, aanmerkelijk meer dan het aanvullend pensioen (33 procent). Bij alleenstaande mannen was de verhouding tussen beide inkomensposten evenwichtiger: de AOW voorzag in 42 procent en het aanvullend pensioen in 39 procent van het bruto-inkomen. Alleenstaande mannen ontvangen gemiddeld meer aanvullend pensioen dan alleenstaande vrouwen. Ook bij AOW-gerechtigde paren was de verhouding tussen AOW en aanvullend pensioen evenwichtig, het aandeel van de AOW-uitkering in het gezamenlijke bruto-inkomen kwam uit op gemiddeld 40 procent en het aandeel van het aanvullend pensioen op gemiddeld 41 procent. Wel was het bijbehorende, gemiddelde inkomen bijna 2 keer zo hoog als bij alleenstaande mannen. Bij paren bestaande uit een AOW'er met een jongere partner voorzag het inkomen als werknemer of zelfstandige in een groter deel van het bruto inkomen dan de AOW zelf: gemiddeld 31 tegen 20 procent.

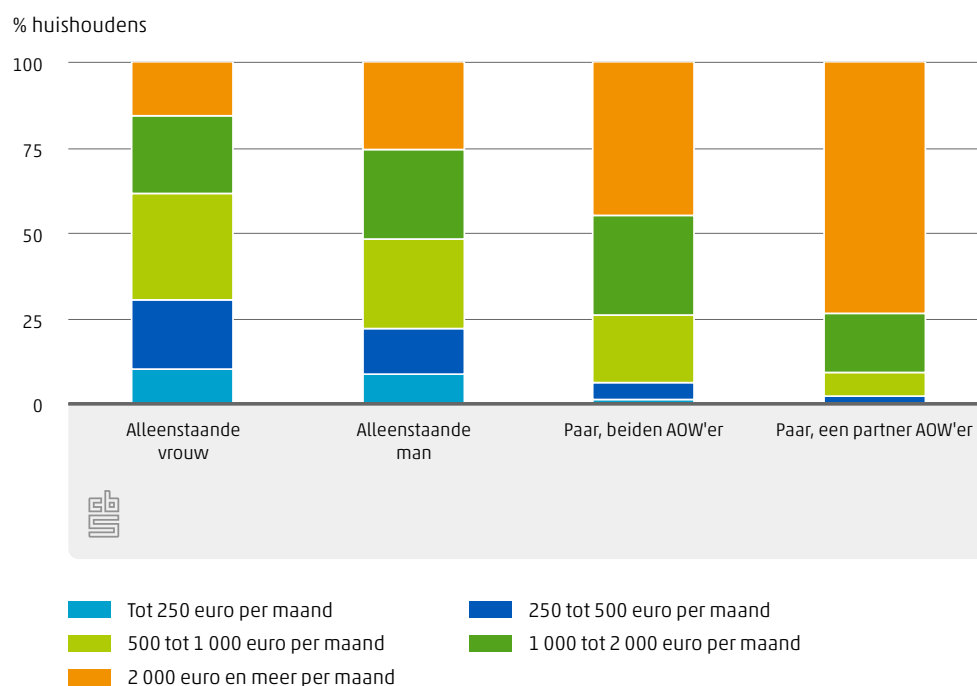
AOW-huishoudens en aanvullend inkomen

De AOW-huishoudens betreffen vooral alleenstaanden en paren, maar kunnen ook andere huishoudentypen omvatten met ten minste één persoon in de AOW-gerechtigde leeftijd. Het gaat dan bijvoorbeeld om ouderen die bij één van hun kinderen wonen. AOW'ers die in een verzorgingstehuis verblijven, zijn hier buiten beschouwing gelaten. Vrijwel alle AOW-huishouden ontvangen ook aanvullende inkomsten. Het aanvullend inkomen kan bestaan uit inkomen als werknemer of als zelfstandige, inkomen uit vermogen (waaronder het inkomen uit eigen woning), aanvullend pensioen, andere

1 op de 20 heeft kale AOW met een beetje extra

Alleenstaande AOW'ers ontvingen in 2018 gemiddeld 1 190 euro bruto AOW per maand. Partners, beiden met AOW, ontvingen samen 1 690 euro AOW. De aanvullende inkomsten verschilden sterk. Zo waren er 110 duizend huishoudens (5 procent) die bovenop hun AOW geen of hooguit 250 euro bruto per maand aan aanvullende inkomsten hadden. Dit betrof vooral alleenstaande AOW'ers, alleenstaande vrouwen overigens iets vaker dan alleenstaande mannen (10 tegen 9 procent). Bijna 218 duizend huishoudens (10 procent) moesten het maandelijks stellen met 250 tot 500 euro bovenop de AOW. Ook dit zijn relatief vaak alleenstaanden. Onder alleenstaande AOW-gerechtigde vrouwen was het aandeel met maandelijks 250 tot 500 euro extra groter dan onder alleenstaande AOW-gerechtigde mannen (20 tegen 13 procent). Aan de andere kant ontving 63 procent van de AOW-huishoudens (vooral paren) maandelijks aanvullende inkomsten van 1 000 euro bruto of meer. Bij meer dan 6 op de 10 van deze AOW-huishoudens ging het zelfs om 2 duizend euro bruto of meer, dus om een aanvullend bedrag ruimschoots boven de AOW zelf.

2.1.5 Hoogte aanvullend inkomen van AOW-huishoudens, 2018*

2.2 Inkomen van huishoudens, 2000-2018

Hoger inkomen door meer arbeidsparticipatie van vrouwen

Het gestandaardiseerde inkomen van een huishouden in Nederland bedroeg in 2018 gemiddeld 29 500 euro. Hiermee had een doorsnee-huishouden bijna 21 procent meer te besteden dan in 2000, toen het gestandaardiseerde inkomen (in prijzen van 2018) 24 300 euro bedroeg. Deels is de stijging toe te schrijven aan de methodebreuk van 2011 die een aanzienlijke opwaartse bijstelling van het inkomen bewerkstelligde (Bos en Lok, 2019). Los van de revisie kan de toename mede worden toegeschreven aan de toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen, niet alleen in personen maar vooral ook in uren. Hierdoor verminderde het aantal eenverdieners en steeg het aantal anderhalf- en tweeverdieners. Tegelijkertijd waren er ontwikkelingen die het gemiddeld inkomen juist omlaag drukken. Zo had het groeiende aandeel alleenstaanden en gepensioneerden in de bevolking een negatief effect op het gemiddeld inkomen, doordat deze groepen relatief vaak een wat lager inkomen hebben.

Koopkracht: standaardisatie en correctie voor inflatie

Om inkomensbedragen van nu te vergelijken met een tijdstip in het verleden moet met een tweetal factoren rekening gehouden worden. In de eerste plaats speelt de prijsontwikkeling een rol. Ter wille van de vergelijkbaarheid is het inkomen daarom met de consumentenprijsindex (zie bijlage B) gecorrigeerd voor de prijsontwikkeling. In de tweede plaats wordt de gemiddelde omvang van huishoudens kleiner. Zo moesten in 2018 gemiddeld 2,2 personen van het huishoudensinkomen rondkomen, terwijl dit in 2000 2,3 personen waren. Met behulp van equivalentiefactoren (zie bijlage A) is het inkomen eveneens gecorrigeerd voor verschillen in de omvang en samenstelling van het huishouden. Het aldus gecorrigeerde besteedbare huishoudensinkomen wordt gestandaardiseerd inkomen of ook wel koopkracht genoemd.

2.2.1 Besteedbaar en gestandaardiseerd inkomen van huishoudens

	Aantal huishoudens	Gemiddelde omvang van huishouden	Besteedbaar inkomen		Gestandaardiseerd inkomen		Consumenten-prijsindex
			in lopende prijzen	in prijzen van 2018	in lopende prijzen	in prijzen van 2018	
	x 1 000	personen	1 000 euro				2018 = 100
2000	6 791	2,3	25,3	35,0	17,5	24,3	72,2
2001	6 862	2,3	27,5	36,5	19,1	25,3	75,5
2002	6 919	2,3	28,3	36,3	19,7	25,3	78,0
2003	6 948	2,3	28,3	35,6	19,8	24,8	79,7
2004	6 990	2,3	29,0	36,0	20,2	25,1	80,6
2005	7 063	2,3	29,4	35,9	20,6	25,1	82,0
2006	7 109	2,3	30,6	36,9	21,4	25,8	82,9
2007	7 166	2,2	32,6	38,7	22,8	27,0	84,3
2008	7 242	2,2	33,1	38,3	23,2	26,8	86,4
2009	7 303	2,2	33,3	38,1	23,3	26,7	87,4
2010	7 337	2,2	33,2	37,5	23,3	26,3	88,5
2011 ¹⁾	7 416	2,2	33,3	36,8	23,3	25,8	90,6
2011 ¹⁾	7 348	2,2	36,6	40,4	25,6	28,3	90,6
2012	7 412	2,2	36,8	39,6	25,8	27,8	92,8
2013	7 468	2,2	37,0	38,9	25,9	27,3	95,1
2014	7 496	2,2	39,0	40,6	27,3	28,4	96,1
2015	7 569	2,2	38,6	39,9	27,1	28,1	96,7
2016	7 623	2,2	40,2	41,4	28,2	29,1	97,0
2017	7 695	2,2	41,6	42,3	29,2	29,7	98,3
2018*	7 755	2,2	42,1	42,1	29,5	29,5	100,0

¹⁾ De Inkomensstatistiek is in 2011 herzien waardoor er een breuk is ontstaan tussen de reeksen.

Het meten van inkomensontwikkeling

Als het gemiddelde inkomen stijgt, profiteert niet iedereen daarvan. De reeks van het gemiddelde inkomen laat weliswaar zien hoe het inkomen zich van het ene tot het andere jaar verhoudt, maar dit zegt niets over de inkomensontwikkeling van afzonderlijke huishoudens en de mensen die daar deel van uitmaken. Voor het bepalen van de inkomensontwikkeling van (groepen in) de bevolking kan het best uitgegaan worden van jaar-op-jaar mutaties van het aan personen toegekende gestandaardiseerde huishoudensinkomen (individuele koopkrachtmutaties) zoals die in hoofdstuk 4 gepresenteerd zijn.

Cijfers over het gemiddelde inkomen geven bijvoorbeeld een antwoord op de vraag of de 65-plussers van nu het beter hebben dan de 65-plussers van tien jaar geleden, terwijl cijfers over de koopkrachtontwikkeling laten zien hoe de koopkracht van personen die tot de 65-plussers (zijn gaan) behoren, zich door de tijd heen ontwikkeld heeft (zie Bos, 2016).

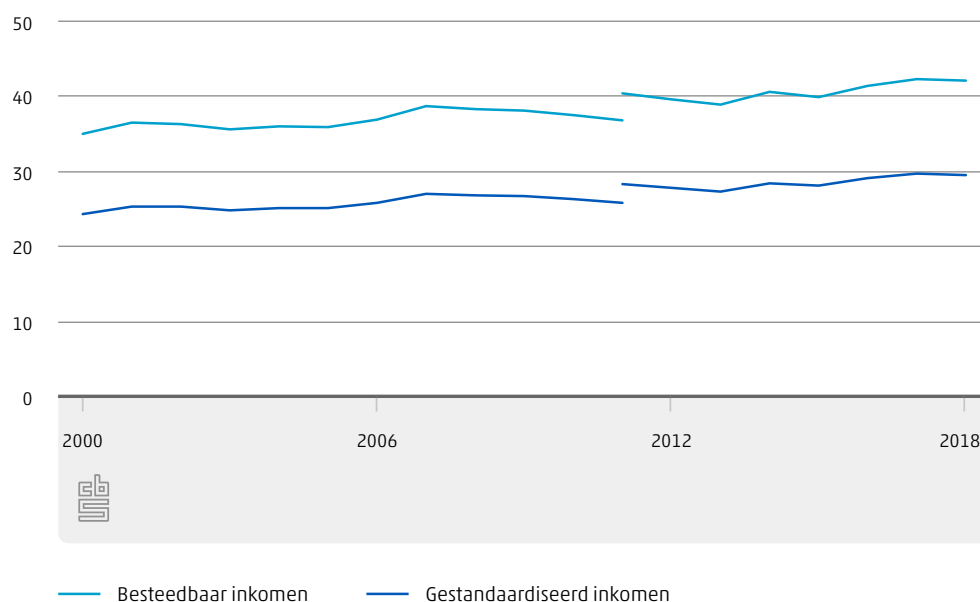
Gemiddeld inkomen na crisis weer in de lift

De stijgende trend in het gemiddelde inkomen van huishoudens is in de periode 2000–2014 twee keer onderbroken door een (conjuncturele) inzinking. Rond 2004 was sprake van een verhoudingsgewijs kleine achteruitgang als gevolg van de teruggelopen bedrijvigheid. Een relatief hoog inkomensniveau werd bereikt in 2007, toen de economie floreerde. In de

navolgende economische crisis nam het gemiddelde inkomen flink af. Met het aantrekken van de economie in 2014 ging ook het gemiddelde inkomen weer omhoog. In de jaren 2007 en 2014 kregen de inkomens nog een extra duw omhoog vanwege een incidentele, fiscale maatregel die het voor directeur-grotaandeelhouders aantrekkelijk maakte zich in dat jaar veel dividend uit te keren. In 2017 speelde iets vergelijkbaars. In dat jaar lag er een extra hoge belastingkorting in het verschiet bij de afkoop van het pensioen in eigen beheer. Van deze gunstige regeling hebben relatief veel directeur-grotaandeelhouders gebruik gemaakt, waardoor het gemiddelde inkomen in dat jaar hoger uitkwam dan in het navolgende jaar 2018.

2.2.2 Gemiddeld inkomen van huishoudens¹⁾

1 000 euro (in prijzen van 2018)

¹⁾ De Inkomensstatistiek is in 2011 herzien waardoor er een breuk is ontstaan.

2.3 Verdeling huishoudensinkomen

Inkomens scheef verdeeld

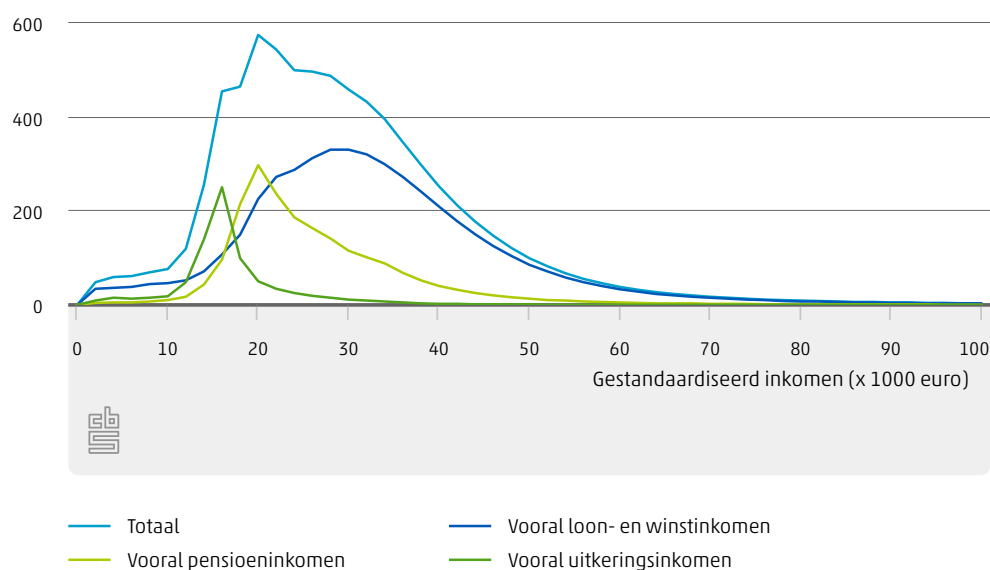
In 2018 hadden huishoudens in Nederland gemiddeld 42,1 duizend euro te besteden. Het gestandaardiseerde inkomen kwam uit op gemiddeld 29,5 duizend euro. De inkomens zijn niet gelijk verdeeld. Het mediane oftewel middelste inkomen was met 26,5 duizend euro lager dan het gemiddelde. De hoogste piek in de inkomensverdeling betrof 7,5 procent van de bijna 7,8 miljoen huishoudens. Zij hadden een inkomen tussen 18 en 20 duizend euro, bij ruim de helft van hen ging het vooral een pensioeninkomen. Bij de huishoudens met vooral een uitkering lag de piek met een inkomen tussen de 14 en 16 duizend euro lager. Het betreft huishoudens die in 2018 in hoofdzaak van een bijstandsuitkering moesten rondkomen. Bijna een derde van alle huishoudens met een uitkering viel in dit inkomensbereik. Bij een half procent van alle huishoudens (42 duizend) was er sprake van een negatief inkomen. Dit betrof veelal huishoudens van zelfstandigen die verlies hadden geleden. Aan de andere kant van de inkomensverdeling staan de huishoudens met de

hoogste inkomens. Bijna 600 duizend huishoudens (7,4 procent) hadden een gestandaardiseerd inkomen van meer dan 50 duizend euro. Van hen beschikten er 55 duizend over meer dan een ton.

De verdeling van huishoudens die hun besteedbaar inkomen vooral uit loon en winst betrekken was platter en evenwichtiger dan de verdeling op basis van alle inkomenscomponenten. De grootste groep van de 5 miljoen huishoudens met vooral inkomen uit werk wordt gevormd door 6,8 procent huishoudens met een inkomen van 28 tot 30 duizend euro. Ruim 1 op de 5 werkende huishoudens had een inkomen tussen de 26 en 32 duizend euro.

2.3.1 Huishoudens naar hoogte van het gestandaardiseerd inkomen¹⁾, 2018*

Aantal huishoudens (x 1000)

¹⁾ Aantal huishoudens per inkomensklasse met een breedte van 2000 euro

2.4 Inkomen naar kenmerken van huishoudens

Inkomen aan het eind carrière het hoogst

Huishoudens met een hoofdkostwinner tot 25 jaar hadden met gemiddeld 13 duizend euro in 2018 het laagste gestandaardiseerd inkomen. Deze kostwinners staan nog aan het begin van hun loopbaan. Met het oplopen van de leeftijd is het inkomen steeds hoger. Het hoogste inkomenspeil – 33,9 duizend euro – wordt bereikt bij huishoudens met een hoofdkostwinner in de leeftijd van 55 tot 65 jaar. Doorgaans hebben zij in de loop van hun carrière een steeds hoger inkomen opgebouwd en blijven veelal dat hoge inkomen vasthouden totdat men stopt met werken.

Laagste inkomen bij alleenstaanden met jonge kinderen

De verbijzondering naar huishoudenssamenstelling (zie [Statline](#)) laat voor alleenstaande ouders met louter minderjarige kinderen het laagst inkomen zien: gemiddeld 21,2 duizend euro. Deze huishoudens zijn aangewezen op het inkomen van maar één persoon, meestal de moeder. Relatief vaak betreft het dan een bijstandsuitkering. De hoogste inkomens worden aangetroffen bij paren tot AOW-leeftijd zonder thuiswonende kinderen (37,7 duizend euro) of paren met ten minste één inwonend meerderjarig kind (37,8 duizend euro). Het gaat dikwijls om 50- tot 65-jarigen van wie de kinderen al het huis uit zijn of van wie de kinderen eigen inkomen hebben en daarmee bijdragen aan het gezamenlijke gezinsinkomen. Bij jonge paren zonder kinderen zijn het veelal tweeverdieners, oftewel partners met elk inkomen uit betaald werk, die vaak beide voltijds werken. Het gestandaardiseerd inkomen van tweeverdieners kwam in 2018 met 38,5 duizend euro logischerwijs hoger uit dan dat van een- en nulverdieners (respectievelijk 27,8 duizend en 22,5 duizend euro).

Aantal verdieners in een huishouden

Bij de indeling in nul-, een of tweeverdieners is alleen het aantal personen in de huishoudenskern met inkomen uit werk geteld, dus bij een eenpersoonshuishouden of een eenoudergezin wordt alleen gekeken of de alleenstaande respectievelijk de ouder al dan niet inkomen uit werk betreft. Bij huishoudens rondom paren tellen alleen de verdiensten van de beide partners. Meerderjarige kinderen of anderen in het huishouden blijven in deze indeling buiten beschouwing.

Minste inkomen voor niet-westerse huishoudens

Het gemiddelde inkomen van huishoudens met een niet-westerse migratieachtergrond lag met 22,3 duizend euro substantieel lager dan dat van huishoudens met een Nederlandse achtergrond (30,7 duizend euro). Ook huishoudens met een westerse migratieachtergrond kwamen met 28,4 duizend euro hoger uit dan niet-westerse huishoudens, maar bleven wel onder het gemiddelde van Nederlandse huishoudens.

Inkomen ondernemershuishoudens het hoogst

Gemiddeld hadden huishoudens met voornamelijk inkomen uit een eigen onderneming met bijna 41 duizend euro meer inkomen dan werknemershuishoudens en uitkeringsontvangers ([Statline](#)). De groep zelfstandigenhuishoudens met vooral inkomen als directeur-groootaandeelhouder van een vennootschap, had verreweg het hoogste gestandaardiseerd inkomen (gemiddeld 56,2 duizend euro). Bij de zelfstandigen zijn de onderlinge inkomensverschillen het grootst. Zelfstandigen kunnen immers zowel flinke winsten boeken als verlies lijden. Daardoor zijn deze huishoudens niet alleen oververtegenwoordigd in de hoogste inkomensregio's, maar ook in de groep met een laag of negatief inkomen ([Statline](#)). Bijna 1 op de 10 huishoudens had in 2018 voornamelijk inkomen als zelfstandige, ruim de helft van alle huishoudens betrof het inkomen hoofdzakelijk uit loondienst. Gemiddeld kwamen de werknemershuishoudens uit op een inkomen van 31,7 duizend euro. Daarnaast moest ruim een derde van de huishoudens grotendeels rondkomen van een

uitkering. In bijna driekwart van de gevallen betrof het huishoudens met voornamelijk inkomen uit pensioen.

2.4.1 Inkomen naar huishoudenskenmerken, 2018*

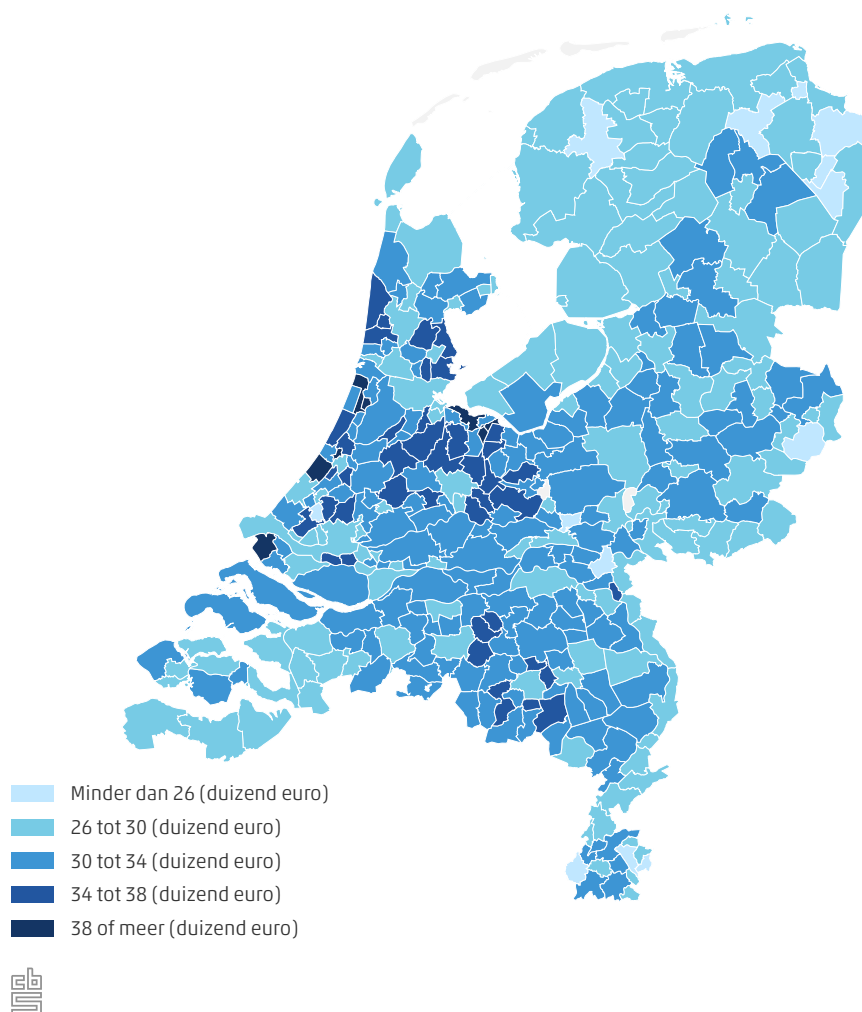
	Aantal huishoudens	Gemiddeld gestandaardiseerd besteedbaar inkomen
	x 1 000	1 000 euro
Totaal	7 755	29,5
Leeftijd hoofdkostwinner		
Tot 25 jaar	364	13
25 tot 35 jaar	1 152	27,5
35 tot 45 jaar	1 202	30,6
45 tot 55 jaar	1 539	33,6
55 tot 65 jaar	1 395	33,9
65 tot 75 jaar	1 161	29,1
75 jaar of ouder	942	24,5
(Migratie)achtergrond hoofdkostwinner		
Nederlands	6 044	30,7
Westers	832	28,4
Niet-westers	879	22,3
Aantal verdieners in huishouden		
Geen	2 441	22,5
Een	2 839	27,8
Twee	2 475	38,5
Voornaamste inkomensbron		
Inkomen als werknemer	4 113	31,7
Inkomen als zelfstandige	712	40,7
Inkomen directeur-groootaandeelhouder	164	56,2
Uitkering of pensioen	2 931	23,7

2.5 Regionale inkomensverdeling

Rijkste gemeenten vooral in het westen van het land

De tien gemeenten met het hoogste gemiddelde huishoudensinkomen bevinden zich vrijwel allemaal in het westen van het land. De hoogste plek is voorbehouden aan Bloemendaal in Noord-Holland met in 2018 een gemiddeld gestandaardiseerd inkomen van 51,7 duizend euro. Dat is 75 procent hoger als het landelijk gemiddelde (29,5 duizend euro). Op nummer twee stond Blaricum met een inkomen van 50,7 duizend euro, gevolgd door Wassenaar (49,4 duizend euro) en Laren (47,4 duizend euro). Hekkensluis in de top-10 was Baarn waar het gemiddelde krap 37,4 duizend euro bedroeg. Het Brabantse Waalre, gelegen onder de rook van Eindhoven, is de enige rijke gemeente die niet in het westen van het land is gesitueerd. Met gemiddeld 37,4 duizend euro kwam Waalre op de negende plek. De top-10 van de gemeenten met het laagste inkomen wordt gedomineerd door studentensteden: Wageningen, Groningen, Enschede, Delft, Nijmegen, en Maastricht.

2.5.1 Gestandaardiseerd besteedbaar inkomen per gemeente, 2018*

2.5.2 Top-10 gemeenten met hoogste en laagste gemiddelde gestandaardiseerd huishoudensinkomen, 2018*

Hoogste inkomen		Laagste inkomen	
	1 000 euro		1 000 euro
Bloemendaal	51,7	Wageningen	23,2
Blaricum	50,7	Groningen	23,4
Wassenaar	49,4	Enschede	24,2
Laren (NH.)	47,4	Delft	24,3
Heemstede	41,1	Nijmegen	24,7
Oegstgeest	39,5	Pekela	24,9
Gooise Meren	39,5	Heerlen	25,1
Westvoorne	38,1	Maastricht	25,1
Waalre	37,4	Kerkrade	25,2
Baarn	37,4	Appingedam	25,5

2.6 Literatuur

Bos, W. (2016). *Koopkracht van ouderen flink gedaald tijdens crisis*. ESB jaargang 101 (4732), 14 april 2016.

Bos, W. en R. Lok (2019). [Herziening van de Inkomensstatistiek 2011](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

3. Inkomen van personen

Werd in hoofdstuk 2 ingegaan op het inkomen van huishoudens, in dit derde hoofdstuk staat het inkomen van personen centraal. Welke inkomsten hebben personen vooral? Hoe zit het met de inkomensverschillen tussen mannen en vrouwen, bijvoorbeeld bij het aanvullend pensioen? Hoeveel mannen en vrouwen hebben een topinkomen en hoeveel verdienen minder dan het bijstandsniveau?

3.1 Samenstelling persoonlijk inkomen

Drie op de vijf mensen hebben inkomen uit loon

In 2018 hadden 13,5 miljoen mensen in Nederland een eigen inkomen. Ruim 60 procent van hen ontving loon, terwijl 14 procent inkomen uit eigen onderneming had. Daarnaast ontving bijna 37 procent een uitkering wegens werkloosheid, ziekte- en arbeidsongeschiktheid of een pensioen en was er bij 11 procent sprake van bijstand of een andere uitkering sociale voorziening.

Een deel van de bevolking betrok zijn inkomen in 2018 dus uit verschillende bronnen. Deze inkomsten kunnen tegelijkertijd ontvangen zijn, bijvoorbeeld bij mensen die een eigen onderneming combineren met een werknemersbaan, maar ook achtereenvolgend, bijvoorbeeld mensen die loon als werknemer ontvingen, maar in de loop van 2018 met pensioen gingen.

Persoonlijk inkomen

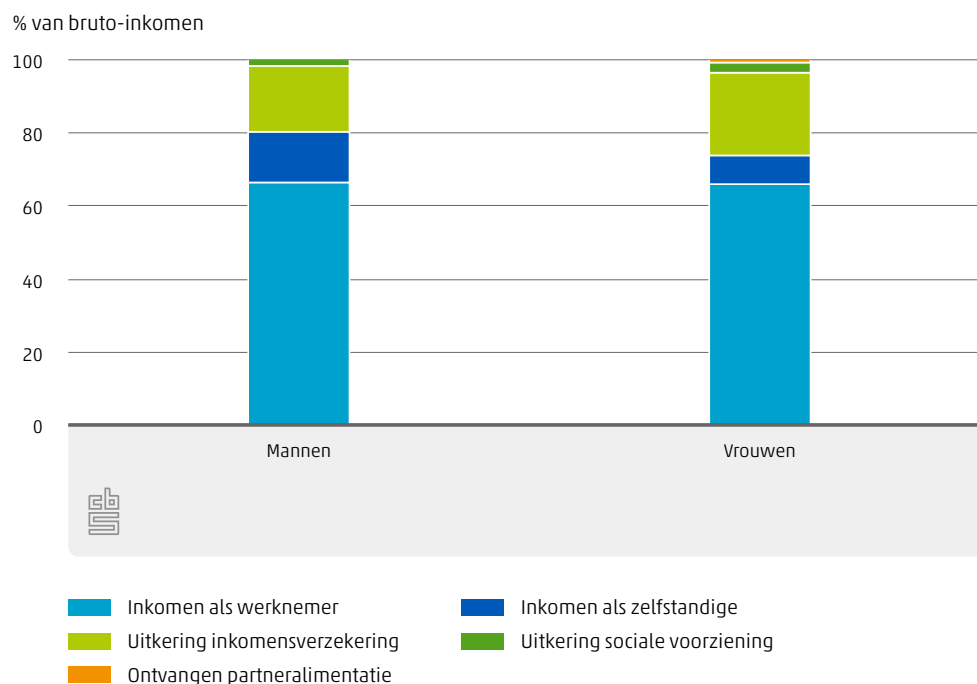
Bij het bepalen van het persoonlijk inkomen is een aantal bestanddelen die in het besteedbare inkomen van het huishouden wel een rol spelen (zie paragraaf 2.1), buiten beschouwing gelaten. Dat zijn alle bestanddelen waarvan bij meerpersoonshuishoudens niet eenduidig vastgesteld kan worden aan welke persoon in het huishouden deze inkomsten toegerekend moeten worden. Zo zijn inkomsten uit vermogen, de kinderbijslag, het kindgebonden budget en ontvangen gebonden overdrachten, zoals de huurtoeslag, niet bij het persoonlijk inkomen geteld, terwijl betaalde inkomensoverdrachten, premies ziektekostenverzekeringen, premies volksverzekeringen en belastingen op inkomen en vermogen hierop niet in mindering zijn gebracht.

3.1.1 Samenstelling van het inkomen van personen, 2018*

	Personen met inkomen		Gemiddeld bedrag		Aandeel van bruto-inkomen
	x 1 000	%	1 000 euro		%
1 Inkomen als werknemer	8 308	61,3	40,1		66,5
2 Inkomen als zelfstandige	1 881	13,9	30,5		11,5
3 Persoonlijk primair inkomen (1+2)	9 607	70,9	40,6		78,0
4 Uitkering inkomensverzekeringen	4 975	36,7	20,0		19,9
5 Uitkering sociale voorzieningen	1 480	10,9	6,8		2,0
6 Ontvangen inkomensoverdrachten	50	0,4	10,9		0,1
7 Persoonlijk bruto-inkomen (3+4+5+6)	13 543	100,0	36,9		100,0
8 Premie inkomensverzekeringen (-)	8 960	66,2	7,1		12,6
9 Persoonlijk inkomen (7+8)	13 543	100,0	32,3		87,4

Het bruto-inkomen bestaat voor het grootste deel uit inkomen uit werk, bij mannen meer nog dan bij vrouwen. Dat komt doordat bij mannen een groter deel van het bruto-inkomen afkomstig is uit een onderneming. Het aandeel werknemersinkomen is bij beide seksen gelijk. Bij vrouwen is het aandeel met inkomen uit inkomensverzekeringen groter, vooral inkomen uit (nabestaanden)pensioen: 18 tegen 15 procent. Dat komt vooral doordat er relatief meer vrouwen AOW-gerechtigd zijn.

3.1.2 Samenstelling bruto-inkomen, 2018*

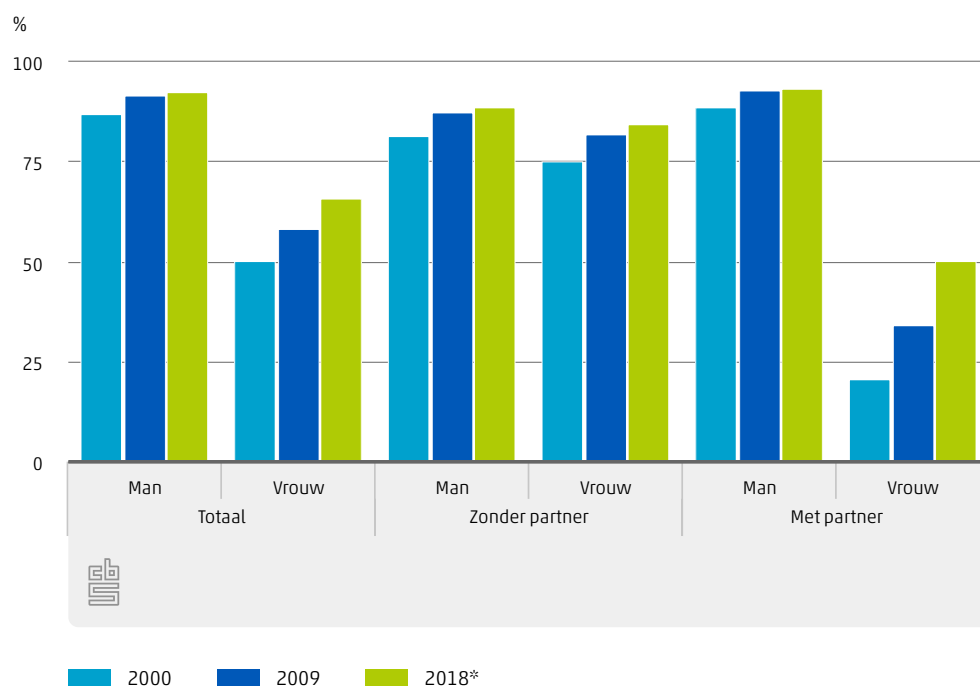
Steeds meer vrouwen met aanvullend pensioen

In 2018 ontvingen bijna 3 miljoen mensen een AOW-uitkering: een kleine 1,4 miljoen mannen en bijna 1,6 miljoen vrouwen. Van de vrouwen met AOW had bijna twee derde een aanvullend pensioen, in 2000 was dat nog de helft. Het verschil met de mannelijke AOW'ers is echter nog steeds aanzienlijk: van hen ontving ruim 92 procent in 2018 een aanvullend

pensioen. Vooral onder vrouwen met een partner was het aandeel met een aanvullend pensioen betrekkelijk klein. Wel is bij deze groep vrouwen het aandeel in achttien jaar tijd meer dan verdubbeld: van 21 procent naar 50 procent.

De stijging van het aandeel vrouwen met aanvullend pensioen komt doordat jongere generaties die in de AOW stromen, vaker een aanvullend pensioen hebben dan de oudere generaties. Dit hangt samen met de hogere arbeidsdeelname van de jongere generaties. Onder alleenstaande vrouwen steeg het percentage met een aanvullend pensioen relatief weinig. Bij deze vrouwen gaat het vaak niet alleen om het pensioen dat zij eerder in hun actieve loopbaan zelf hebben opgebouwd, maar ook om nabestaandenpensioen. Het sekseverschil in aanvullend pensioen onder alleenstaanden is dan ook duidelijk kleiner dan bij AOW'ers met een partner.

3.1.3 AOW'ers met aanvullend pensioen

Vrouw heeft minder aanvullend pensioen dan man

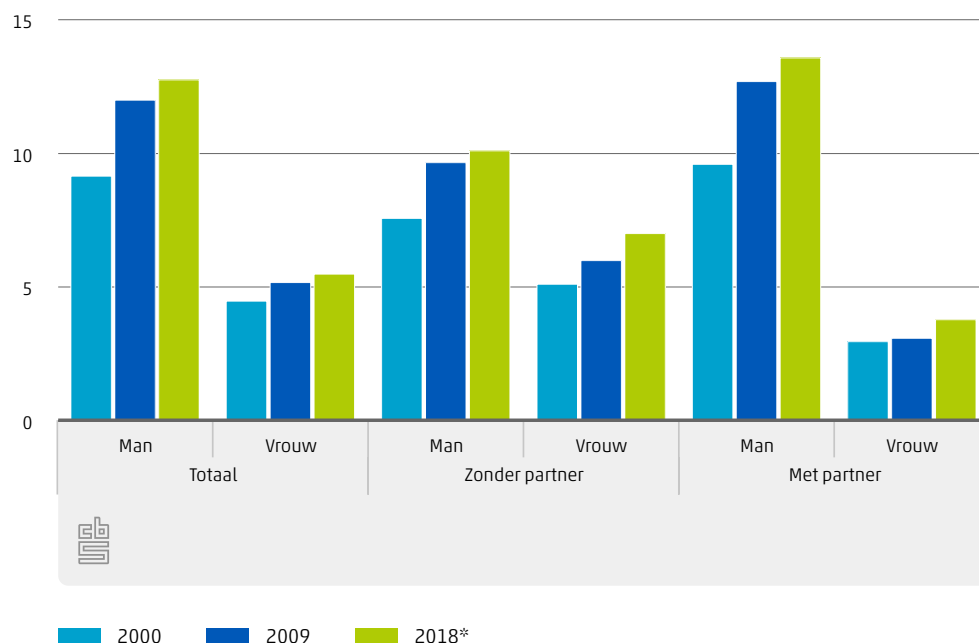
Van vrouwen met een aanvullend pensioen is het ontvangen bedrag in doorsnee substantieel lager dan van mannen. In 2018 hadden ze met 5 500 euro aan bruto aanvullend pensioen 43 procent van het mediane bedrag van mannen. Het verschil was het grootst onder AOW'ers met een partner. Wel is bij deze groep de kloof gaandeweg wat kleiner geworden. Vrouwen die tegenwoordig de AOW instromen zijn vaker werkzaam geweest en hebben tevens een gemiddeld langere werkweek dan eerdere generaties, waardoor ze meer pensioen hebben opgebouwd. Bedroeg het aanvullend pensioen van vrouwen met een partner in 2009 nog bijna een kwart van dat van de mannen, in 2018 was dat opgelopen tot 28 procent.

Tussen 2000 en 2009 groeide het mediane aanvullend pensioen harder dan tussen 2009 en 2018. Zo nam het bij mannen in de periode 2000–2009 met 30 procent toe en bij vrouwen met bijna 16 procent. De toenames waren in de periode 2009–2018 respectievelijk 7 en

6 procent. De verklaring is dat aanvullende pensioenen in de periode 2009–2018 ook als gevolg van de economische crisis niet of beperkt werden geïndexeerd.

3.1.4 Mediaan aanvullend pensioen van AOW'ers

1 000 euro (prijspeil 2018)

3.2 Verdeling persoonlijk inkomen

Uitkeringen zichtbaar in inkomensverdeling

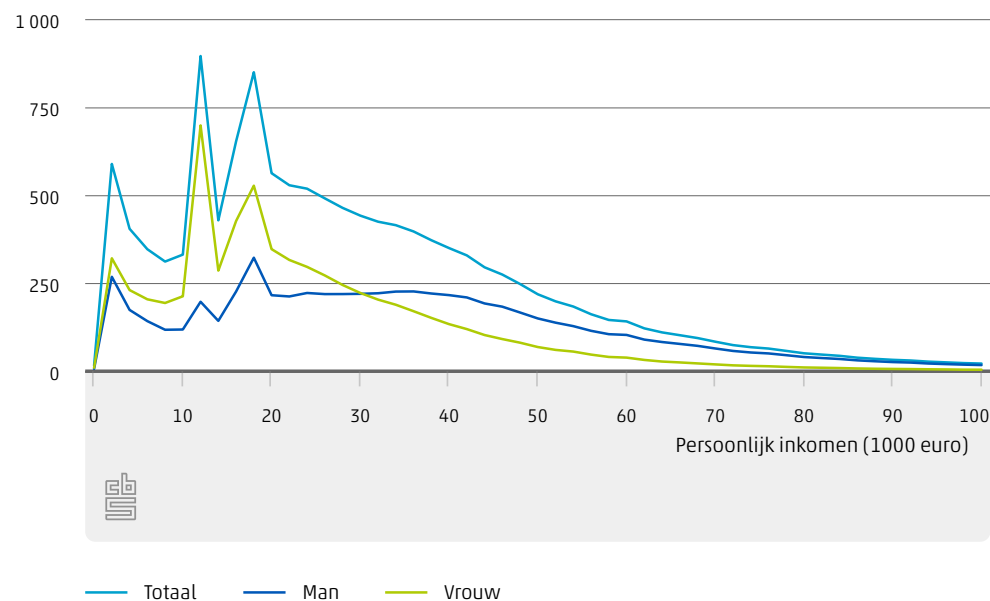
De verdeling van het persoonlijk inkomen toont drie duidelijke pieken. Bij de hoogste piek gaat het om bijna 900 duizend mensen met een inkomen tussen 10 duizend en 12 duizend euro. Deze groep bestaat voor een groot deel uit gehuwde vrouwen voor wie de partner-AOW (in 2018 bruto 10 345 euro) met eventueel een klein aanvullend pensioen de enige vorm van persoonlijk inkomen vormde.

De op één na hoogste piek betreft ruim 850 duizend mensen met een inkomen tussen 16 duizend en 18 duizend euro. Bij deze groep gaat het onder meer om alleenstaanden met een bijstandsuitkering (in 2018 bruto 16 280 euro). Daarnaast heeft een tamelijk grote groep (654 duizend) een inkomen tussen 14 en 16 duizend euro. Onder hen bevinden zich alleenstaande AOW'ers (de bruto AOW bedroeg voor hen 14 980 euro) die al dan niet nog een klein aanvullend pensioen ontvingen.

Bij de laagste piek gaat het vooral om mensen die niet het hele jaar door inkomen hadden. Dit waren er in totaal ruim 1,2 miljoen, waarvan bijna 4 op de 10 minder dan 2 duizend euro aan inkomen hadden. Een deel van het jaar inkomen hebben komt onder meer voor bij scholieren met een vakantiebaantje. Ook betreft het vrouwen zonder inkomen die in de loop van het jaar de AOW-leeftijd bereikten.

3.2.1 Verdeling persoonlijk inkomen¹⁾, 2018*

Aantal personen (x 1000)

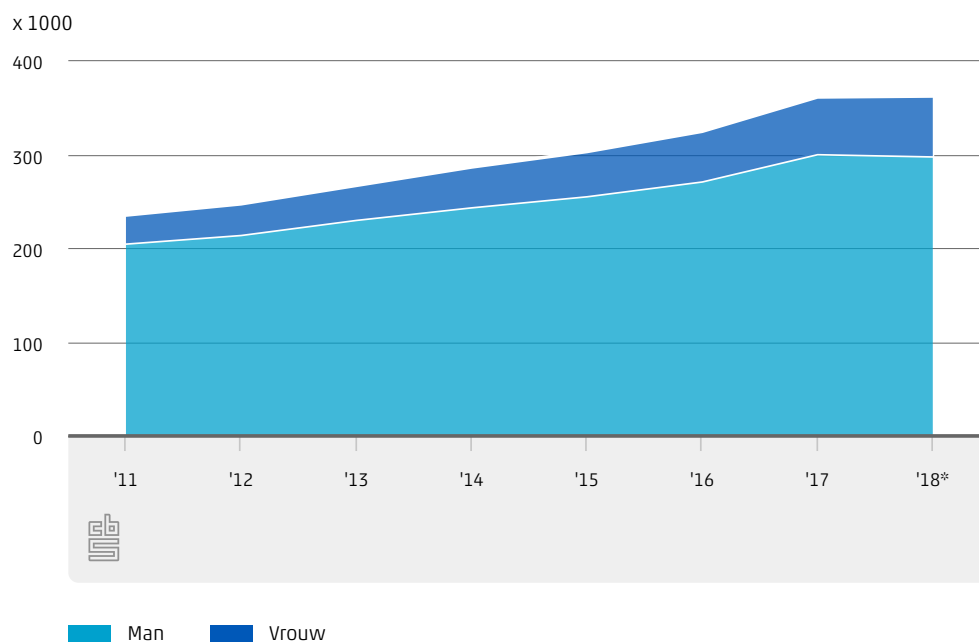
¹⁾ Aantal personen per inkomensklasse met breedte van 2 000 euro.

In 2018 evenveel topinkomens als in 2017

In 2018 hadden ruim 362 duizend personen een persoonlijk inkomen van minstens 100 duizend euro. Dat zijn er (zonder rekening te houden met prijsontwikkeling) 127 duizend meer dan in 2011. Het aantal topinkomens groeide vanaf 2011 jaarlijks. Vooral in 2017 was de toename groot. Dat had te maken met een afkoopregeling voor pensioen in eigen beheer. De mogelijkheid voor directeuren-grotaandeelhouders (DGA's) om pensioen in de eigen BV op te bouwen werd afgeschaft. De bestaande pensioenspaarpotten die werden uitgekeerd waren niet volop belast. In 2017 gold een grotere belastingkorting dan in 2018 en waren er 20 duizend meer pensioenontvangers onder de topinkomens. De groep topinkomens bestond toen in totaal uit 15 procent gepensioneerden. In 2018 was dat 10 procent. De meeste mensen met een topinkomen in dat jaar waren werknemer (62 procent in 2018), bijna 30 procent werkte als zelfstandige.

Er zijn ruim 4,5 keer zo veel mannen als vrouwen met een topinkomen. In 2011 was dat nog 7 keer zo veel. Het aantal vrouwen met een topinkomen meer dan verdubbelde zich in de periode 2011–2018, bij mannen groeide het met de helft.

3.2.2 Personen met een topinkomen¹⁾

¹⁾ Persoonlijk inkomen van 100 duizend euro of meer.

3.3 Inkomen naar kenmerken van personen

Vrouw ruim 15 duizend euro minder inkomen dan man

Het gemiddelde inkomen van de 13,5 miljoen mensen met persoonlijk inkomen kwam uit op ruim 32 duizend euro. Voor vrouwen was dit gemiddelde duidelijk lager dan voor mannen: bijna 24,4 duizend euro tegen 40,0 duizend euro. Het mediane inkomen is bij beide seksen lager, maar net als het gemiddelde is dat van mannen 1,7 zo groot als van vrouwen. Bij personen met voornamelijk inkomen uit werk komt het inkomensverschil onder meer doordat vrouwen relatief vaak in deeltijd werken en gemiddeld een lager uurloon hebben dan mannen.

Bij het inkomensverschil tussen vrouwen en mannen die vooral rondkomen van een uitkering speelt een rol dat de hoogte van een uitkering (of pensioen) vaak afhangt van het eerder verdiende inkomen. Vrouwen hebben in het algemeen een lager inkomen uit betaald werk dan mannen en deze achterstand werkt door in de hoogte van hun uitkering later. Vanaf het begin van deze eeuw is de inkomenskloof tussen mannen en vrouwen kleiner geworden: in 2000 was het inkomen van mannen nog bijna 2 keer zo groot als dat van vrouwen (zie Statline). Vrouwen zijn immers steeds vaker en vooral ook meer uren gaan werken.

3.3.1 Gemiddeld persoonlijk inkomen, 2018*

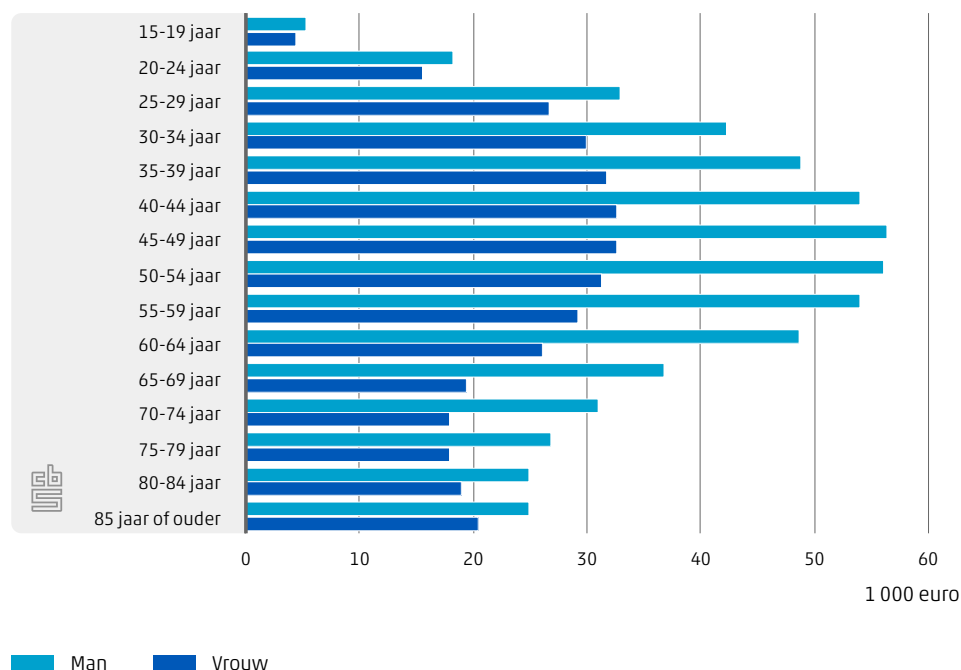
	Totaal	Man	Vrouw
	1 000 euro		
Personen met inkomen	32,3	40,0	24,4
Werknemer en zelfstandige	42,3	51,2	32,1
Werknemer	42,0	50,9	32,3
Zelfstandige	44,1	52,4	30,2
directeur-grotoaandeelhouder	69,6	73,7	51,5
zelfstandig ondernemer	41,7	47,2	32,4
meewerkend gezinslid	10,0	9,5	10,1
overige zelfstandige	15,7	26,5	11,9
Uitkerings- en pensioenontvanger	23,2	28,8	18,6
Uitkeringsontvanger	19,1	21,6	17,0
ontvanger werkloosheidsuitkering	25,3	30,4	20,9
ontvanger bijstandsuitkering	12,9	12,9	12,9
ontvanger overige sociale voorziening	16,4	16,5	16,2
arbeidsongeschikte	23,7	28,1	19,9
Pensioenontvanger	24,8	31,6	19,2
(School)kind of student	4,5	4,4	4,6

Man-vrouwverschil kleinst bij jong en oud

Tot de leeftijd van 25 jaar verschilt het gemiddeld inkomen van mannen en vrouwen relatief weinig. Vanaf 25 jaar hebben de meesten hun opleiding afgerond en is het man-vrouwverschil groter. Dit komt grotendeels doordat vrouwen vaker in deeltijd werken dan mannen. Vanaf de leeftijd van 30 jaar, wanneer veel vrouwen een of meer kinderen hebben, is deeltijdwerken nog gebruikelijker en is ook de inkomensachterstand ten opzichte van mannen groter dan in de jongere groepen.

Ook onder 65-plussers bestaat er een inkomenskloof tussen mannen en vrouwen, die kleiner is naarmate mensen ouder zijn. Zoals in paragraaf 3.1 is besproken, hebben mannen vaker dan vrouwen naast hun AOW-uitkering een aanvullend pensioen, en ontvangen zij in doorsnee een hoger bedrag dan vrouwen. Het verschil bij de – doorgaans oudere – groep alleenstaanden is kleiner dan bij – meestal jongere – groep met een partner.

3.3.2 Gemiddeld persoonlijk inkomen, 2018*

Inkomensverschil kleinst bij niet-westersen

Het gemiddelde inkomen van mensen met een Nederlandse achtergrond is met 33,3 duizend euro duidelijk hoger dan van mensen met een niet-westerse achtergrond (24,2 duizend euro in 2018), zie [StatLine](#). Maar waar bij mensen zonder migratieachtergrond het inkomen van mannen 1,7 keer groter is dan dat van vrouwen, is dat bij mensen met een niet-westerse migratieachtergrond 1,4. Het relatief kleinere verschil heeft vooral te maken met de gemiddeld hogere arbeidsduur van niet-westerse vrouwen vergeleken met vrouwen van Nederlandse komaf.

3.4 Economische zelfstandigheid

Economische zelfstandigheid opnieuw gegroeid

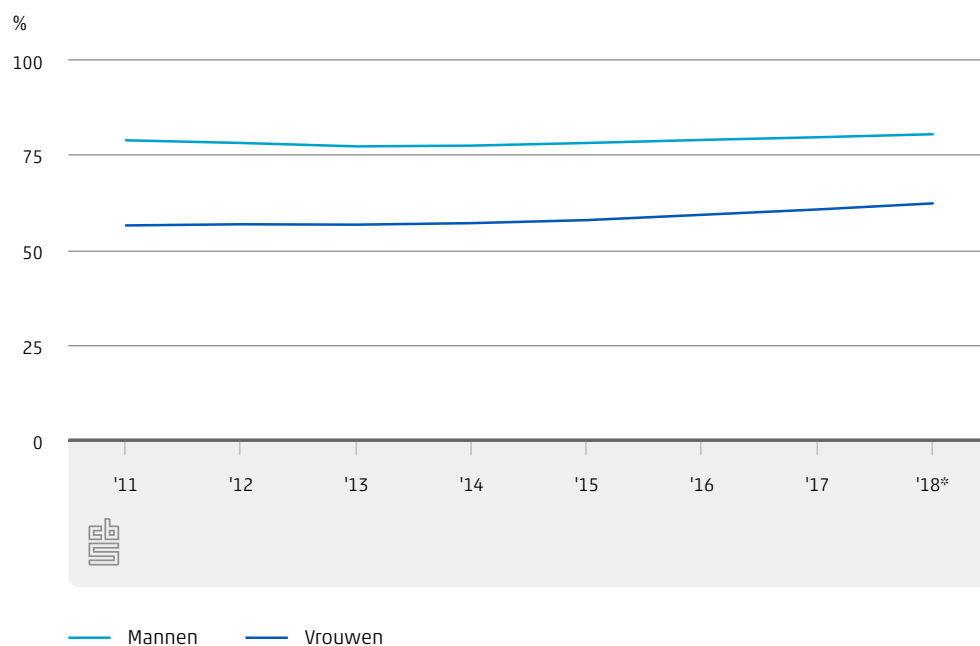
In 2018 was ruim 80 procent van alle niet-onderwijsvolgende mannen van 15 jaar tot AOW-leeftijd economisch zelfstandig. Van de vrouwen verdiende ruim 62 procent met werken minimaal een inkomen op bijstandsniveau. Het verschil komt met name doordat mannen overwegend voltijds werken en vrouwen meestal in deeltijd. Gedurende de crisis bleef het aandeel economisch zelfstandige vrouwen min of meer gelijk, en bij mannen was er een lichte daling. Sinds 2014 is er weer een toename in economische zelfstandigheid, ook bij mannen. Door de sterkere groei bij vrouwen is het verschil in economische zelfstandigheid tussen de seksen sindsdien afgenomen, al bedraagt het nog 18 procentpunt.

Bij mannen volgt het percentage economisch zelfstandigen de conjunctuur. Dit komt doordat zij vaker dan vrouwen in conjunctuurgevoelige bedrijfstakken werken, zoals bijvoorbeeld in de bouw en de ICT. Sinds 2014 stijgt de arbeidsparticipatie bij beide seksen weer, en daarmee ook de economische zelfstandigheid. Bij vrouwen speelt daarnaast de toegenomen arbeidsduur een rol. Vrouwen werken steeds vaker in een grote deeltijdbaan van 28 tot 35 uur per week.

Economische zelfstandigheid

Economische zelfstandigheid is een begrip dat beleidsmatig verbonden is met het bestaansminimum: iemand wordt als economisch zelfstandig beschouwd als het individuele netto inkomen uit arbeid en eigen onderneming op of boven de drempelwaarde ligt van de beleidsnorm voor het individuele inkomensminimum. Die drempelwaarde is gelijkgesteld aan 70 procent van het wettelijke netto minimumloon, oftewel de netto bijstand van een alleenstaande. In 2018 bedroeg de grens voor economische zelfstandigheid 960 euro per maand.

3.4.1 Economische zelfstandigheid (15 jaar tot AOW-leeftijd¹⁾)

¹⁾ Exclusief scholieren en studenten.

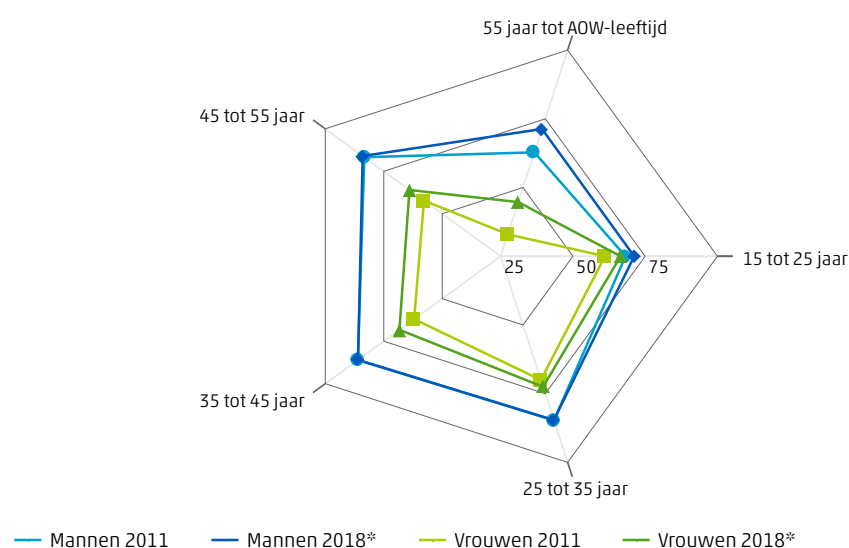
Steeds meer moeders met partner economisch zelfstandig

De stijging van het aandeel economisch zelfstandigen onder vrouwen is voor een belangrijk deel toe te schrijven aan vrouwen met een partner en minderjarige kinderen. Steeds meer moeders blijven (evenveel uren) werken na de geboorte van hun eerste kind (zie [Emancipatiemonitor](#)), waardoor hun economische zelfstandigheid toeneemt. Bij (gehuwd) samenwonende vaders bleef de economische zelfstandigheid op hetzelfde peil. Zij hebben vergeleken met andere mannen een lange werkweek en zijn het vaakst economisch zelfstandig.

Ook meer economische zelfstandigheid bij paren zonder kinderen

Bij mannen en vrouwen met een partner maar zonder kinderen steeg de economische zelfstandigheid eveneens. Bij mannen groeide deze van 76 procent in 2011 naar 81 procent in 2018, bij vrouwen van 54 naar 60 procent (zie [m/v-stat](#)). Bij mannen is het aandeel economisch zelfstandigen vooral onder 55-plussers toegenomen, bij vrouwen onder de 45-plussers. De toename hangt samen met het overheidsbeleid om vervroegde uittreding uit het arbeidsproces tegen te gaan. Bij de vrouwen speelt daarnaast een rol dat zij in deze leeftijd steeds vaker en meer uren aan het werk zijn. Ook hebben ze door hun toegenomen opleidingsniveau vaker werk op hoog niveau.

3.4.2 Economische zelfstandigheid per leeftijdsgroep¹⁾

¹⁾ Exclusief scholieren en studenten.

Vrouwen vaker dan mannen werkzaam zonder economisch zelfstandig te zijn

In 2018 waren 933 duizend mannen en bijna 1,8 miljoen vrouwen niet economisch zelfstandig. Voor een derde van deze vrouwen was werk weliswaar de belangrijkste inkomensbron, maar was het inkomen te laag om economisch zelfstandig te zijn. Van de mannen die niet economisch zelfstandig waren, werkte een kwart en was bijna twee derde afhankelijk van een uitkering. De resterende 9 procent had geen eigen inkomen. Bij niet-economische zelfstandige vrouwen had ruim 22 procent geen inkomen. Vaak hebben deze vrouwen een partner met inkomen.

4. Koopkrachtontwikkeling

Bij de koopkrachtontwikkeling gaat het om de jaar-op-jaar verandering in inkomen bij personen. In 2018 is de koopkracht van de Nederlandse bevolking ten opzichte van 2017 gestegen. Welke groepen gingen er wel en welke gingen er niet op vooruit?

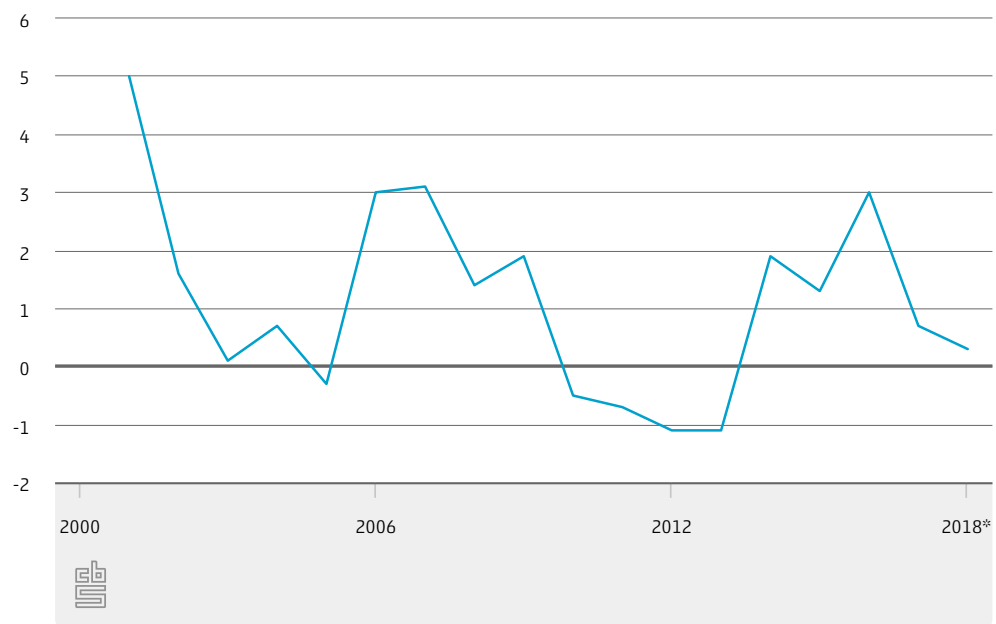
4.1 Trends in de bevolking

Koopkracht in 2018 licht toegenomen

De (dynamische) koopkracht (zie kader 'Dynamische versus statische koopkrachtontwikkeling') van de Nederlandse bevolking nam in 2018 met 0,3 procent toe, de laagste groei na 2013. Deze ontwikkeling was iets minder gunstig dan in 2017, toen de koopkracht in doorsnee met 0,7 procent toenam. Sinds 2014 laat de koopkracht weer een positieve trend zien. De koopkrachtdaling in de jaren 2010–2013 als gevolg van de economische crisis stond in schril contrast met de groei van de koopkracht in de periode 2001–2009, waarbij alleen in 2005 sprake was van een lichte daling.

4.1.1 Koopkrachtontwikkeling

%-mutatie t.o.v. jaar eerder

Dynamische versus statische koopkrachtontwikkeling

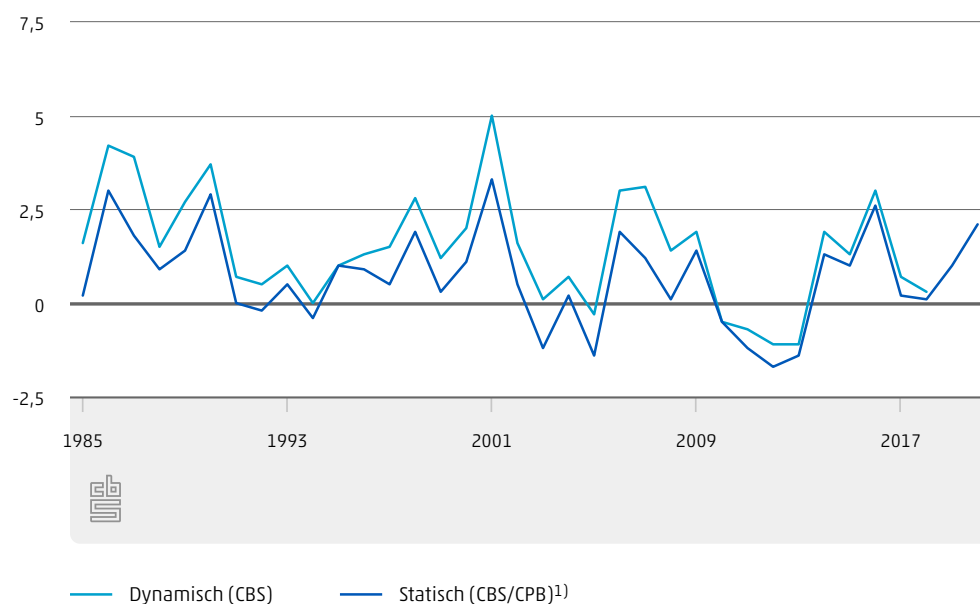
De dynamische koopkrachtontwikkeling is bepaald als de, aan ieder lid van het huishouden toegekende, procentuele verandering in het waargenomen gestandaardiseerde besteedbare huishoudensinkomen dat gecorrigeerd is voor de

prijswontwikkeling. Voor de koopkrachtontwikkeling van een groep is uitgegaan van de mediaan (de middelste van de naar grootte gerangschikte koopkrachtontwikkeling van personen uit deze groep). Positieve en negatieve uitschieters hebben dan nauwelijks invloed op de uitkomst (Bos, 2007). De dynamische koopkracht kan door allerlei oorzaken veranderen. Het inkomen verandert bijvoorbeeld door een algemene loonsverhoging, een promotie, het aanvaarden van (ander) werk of pensionering. Een wijziging in de samenstelling van het huishouden (een kind gaat het huis uit, partners scheiden, etc.) leidt eveneens tot een inkomensverandering. Daarnaast wordt de koopkracht beïnvloed door de prijswontwikkeling en veranderingen in de inkomstenbelasting. Al deze veranderingen zijn in de hier gepresenteerde dynamische koopkrachtcijfers verdisconteerd.

De statische koopkrachtontwikkeling is de koopkrachtverandering als gevolg van factoren waarop de burger zelf geen invloed heeft, zoals een cao-loonstijging, de prijswontwikkeling, maar ook beleidsmaatregelen van de overheid die de burger in zijn portemonnee merkt. Bij de statische koopkrachtontwikkeling worden waargenomen inkomens door het Centraal Planbureau doorberekend naar verwachtingen in het actuele jaar en het daaropvolgende jaar (CPB, 2016). De dynamische koopkrachtontwikkeling daarentegen is volledig gebaseerd op feitelijke inkomenswaarnemingen en loopt daarmee in de tijd achter op de ramingen van de statische koopkracht.

Dynamische en statische koopkrachtontwikkeling

%-mutatie t.o.v. jaar eerder

¹⁾ Bron: t/m 1996 CBS, daarna CPB

De dynamische koopkrachtontwikkeling lag in de jaren 1985–2018 gemiddeld 0,8 procentpunt boven de statische koopkrachtontwikkeling. Bij de bepaling van de statische koopkrachtontwikkeling is immers geen rekening gehouden met incidentele beloningen of inkomensmutaties als gevolg van verandering van arbeidsmarktpositie. In tijden dat het beter gaat met de economie, ondervinden veel mensen een stijging van hun koopkracht. Niet alleen gaan lonen en uitkeringen dan vaak wat meer omhoog, maar ook is er bijvoorbeeld meer betaald overwerk en vinden mensen gemakkelijker hun eerste, of een beter betaalde baan. De feitelijke koopkrachtontwikkeling ligt hierdoor doorgaans wat hoger dan de statische koopkrachtontwikkeling. In slechtere tijden, zoals

tijdens de recente economische crisis, gaan veel mensen er wegens de ongunstige arbeidsmarkt in inkomen op achteruit. De dynamische en statische koopkrachtontwikkeling liggen dan juist dicht bij elkaar.

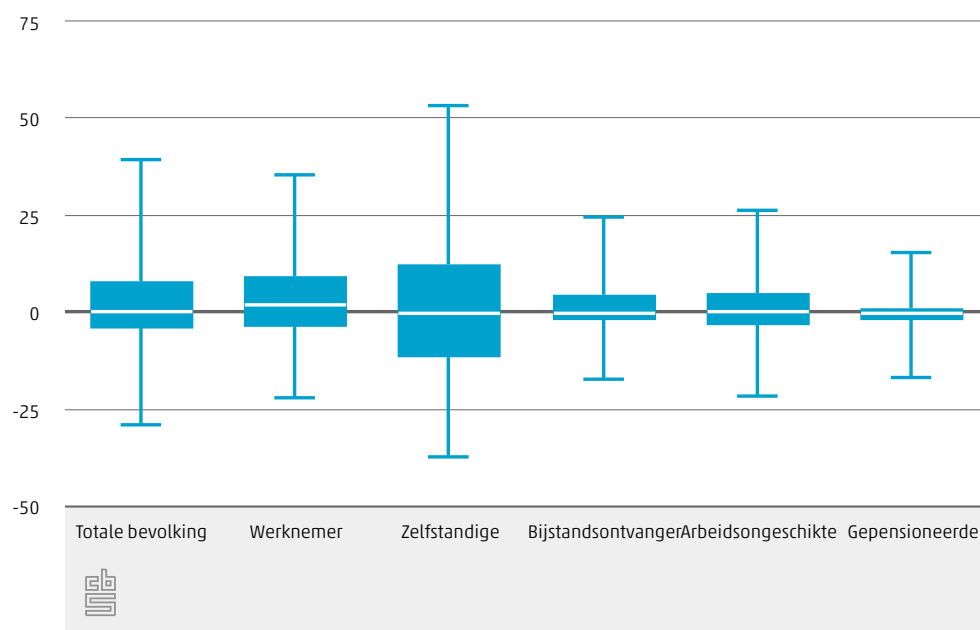
4.2 Verschillen tussen bevolkingsgroepen

Aanzienlijke spreiding in koopkrachtontwikkeling

Als de koopkracht in doorsnee stijgt, wil dat niet zeggen dat iedereen erop vooruitgaat. Zo kromp de koopkracht vorig jaar bij bijna 48 procent van de bevolking. Daarbij varieerden de onderlinge koopkrachtontwikkelingen fors. Bij een kwart van de bevolking daalde de koopkracht met ten minste 4,2 procent. Een dergelijk koopkrachtverlies kan het gevolg zijn van minder werken of pensionering. Bij de 25 procent van de bevolking met de hoogste koopkrachtontwikkeling steeg de koopkracht met 7,8 procent of meer; een situatie die kan voorkomen bij een nieuwe baan met meer loon.

4.2.1 Spreiding koopkrachtontwikkeling bij gelijkblijvende inkomensbron, 2018*

% koopkrachtverandering

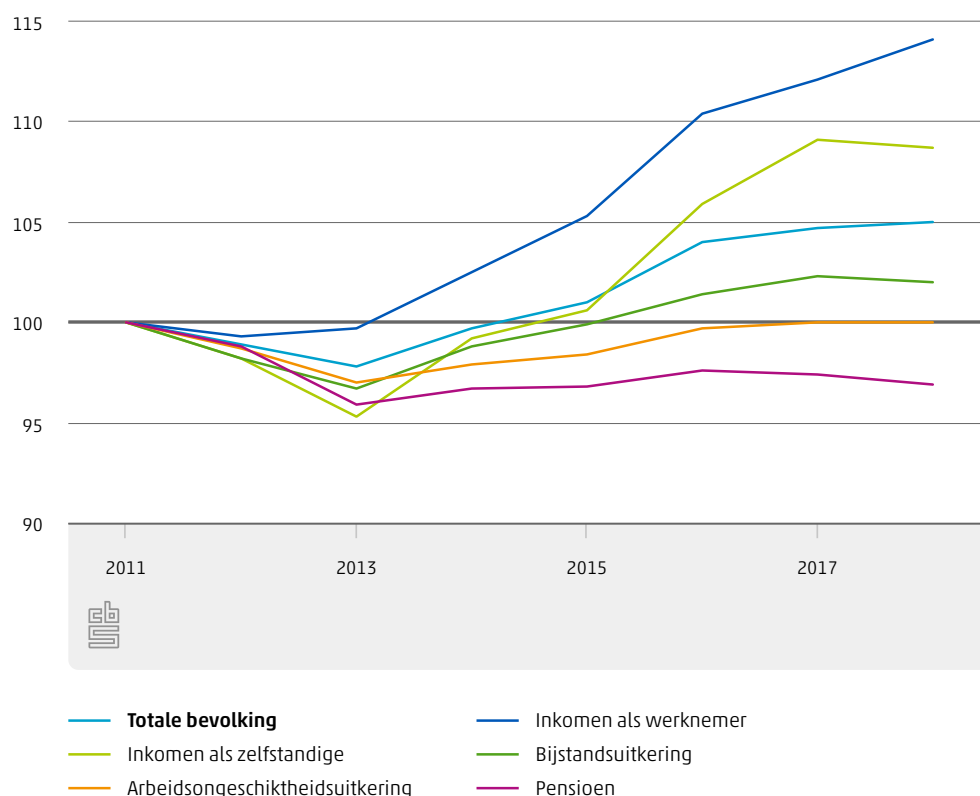
Werknemers gingen er met 1,8 procent het meest op vooruit in 2018. Zelfstandigen en uitkeringsontvangers hadden met koopkrachtverlies of stilstand te maken. De spreiding in koopkrachtontwikkeling is bij zelfstandigen het grootst, doordat hun inkomen van jaar op jaar flink kan fluctueren.

Koopkracht werkenden gestegen in afgelopen jaren

De koopkracht van werknemers was in 2018 bijna 15 procent hoger dan in 2011, wat blijkt uit de geaccumuleerde koopkrachtmutatie (zie kader). De groei is pas ingezet vanaf 2014, na afloop van de economische crisis. Tot en met 2013 was de koopkracht van werknemers vrijwel constant. Zelfstandigen hadden tijdens de crisis zelfs te maken met dalende koopkracht, maar daarna profiteerden ook zij van grote koopkrachtstijgingen. Werkenden weten in economisch gunstige tijden hun inkomenspositie vaak te verbeteren en gaan er in slechtere tijden alleen sterk op achteruit als zij bijvoorbeeld hun baan verliezen.

4.2.2 Koopkrachtindex naar voornaamste inkomensbron

2011 = 100

Koopkrachtindex: geaccumuleerde koopkrachtmutatie

Door procentuele, mediane koopkrachtmutaties vanaf een bepaald startjaar op te tellen, kan van (groepen in) de bevolking in kaart worden gebracht hoe de koopkracht zich in doorsnee vanaf het startjaar heeft ontwikkeld.

Zo ging de koopkracht van werknemers er in 2012 in doorsnee 0,7 procent op achteruit, zie Statline. Met 2011 als startjaar (koopkrachtindex=100) was de index in 2012 voor werknemers 99,3. In 2013 wonnen werknemers 0,4 procent aan koopkracht vergeleken met 2012. Geaccumuleerd vanaf 2011 hadden ze in doorsnee 0,3 procent minder koopkracht en was hun koopkrachtindex in 2013 dus 99,7.

Met de koopkrachtindex kan op eenvoudige wijze in kaart worden gebracht hoe de koopkracht van een bevolkingsgroep zich in doorsnee ontwikkelt in de tijd. Daarmee is het vervolgens mogelijk om de koopkrachtontwikkeling van verschillende bevolkings-

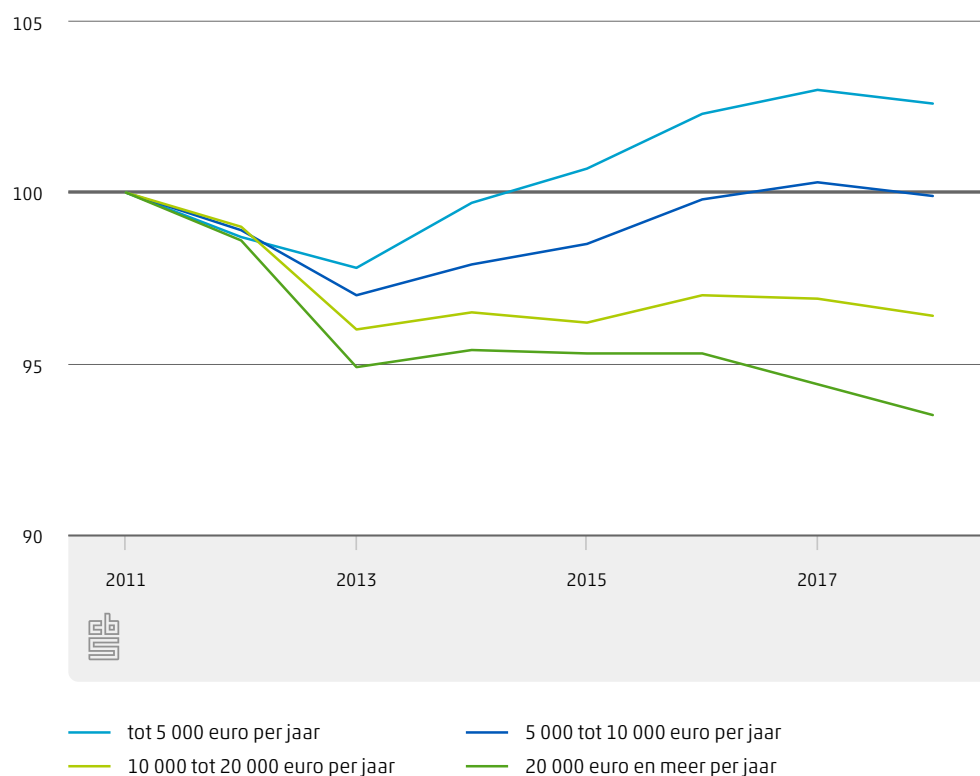
groepen te vergelijken. Wel met de kanttekening dat bij een koopkrachtindex voorbij wordt gegaan aan het feit dat bevolkingsgroepen telkens van samenstelling veranderen.

Koopkracht gepensioneerden daalt tweede jaar op rij

Gepensioneerden zagen hun koopkracht in 2018 in doorsnee met 0,5 procent dalen. In 2017 daalde hun koopkracht al met 0,2 procent. De koopkracht van de totale groep gepensioneerden was in recente jaren nauwelijks hoger dan in 2013 op het dieptepunt van de crisis. Dat komt vooral doordat gepensioneerden hun inkomenssituatie niet meer kunnen veranderen. Hun koopkracht is daardoor sterk afhankelijk van de indexering van de AOW en aanvullende pensioenen en van fiscale maatregelen. Omdat de rendementen van pensioenfondsen al enkele jaren onder druk staan, zijn pensioenuitkeringen nauwelijks of niet geïndexeerd. Voor gepensioneerden met relatief veel aanvullend (pensioen)inkomen naast de AOW (20 duizend euro op jaarbasis of meer) daalde daardoor de koopkracht in 2018 ten opzichte van 2017 in doorsnee met 0,9 procent. Door hoofdzakelijk negatieve koopkrachtontwikkelingen in recente jaren heeft deze groep sinds 2011 in doorsnee bijna 7 procent aan koopkracht ingeleverd.

4.2.3 Koopkrachtindex gepensioneerden naar hoogte aanvullend inkomen naast AOW

2011 = 100

Meer koopkracht voor nieuwe generatie ouderen

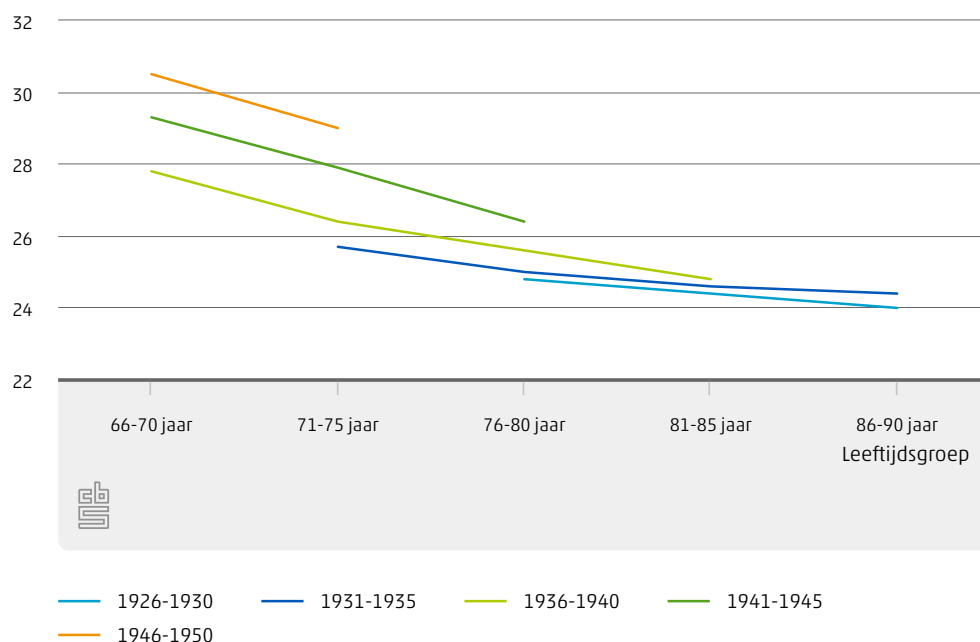
In de periode 2011 tot en met 2018 had de jongste generatie ouderen gemiddeld een hoger gestandaardiseerd besteedbaar inkomen (koopkracht) dan de generatie die al eerder met pensioen ging.

Zo hadden personen in de leeftijdsgroep van 66 tot en met 70 jaar, geboren tussen 1946 en 1950, een koopkracht van gemiddeld 30,5 duizend euro. Personen die tien jaar eerder werden geboren hadden op dezelfde leeftijd een gemiddelde koopkracht van 27,8 duizend euro. Jongere generaties ouderen zijn in de regel vaker werkzaam geweest en hoger opgeleid dan oudere generaties, waardoor ze vaker en meer aanvullend pensioen hebben opgebouwd. Vooral vrouwen hebben tegenwoordig vaker een eigen aanvullend pensioen opgebouwd dan in het verleden (zie hoofdstuk 3).

De koopkrachtverschillen tussen opeenvolgende generaties zijn goed zichtbaar tot een leeftijd van 80 jaar, maar vanaf die leeftijd zijn de verschillen tussen verschillende generaties aanzienlijk kleiner.

Gemiddelde koopkracht gepensioneerden per geboortecohort

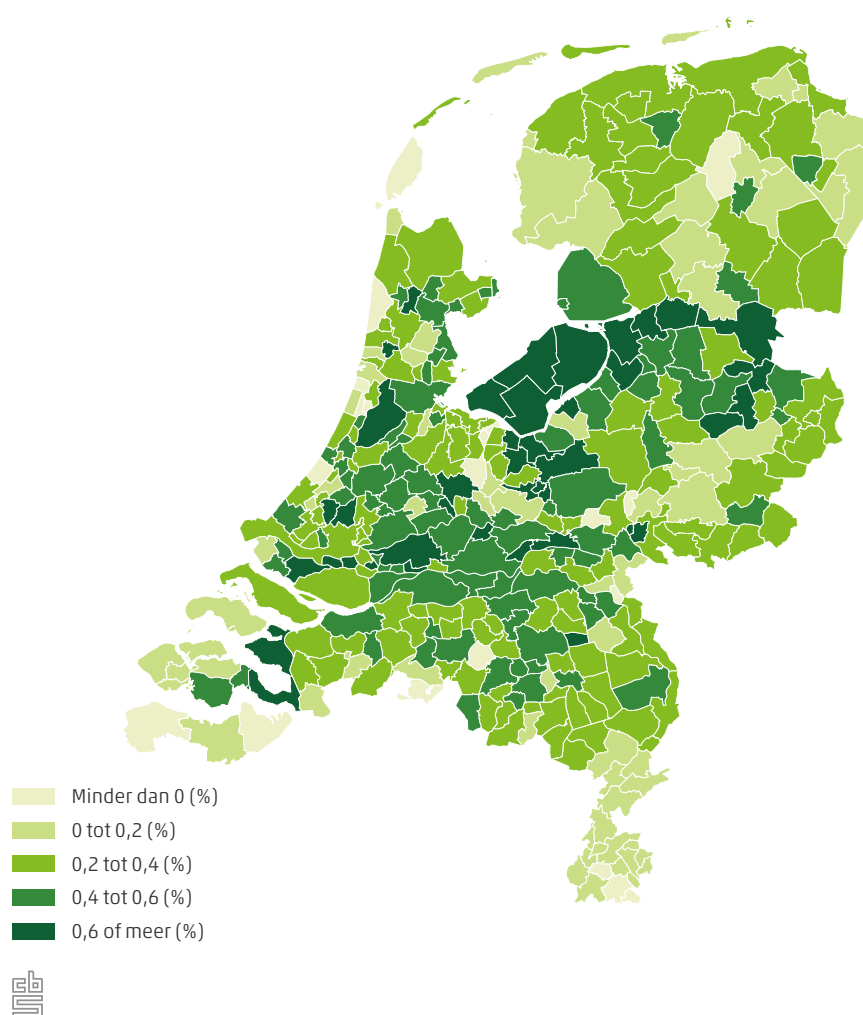
x 1 000 euro (prijzen 2018)

Koopkrachtontwikkeling verschilt tussen gemeenten

In 2018 had de gemeente Almere de sterkste (mediane) koopkrachtgroei met 1,1 procent ten opzichte van 2017 en kende de gemeente Vaals de minst voorspoedige ontwikkeling met een doorsnee koopkrachtdaling van 0,4 procent. In het algemeen was in gemeenten met relatief veel paren met kinderen en werkenden de koopkrachttoename het grootst, terwijl in gemeenten met een relatief hoog aantal welgestelde gepensioneerden de koopkracht het minst toenam of zelfs daalde.

4.2.4 Koopkrachtontwikkeling per gemeente, 2018*

4.2.5 Gemeenten met hoogste en laagste koopkrachtontwikkeling, 2018*

	Mediane koopkrachtontwikkeling
	%
Totaal Nederland	0,3
Almere	1,1
Staphorst	1,0
Barneveld, Hardinxveld-Giessendam, Rijssen-Holten, Utrecht, Zeewolde	0,9
Baarle-Nassau, Bloemendaal, Hulst, Laren, Renkum, Rozendaal, Sluis	-0,2
Blaricum	-0,3
Vaals	-0,4

4.3 Literatuur

Bos, W. (2007). *Meten van koopkrachtontwikkeling*. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen (www.cbs.nl).

CPB (2016). *MIMOSI: Microsimulatiemodel voor belastingen, sociale zekerheid, loonkosten en koopkracht*. Publicatie, 30 maart 2016.

5. Vermogen van huishoudens

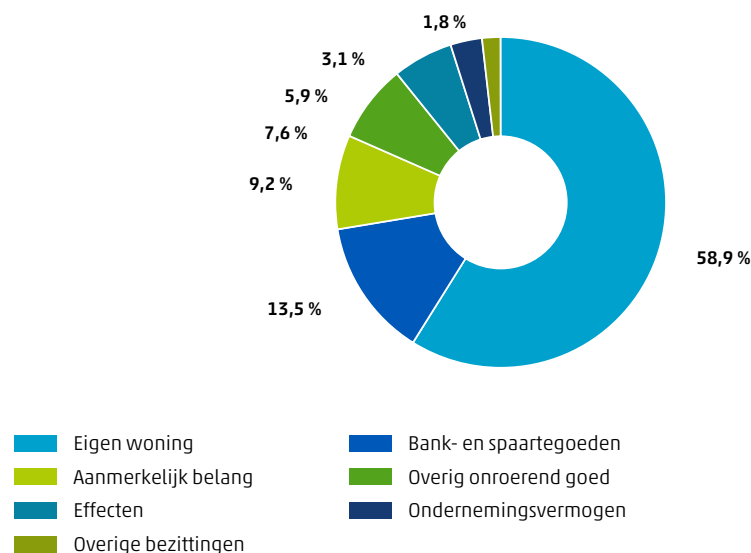
In dit hoofdstuk staat het vermogen – het saldo van bezittingen en schulden – van huishoudens in Nederland centraal. Hoeveel vermogen heeft een huishouden? Waar bestaat dat vermogen uit? Hoe is het vermogen tussen huishoudens verdeeld en hoe zit het met de regionale vermogensverdeling? Hoeveel vermogen laten mensen na?

5.1 Samenstelling vermogen

Eigen woning belangrijkste bezit

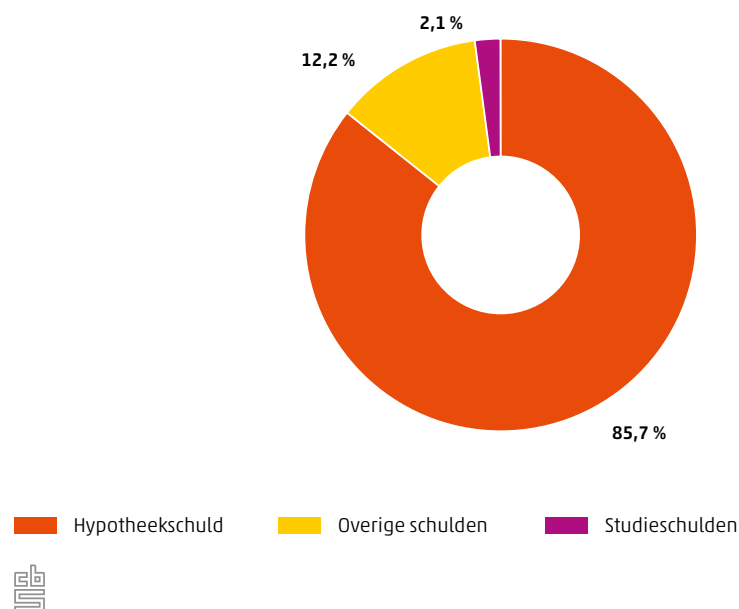
Het totale vermogen van alle huishoudens samen bedroeg 1 417 miljard euro in 2018, opgebouwd uit 2 263 miljard euro aan bezittingen en 847 miljard aan schulden. Prijsstijgingen en -dalingen van woningen hebben grote invloed op het vermogen van huishoudens. Bijna 6 op de 10 huishoudens hadden een eigen woning met een doorsnee waarde van 257 duizend euro, zie [StatLine](#). De eigen woning vormde met 59 procent van de bezittingen het grootste vermogensbestanddeel. Daarna volgen bank- en spaartegoeden (13 procent) en aanmerkelijk belang (9 procent). Het aandeel van het ondernemingsvermogen in de bezittingen was met 3 procent betrekkelijk klein.

5.1.1 Opbouw totale bezittingen van 2 263 miljard euro, 1 januari 2018*

De hypotheek is met 86 procent de grootste schuldenpost. Ongeveer de helft van de huishoudens had een hypotheekschuld met een doorsnee waarde van 165 duizend euro. Van de huishoudens had 15 procent een studieschuld en 27 procent had andere schulden, zoals schulden voor consumptieve doeleinden en rood staan.

5.1.2 Opbouw totale schulden van 847 miljard euro, 1 januari 2018*

Vermogen: saldo van bezittingen en schulden

Het vermogen is opgebouwd uit het saldo van bezittingen en schulden. De bezittingen omvatten bank- en spaartegoeden, effecten, eigen woning en ander onroerend goed, ondernemingsvermogen, aanmerkelijk belang en overige bezittingen. De schulden betreffen de hypotheekschuld eigen woning, studieschulden en overige schulden. De hypotheekschuld is de stand van de schuld waarover rente is verschuldigd. Opgebouwde tegoeden voor de aflossing van de hypotheek via spaar- en beleggings-hypotheek kunnen niet worden waargenomen en zijn daarom niet in mindering gebracht op de hypotheekschuld. Ook worden pensioenaanspraken niet tot het vermogen gerekend.

Het doorsnee (mediane) vermogen is gelijk aan het middelste vermogen wanneer de vermogens van alle huishoudens van laag naar hoog worden gerangschikt. Dat wil zeggen dat de helft van de huishoudens meer en de andere helft minder vermogen bezit.

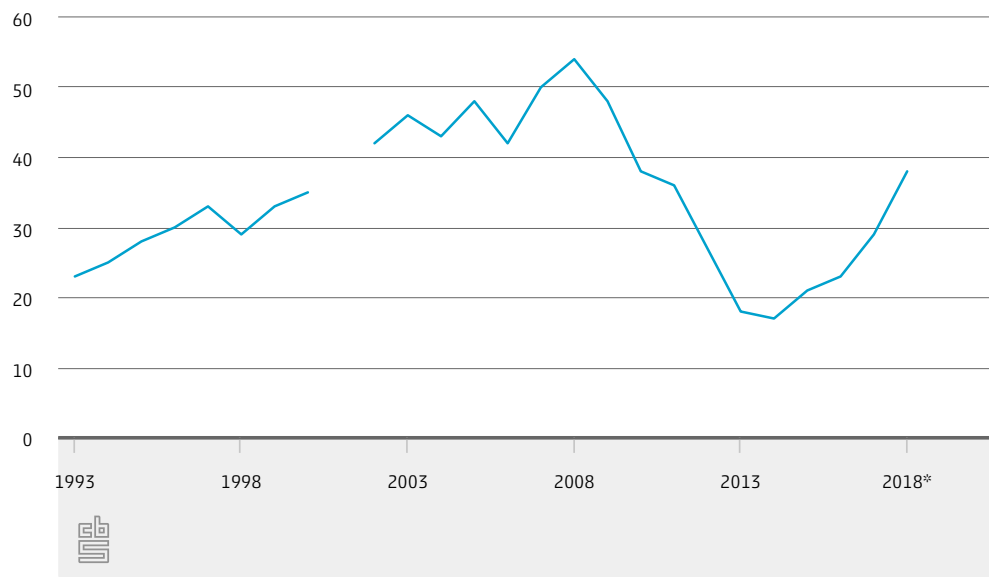
5.2 Ontwikkeling vermogen

Vermogen van huishoudens opnieuw gestegen

In 2018 bedroeg het doorsnee vermogen van huishoudens 38,4 duizend euro, 9 duizend euro meer dan een jaar eerder. De toename komt vooral doordat woningen in waarde bleven stijgen. Het vermogen is nog niet op het niveau van 2008. Wanneer de eigen woning buiten beschouwing blijft, is het vermogen met 14,9 duizend euro iets hoger dan in 2017. Het doorsnee vermogen van huishoudens is voorafgaand aan de economische crisis sterk gegroeid, van 23 duizend euro in 1993 tot 54 duizend euro in 2008. De economische crisis legde vervolgens een zware wissel op de vermogensontwikkeling, zo daalde het doorsnee vermogen tussen 2008 en 2014 met 68 procent. Dit kwam vooral door de dalende huizenprijzen. Met het economische herstel in 2014 nam ook het vermogen weer toe.

5.2.1 Doorsnee vermogen van huishoudens¹⁾, 1 januari

1 000 euro (in prijzen van 2018)

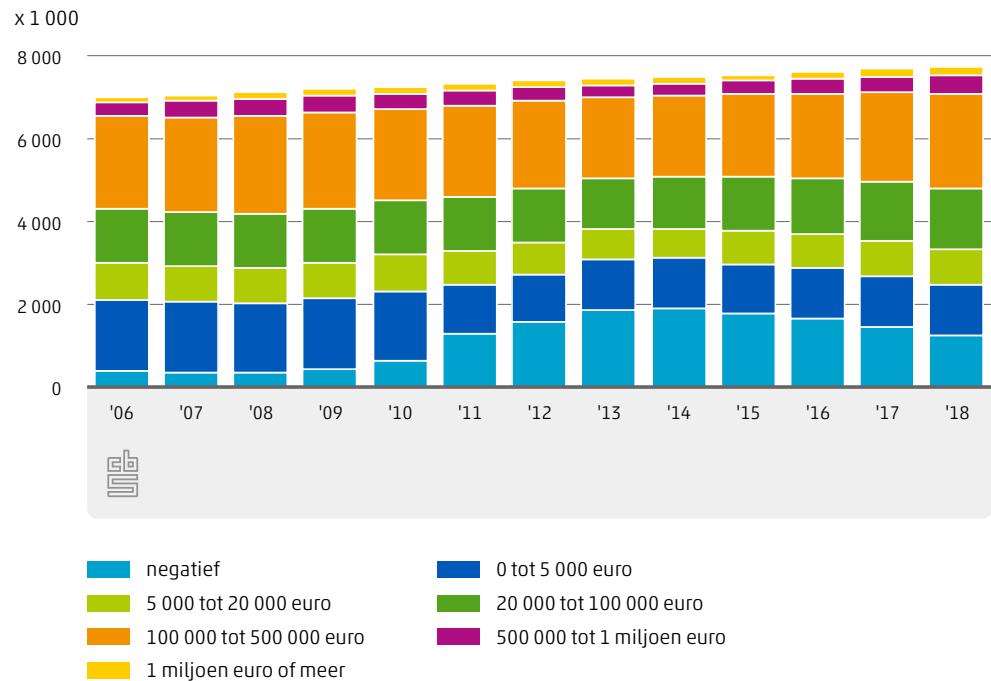
¹⁾ Vermogenscijfers voor 2001 zijn niet beschikbaar.

5.3 Vermogensverdeling

Minder huishoudens met schulden

Sinds het uitbreken van de economische crisis in 2008 is het aantal huishoudens met meer schulden dan bezittingen toegenomen. Vanaf 2014 is deze groep kleiner geworden. In 2018 hadden bijna 1,3 miljoen huishoudens een negatief vermogen, 200 duizend minder dan een jaar eerder. Ruim 1,2 miljoen huishoudens hadden een klein vermogen van maximaal 5 duizend euro. In 2018 waren er vergeleken met het jaar ervoor 225 duizend huishoudens meer met een vermogen van minimaal een ton. Vooral het aantal huishoudens met een vermogen tussen de 100 duizend en 500 duizend euro is toegenomen.

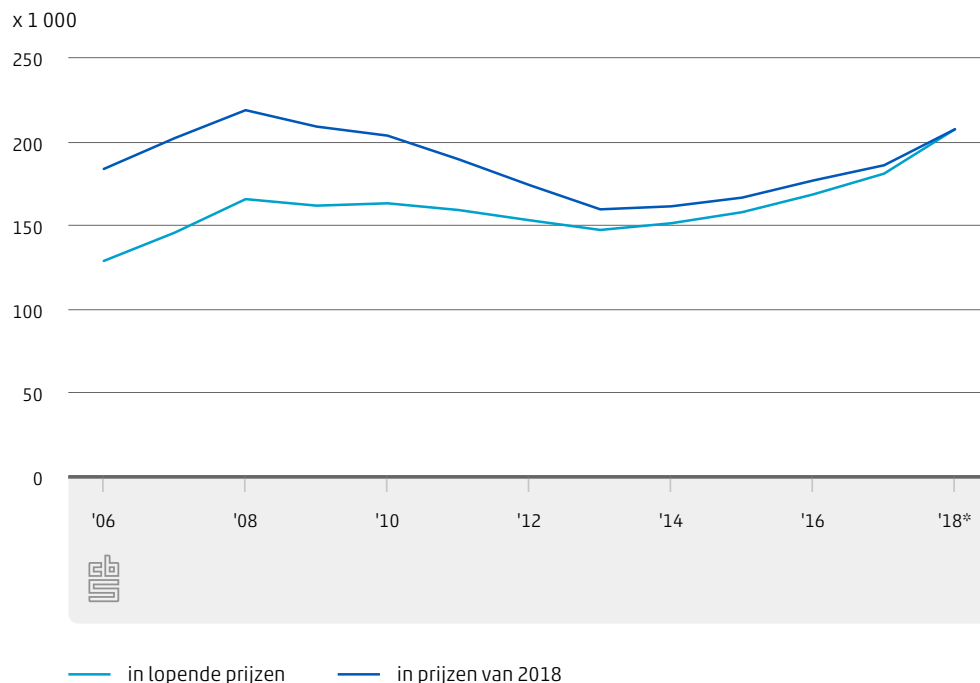
5.3.1 Huishoudens naar grootte van het vermogen, 1 januari

Aantal miljonairs opnieuw toegenomen

In 2018 had 2,7 procent van de huishoudens in Nederland een vermogen van 1 miljoen euro of meer. Dat zijn 207 duizend huishoudens, bijna 27 duizend meer dan in 2017. Tussen 2015 en 2018 is het aantal miljonairs gestaag gegroeid. Dat was ook tussen 2006 en 2008 het geval, daarna nam het aantal miljonairs tot 2014 vrijwel jaarlijks af, mede als gevolg van dalende huizenprijzen en beurskoersen. Vanaf 2014 stijgt het aantal miljonairs weer. Het aantal miljonairs lag in 2016 op het niveau van 2008 en was in 2018 een kwart hoger dan in 2008. Een miljoen euro in 2018 heeft echter een andere waarde dan in 2008. Wordt er rekening gehouden met de prijsontwikkeling dan waren er in 2018 nog iets minder miljonairs dan in 2008.

Aantal miljonairshuishoudens, 1 januari

Miljonairs hebben 45 keer zoveel vermogen als niet-miljonairs

Miljonairshuishoudens hadden in 2018 een doorsnee vermogen van 1,5 miljoen euro, tegenover een doorsnee vermogen van 33,8 duizend euro van niet-miljonairs.

Het vermogen van miljonairs is hiermee 45 keer zo hoog als dat van niet-miljonairs.

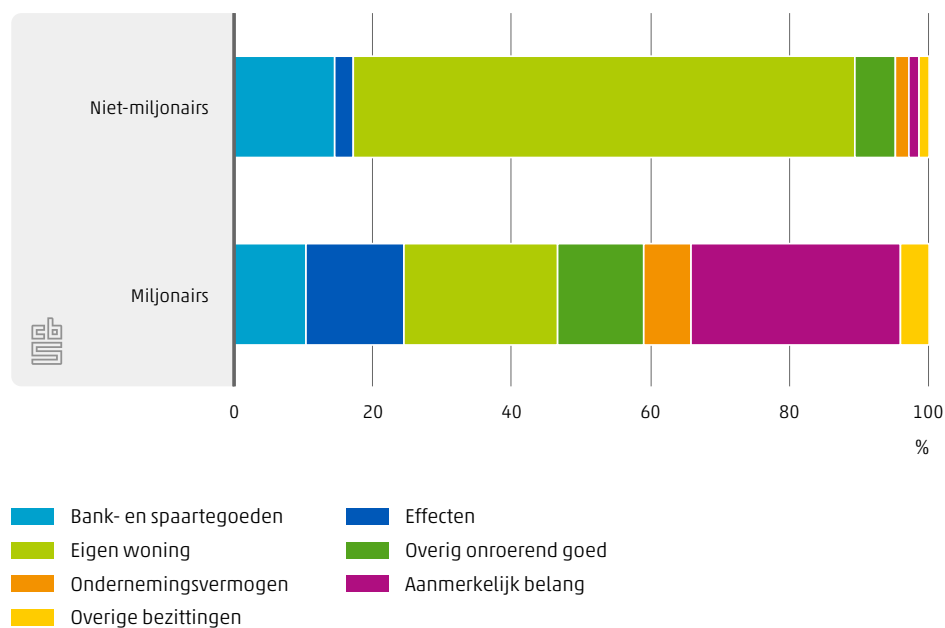
Van de miljonairs had twee derde een vermogen tussen de 1 en 2 miljoen euro. Een kwart van de miljonairs heeft een vermogen tussen de 2 en 5 miljoen euro. Een klein deel van de miljonairs, 2 procent, heeft een vermogen van 10 miljoen euro of meer.

Aanmerkelijk belang en ondernemingsvermogen grootste bezit

In 2018 bestond 37 procent van de bezittingen van miljonairs uit aanmerkelijk belang en ondernemingsvermogen, terwijl 22 procent bestond uit de waarde van de eigen woning. Bij niet-miljonairs vormde de waarde van de eigen woning 72 procent van de bezittingen tegen 3,4 procent aanmerkelijk belang en ondernemingsvermogen.

Miljonairs hebben relatief minder schulden dan niet-miljonairs: 13 procent tegen 46 procent (schuld als percentage van het bezit). Bij niet-miljonairs bestaat 89 procent van de schulden uit hypotheekschuld voor de eigen woning. Bij miljonairs is dat iets minder dan de helft.

Samenstelling van bezittingen, 1 januari 2018*

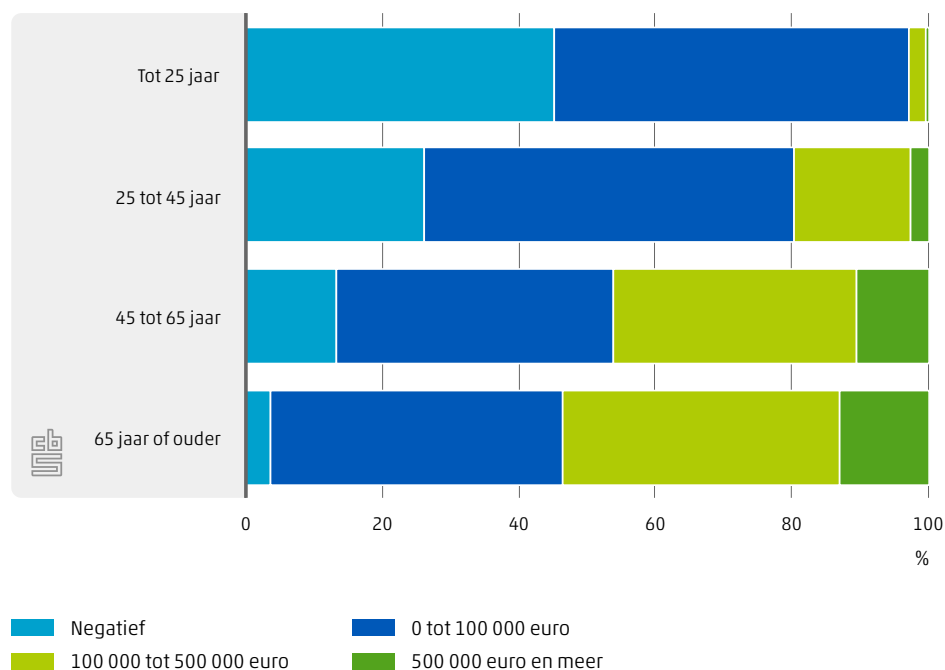
* voorlopige cijfers.

5.4 Vermogen naar kenmerken van huishoudens

Helft 65-plushuishoudens heeft meer dan ton vermogen

De levensfase van een huishouden is sterk bepalend voor de omvang van het vermogen. Jonge huishoudens met een hoofdkostwinner tot 25 jaar hebben nauwelijks vermogen. Dat wordt pas opgebouwd in de loop der jaren. De hoogste vermogens zijn dan ook te vinden bij de 65-plussers. Ze bezitten vaak een eigen woning waar nauwelijks of geen hypotheekschuld meer op rust. Begin 2018 bedroeg het doorsnee vermogen van 65-plushuishoudens 127 duizend euro. Ruim de helft van de 65-plushuishoudens had een vermogen van meer dan een ton en een op de acht had meer dan een half miljoen. Een negatief vermogen kwam bij 4 procent van de 65-plussers voor.

5.4.1 Vermogen naar leeftijd hoofdkostwinner, 1 januari 2018*

Laagste vermogen bij bijstandsontvangers en eenoudergezinnen

In 2018 hadden alleenstaanden duidelijk minder vermogen dan meerpersoonshuishoudens, 10 duizend versus 78 duizend euro. Eenoudergezinnen waren het minst vermogend: in doorsnee 5 duizend euro. Paren zonder kinderen waren het meest vermogend. Met 121 duizend euro was hun doorsnee vermogen 45 duizend euro hoger dan dat van stellen met kinderen. Zie [StatLine](#).

Huishoudens met voornamelijk inkomen als zelfstandige hebben met 165 duizend euro meer vermogen dan werknemershuishoudens. Huishoudens met voornamelijk inkomen uit pensioen zijn eveneens relatief vermogend (130 duizend euro), terwijl huishoudens in de bijstand nauwelijks vermogen hebben (500 euro).

Hoogste inkomensgroep bezit 34 procent van het totale vermogen

Het doorsnee vermogen loopt op met het stijgen van het inkomen: van duizend euro in de eerste inkomensgroep naar 271 duizend euro in de tiende en hoogste inkomensgroep. Van het totale vermogen van Nederlandse huishoudens was 4 procent in handen van de laagste inkomensgroep, terwijl de hoogste inkomensgroep over 34 procent beschikte.

5.5 Regionale vermogensverdeling

Grote vermogens in kleine Brabantse gemeenten, kleine vermogens in de grote steden

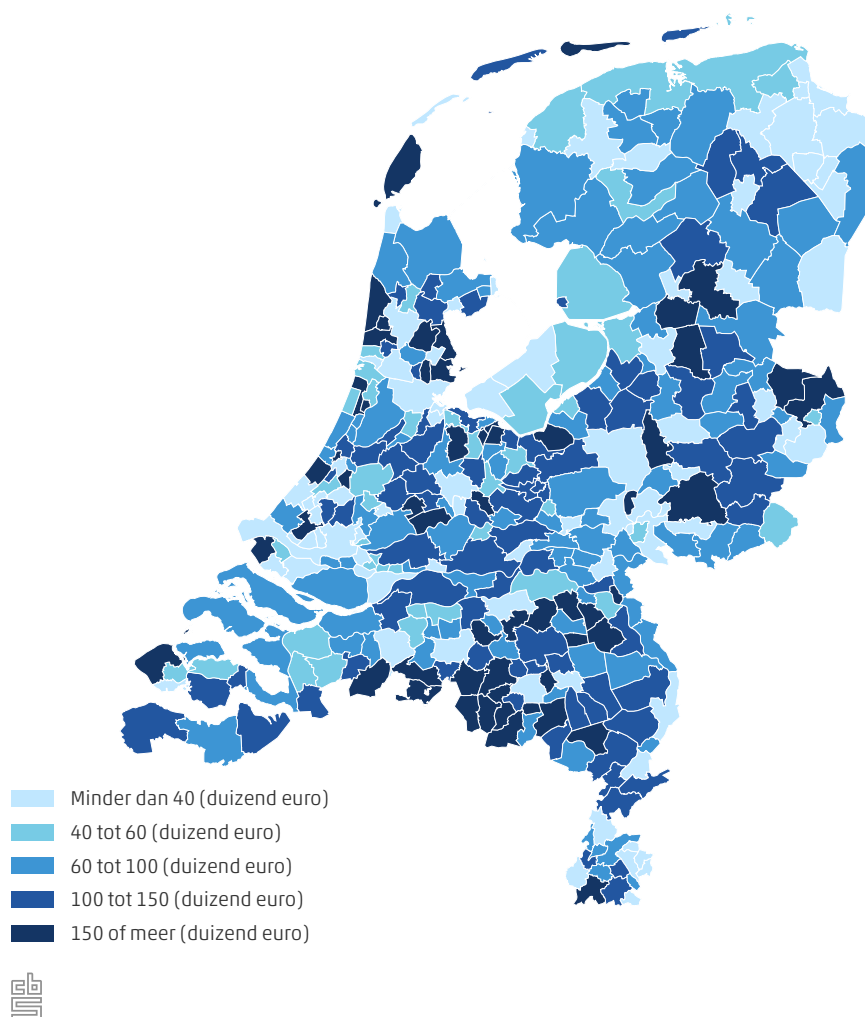
Met een doorsnee vermogen van 377 duizend euro was Bloemendaal de meest vermogende gemeente in 2018. Dat is bijna 9 keer zo veel als landelijk (38,4 duizend euro). Ook staan er in de top tien van meest vermogende gemeenten veel Brabantse dorpen: Alphen-Chaam, Hilvarenbeek, Oirschot, Sint-Anthonis en Bergeijk. Hier wonen naar verhouding veel ouderen, die gedurende hun leven een flink vermogen hebben opgebouwd.

Huishoudens met het laagste doorsnee vermogen bevinden zich vooral in de grote steden. Het minst vermogend is Rotterdam met een doorsnee vermogen 4,3 duizend euro. Utrecht is de enige van de vier grote steden die niet in de top tien van gemeenten met laagste vermogens valt, maar ook daar was het vermogen met 14,2 duizend euro relatief laag. In de grote steden wonen relatief veel jongeren, uitkeringsontvangers en personen met een niet-westerse migratieachtergrond. Deze groepen hebben doorgaans weinig vermogen.

5.5.1 De tien gemeenten met het hoogste en laagste mediaan vermogen, 1 januari 2018*

Hoogste mediaan vermogen		Laagste mediaan vermogen	
	1 000 euro		1 000 euro
Bloemendaal	337,4	Rotterdam	4,3
Laren (NH.)	323,6	Groningen	5,6
Rozendaal	278,3	Arnhem	6,1
Heemstede	247,9	Heerlen	6,7
Alphen-Chaam	234,9	Amsterdam	7,9
Hilvarenbeek	221,3	Nijmegen	8,3
Oirschot	217,5	Enschede	8,8
Staphorst	214,1	's-Gravenhage	9,0
Sint-Anthonis	213,2	Lelystad	9,2
Bergeijk	212,1	Schiedam	9,4

5.5.2 Doorsnee vermogen van huishoudens, 1 januari 2018*

5.6 Nalatenschappen

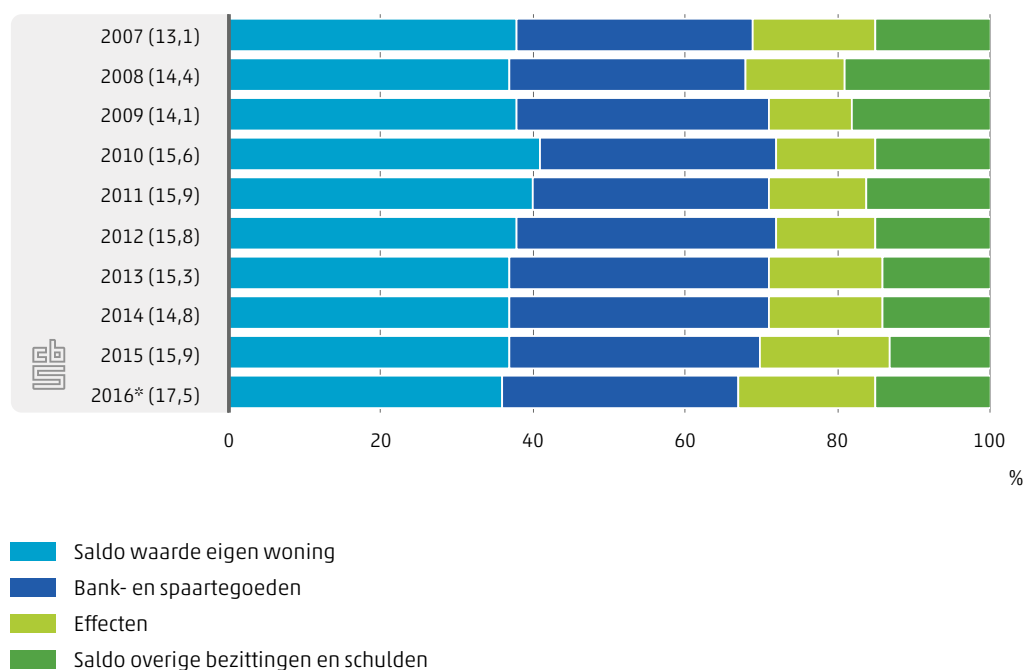
Het nagelaten vermogen van overledenen is in 2016 verder gestegen. In 2015 was er voor het eerst sprake van een stijging na enkele jaren van krimp. Ruim 148 duizend overledenen lieten in 2016 in totaal 17,5 miljard euro aan vermogen na, dat is het meeste sinds de start van de waarneming in 2007. In 2007 bedroeg het totale nagelaten vermogen 13,1 miljard. In de daaropvolgende jaren nam de omvang van de erfenissen toe, tot 15,9 miljard in 2011. Daarna daalde het totaal van de nalatenschappen tot 14,8 miljard in 2014. Alle genoemde bedragen zijn in lopende prijzen en de percentages en bedragen over 2016 zijn voorlopige cijfers.

Weinig verandering in samenstelling nalatenschappen

De 17,5 miljard euro is het saldo van 21,1 miljard euro aan bezittingen en 3,6 miljard euro aan schulden. Met uitzondering van 2008 en 2011, toen overledenen relatief weinig schulden nalieten, is de hoogte de schulden ten opzichte van de bezittingen (met zo'n 15 tot 17 procent) redelijk stabiel. Het aandeel van de eigen woning, de waarde van de woning

minus de hypotheekschuld, is met 6,3 miljard goed voor 36 procent van het totaal in 2016. In de voorafgaande jaren was dit aandeel iets groter, 2010 was het piekjaar met een aandeel van 41 procent. Onder invloed van de daling van woningprijzen daalde naast de totale waarde van de nalatenschappen ook het aandeel van de eigen woning in de nalatenschappen tussen 2010 en 2014. Sinds 2007 is het aandeel van de effecten in de nalatenschap licht gestegen en het saldo van de overige bezittingen en schulden een iets kleiner onderdeel gaan vormen van de nalatenschap. Tussen 2012 en 2015 was het aandeel bank- en spaartegoeden iets groter, maar in 2016 was dat aandeel met 31 procent weer iets gedaald.

5.6.1 Samenstelling nagelaten vermogen¹⁾

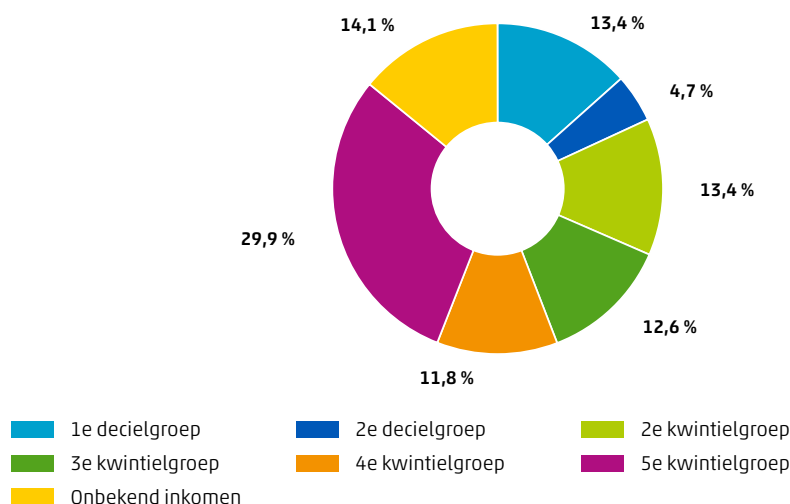
¹⁾ Tussen haakjes het totale nagelaten vermogen in miljarden euro's.

Nagelaten vermogen scheef verdeeld

In 2016 behoorde 8 procent van de overledenen tot de 20 procent huishoudens met de hoogste inkomens.¹⁾ Deze 8 procent liet 30 procent van het totale vermogen na. Daartegenover behoorden 2 op de 10 overledenen tot de 10 procent huishoudens met de laagste inkomens en nog eens 10 procent tot de tweede decielgroep van de inkomensverdeling. Zij lieten respectievelijk 13 en 5 procent van het totale vermogen na. De overledenen behorende tot de laagste 20%-groep lieten dus minder dan 20 procent van het totale bedrag na. Het nagelaten vermogen is scheef verdeeld over de inkomensgroepen. De verdeling is in de beschouwde jaren nauwelijks veranderd.

¹⁾ Voor een aantal overledenen zijn achtergrondkenmerken onbekend. Voor deze gevallen was het onmogelijk een koppeling te leggen met andere statistieken. Dat kwam veelal doordat de overledenen niet behoren tot de doelpopulatie van de Inkomensstatistiek (zoals instituutbewoners, zie paragraaf 1.1).

5.6.2 Totaal nagelaten vermogen naar inkomensgroep overledene, 2016*

Ontvangers van erfenissen

Nabestaanden van de overledene moeten belasting betalen over het ontvangen deel van de erfenis. Anders dan de hoogte van het nagelaten vermogen is de hoogte van de ontvangen erfenis alleen bekend als door één van de ontvangers van de erfenis aangifte erfbelasting is gedaan. Als een ontvangen erfenis onder het vrijstellingsbedrag valt, hoeft er geen belastingaangifte te worden gedaan. De Belastingdienst verzoekt erfgenamen om aangifte te doen als ze vermoedt dat één of meer van de erfgenamen een bedrag boven de vrijstellingsgrens heeft ontvangen. Daarnaast zijn ontvangers verplicht zelf aangifte te doen als de Belastingdienst geen bericht heeft gestuurd, maar er toch meer wordt ontvangen dan het vrijgestelde bedrag. De hoogte van de verschuldigde belasting is afhankelijk van de relatie van de ontvanger tot de overledene.

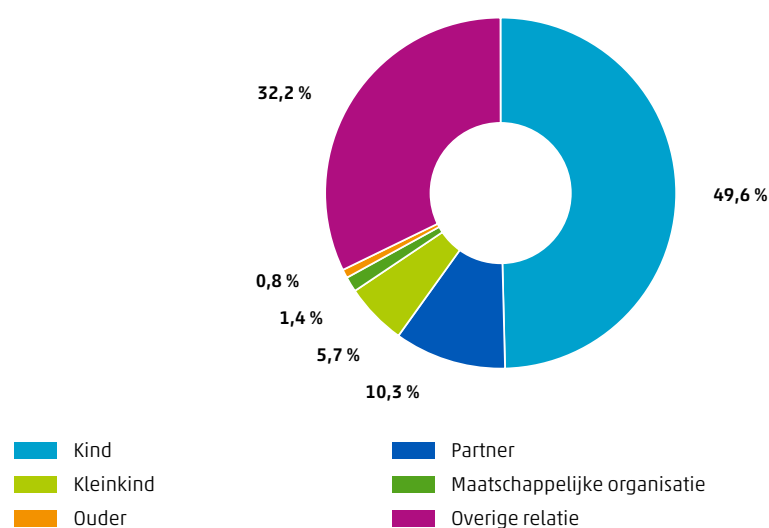
168 duizend ontvangers van een erfenis in 2016

In 2016 werd er voor ruim 168 duizend ontvangers een erfenis geregistreerd met een totale waarde van 12,4 miljard euro. Hierover werd 1,5 miljard euro erfbelasting afgedragen. Het aantal geregistreerde ontvangen nalatenschappen steeg licht na een daling in voorgaande jaren en de netto waarde van de ontvangen erfenissen was in 2016 met 10,9 miljard hoger dan in de voorgaande jaren. De genoemde bedragen zijn in lopende prijzen. Tussen 2010 en 2014 daalde de totale waarde van geregistreerde ontvangen erfenissen, net als de totale waarde van het nagelaten vermogen. De daling in zowel het waargenomen aantal ontvangen erfenissen en bijbehorende waarde is een gevolg van de in 2010 verruimde vrijstellingsbedragen voor partners en kinderen, waardoor er minder aangiften werden gedaan. In 2009 werden er nog ruim 200 duizend ontvangen erfenissen geregistreerd en dat aantal daalde naar 165 duizend in 2014. In 2015 en 2016 liep het aantal erfenissen weer licht op door een toename van het aantal overledenen.

Kinderen ontvangen het vaakst en in doorsnee steeds meer

In de relatie tussen de overledene en de ontvanger van een nalatenschap komt de ouder-kind relatie het vaakst voor. De helft van alle geregistreerde ontvangers van een nalatenschap zijn kinderen van overledenen. De partner van de overledene is in 10 procent van de aangegeven erfenissen de ontvanger. Een derde van de ontvangers heeft een overige relatie met de overledene (ooms, tantes, neven, nichten of anderen met een niet-familiale band) in 2016. Het aandeel van deze overige groep is gestegen. In 2007 viel nog maar een kwart van de ontvangers in deze categorie.

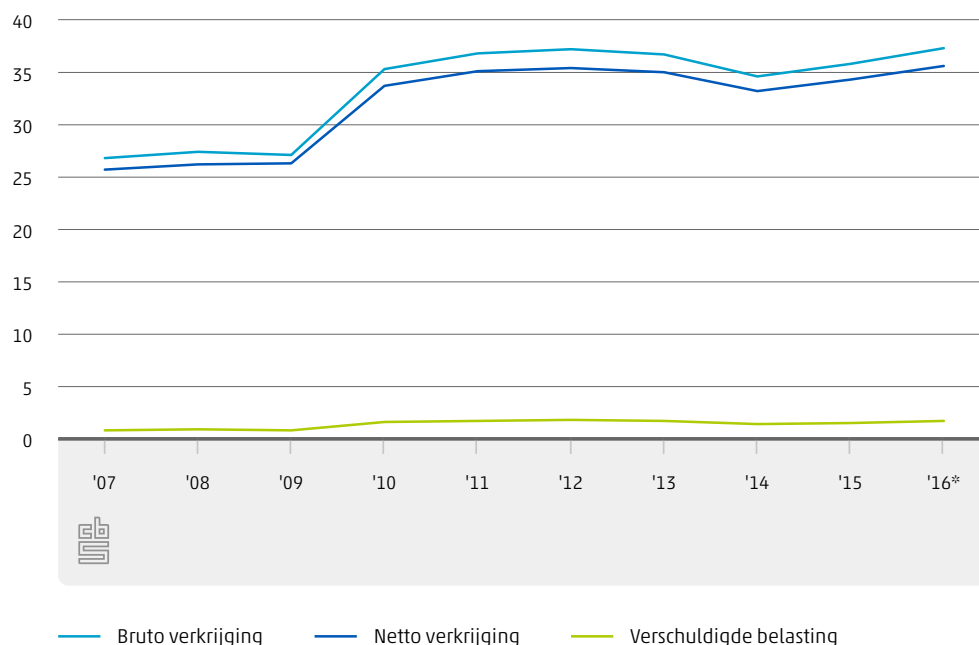
5.6.3 Ontvangers van erfenissen naar relatie met overledene, 2016*

Na de achterblijvende partner (netto 86 duizend euro in doorsnee) ontvingen kinderen van overledenen in doorsnee (zie [Statline](#)) het hoogste bedrag. In 2016 was dat ruim 37 duizend euro, 2500 euro meer dan in 2014. De mediane waarde van de door kinderen van overledenen ontvangen nalatenschap is in lopende prijzen vanaf 2014 gestegen. Correspondierend met deze stijging is ook het totale bedrag aan verschuldigde belasting flink gestegen. Kinderen van overledenen moesten in 2016 samen ruim 750 duizend euro belasting betalen, de helft van het totaal van de door de fiscus geïnde erfbelasting. In 2007 namen kinderen nog 42 procent van de totale verschuldigde belasting voor hun rekening.

5.6.4 Verkrijging en verschuldigde belasting, in lopende prijzen

Mediaan bedrag (1000 euro)

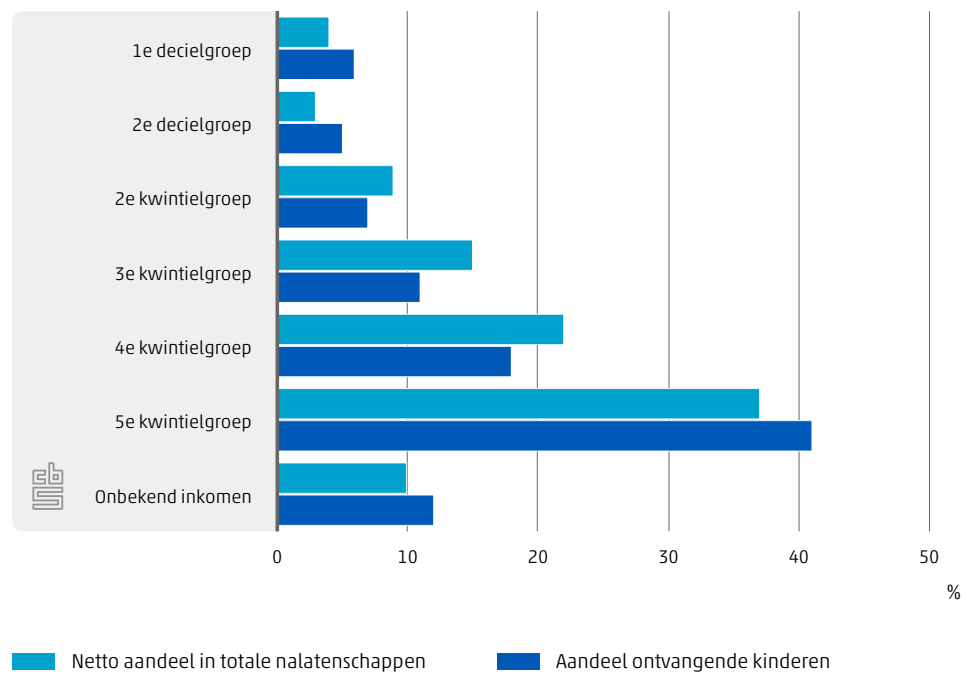

Nalatenschappen komen vaak terecht bij hoge inkomens

Ook de bestemming van het nagelaten vermogen is scheef verdeeld tussen inkomensgroepen.²⁾ 37 procent van de ontvangende kinderen behoorde in 2016 tot de 20 procent huishoudens bovenaan de inkomensladder. Deze ontvangers ontvingen netto 41 procent van de totale som aan nalatenschappen. Het aandeel behorend tot de laagste decielgroep was 4 procent en 3 procent had een huishoudinkomen behorend tot de tweede decielgroep van de inkomensverdeling. In totaal behoorde dus krap 7 procent van alle ontvangende kinderen tot een huishouden in de twee laagste inkomensgroepen en zij ontvingen ruim een tiende van het totale door kinderen van overledenen ontvangen bedrag.

²⁾ Voor een aantal ontvangers zijn achtergrondkenmerken onbekend. Voor deze gevallen was het onmogelijk een koppeling te leggen met andere statistieken doordat het koppelnummer onbekend was.

5.6.5 Ontvangende kinderen naar inkomenspositie, 2016*

6. Welvaart van werkenden

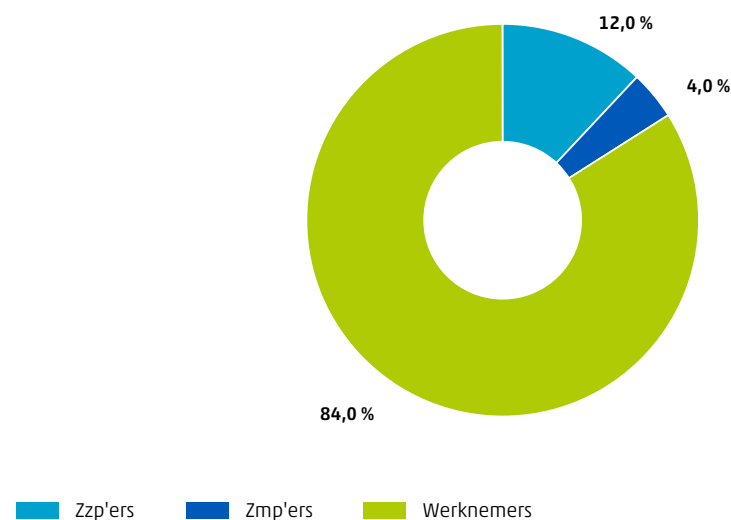
Er komen steeds meer zelfstandigen, vooral zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) zijn in opmars. Hoe hoog is het inkomen van zzp'ers en zelfstandigen met personeel (zmp'ers) vergeleken met dat van werknemers? Welk deel van de werknemers, zzp'ers en zmp'ers leeft ondanks hun inkomen uit werk toch onder de armoedegrens? Wat is het vermogen van werkenden? Ook is er aandacht voor de welvaart van directeurs-groootaandeelhouders.

6.1 Werknemers en zelfstandigen

Meeste werkenden zijn werknemers

Werknemers zijn veruit de grootste groep werkenden. Van de ruim 7,7 miljoen mensen met vooral inkomen uit werk was voor 84 procent in 2018 loon als werknemer de voornaamste inkomensbron. Voor 12 procent waren dat vooral inkomsten als zelfstandige zonder personeel en voor 4 procent als zelfstandige met personeel.

6.1.1 Samenstelling werkenden, 2018*

Werkenden

Onder werkenden worden in deze publicatie werknemers, zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) en zelfstandigen met personeel (zmp'ers) van 15 tot 75 jaar verstaan. Of iemand tot een van deze drie categorieën behoort, wordt bepaald door te kijken naar de voornaamste inkomensbron gedurende het jaar. Dit betekent dat iemand die bijvoorbeeld vooral inkomen uit loon heeft en dus als werknemer wordt beschouwd, daarnaast in een jaar ook andere inkomensbronnen kan hebben, zoals een arbeidsongeschiktheidsuitkering of winst als zelfstandig ondernemer.

Zelfstandigen

Een zelfstandige is een persoon die arbeid verricht voor eigen rekening of risico:

- In een eigen bedrijf of praktijk (zelfstandig ondernemer).
- Als directeur-groootaandeelhouder (dga). Voor dga's geldt weliswaar dat zij net als werknemers loon ontvangen, maar wel van het eigen bedrijf. Daarmee zijn de positie en verantwoordelijkheden in het bedrijf vergelijkbaar met die van andere zelfstandigen.
- In het bedrijf of de praktijk van een gezinslid (meewerkend gezinslid).
- Als overige zelfstandige (personen met inkomen uit overige arbeid, freelancers en alfhulpen).

De zelfstandigen worden onderverdeeld in:

Zelfstandigen zonder personeel

Een zelfstandige zonder personeel is hetzij een zelfstandige ondernemer zonder personeel, hetzij een directeur-groootaandeelhouder zonder personeel, of een overige zelfstandige. De overige zelfstandigen hebben in principe geen bedrijf en hebben daarmee niemand in dienst.

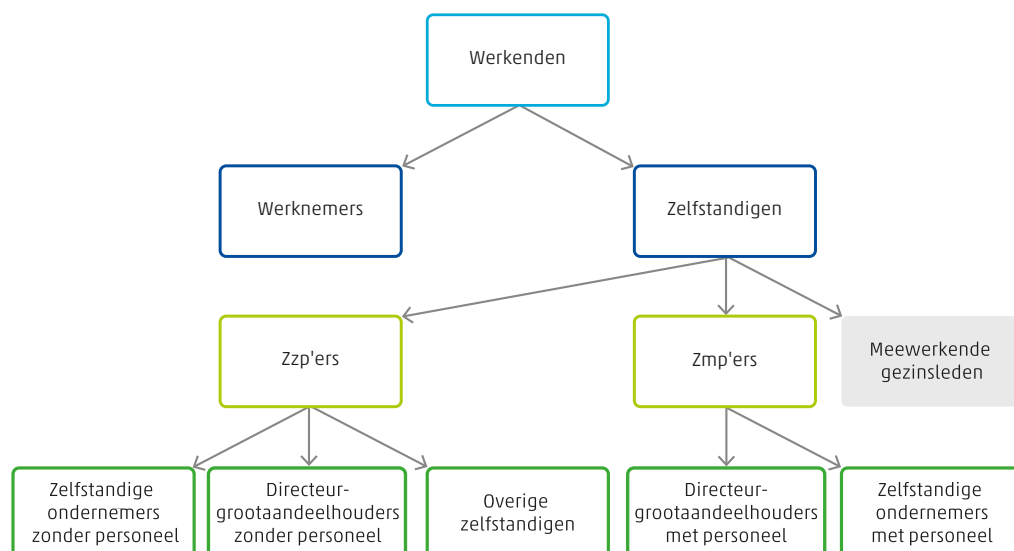
Zelfstandigen met personeel

Een zelfstandige met personeel is een zelfstandig ondernemer met personeel of een dga met personeel.

Meewerkende gezinsleden

Meewerkende gezinsleden vormen een aparte categorie binnen de zelfstandigen. Het zijn personen die arbeid verrichten, niet op basis van een expliciete arbeidsovereenkomst, in het bedrijf of de praktijk van de partner of de ouders. Meewerkende gezinsleden worden in dit artikel niet meegenomen. Het gaat om een kleine groep van circa 23 duizend personen, voornamelijk vrouwelijke partners (CBS StatLine, 2019a).

Werkenden in het IIVS

Beperkingen in de meting

De voorlopige inkomensgegevens van zelfstandigen zijn voor een derde deel gebaseerd op waarnemingen en voor twee derde deel op bijchattingen. Daardoor zijn de nieuwste, voorlopige 2018-cijfers van zelfstandigen minder zuiver dan de definitieve cijfers voor 2017.

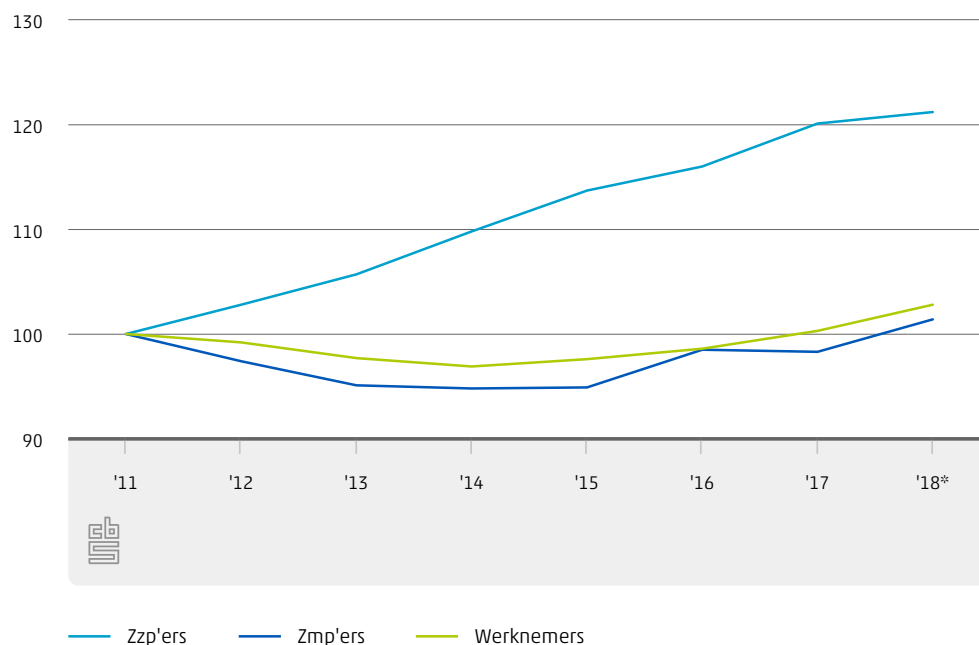
Steeds meer zelfstandigen zonder personeel

Bij werknemers en zelfstandigen met personeel was in de periode 2011–2018 sprake van een soortgelijke ontwikkeling. Zowel het aantal werknemers als het aantal zmp'ers zat, na een daling gedurende de economische recessie, na 2015 weer in de lift. Ondanks de terugval bij werknemers en zmp'ers ten tijde van de economische crisis was er vanaf 2011 een voortdurende stijging in het totale aantal werkenden zichtbaar. De groei in de crisisjaren kwam geheel voor rekening van de zelfstandigen zonder personeel. Hun aantal liep op van 767 duizend in 2011 naar bijna 930 duizend in 2018.

De hier geschetste ontwikkelingen van het aantal werknemers en zelfstandigen zonder en met personeel zijn in lijn met de zelfrapportages vanuit de Enquête beroepsbevolking, zie CBS StatLine (2019b).

6.1.2 Ontwikkeling van de aantallen werkenden

2011=100

6.2 Inkomen

Zelfstandigen met personeel hebben hoogste inkomen

In 2018 bedroeg het mediane persoonlijk inkomen (zie hoofdstuk 3) van werkenden 35,6 duizend euro. Zelfstandigen met personeel hebben met 50,1 duizend euro het hoogste doorsnee-inkomen. Op de tweede plek staan de werknemers met 35,8 duizend euro. De zzp'ers sluiten de ranglijst met een mediaan inkomen van 29,7 duizend euro. Een werkende kan naast inkomen uit werk ook ander inkomen hebben, bijvoorbeeld uit een AOW- of arbeidsongeschiktheidsuitkering. Ook kunnen zelfstandigen tevens inkomen als werknemer hebben, of andersom. Deze inkomsten zijn hier bij het inkomen meegerekend.

Premies inkomensverzekeringen

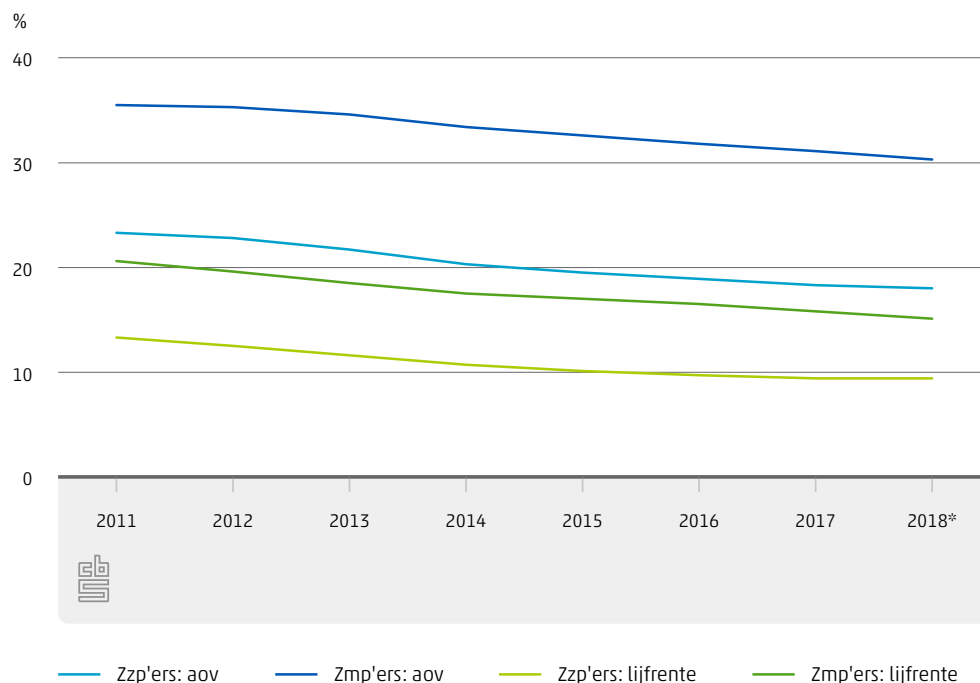
Minder zzp'ers verzekerd tegen arbeidsongeschiktheid

Bij werknemers wordt verplicht een arbeidsongeschiktheids- en pensioenpremie ingehouden, zelfstandigen zijn echter niet verplicht verzekeringen tegen inkomensverlies af te sluiten. Ze zijn zelf verantwoordelijk voor hun pensioenopbouw en het verzekeren tegen arbeidsongeschiktheid.

Van de zzp'ers betaalt bijna een vijfde premie voor een arbeidsongeschiktheidsverzekering (aov). Dit aandeel is gedaald van 23,3 procent in 2011 tot 18,0 procent in 2018. Zmp'ers verzekeren zich vaker tegen arbeidsongeschiktheid: 30,3 procent in 2018. Verzekerde zzp'ers en zmp'ers droegen een even groot deel van hun bruto-ondernemersinkomen af aan aov-premie (6,0 procent). Bij werknemers was dit

gemiddeld 9,7 procent van het brutoloon (exclusief de door de werkgever betaalde premies inkomensverzekeringen).

Zelfstandigen met premie inkomensverzekering

Ook premie lijfrente komt steeds minder vaak voor

In de periode 2011–2018 daalde eveneens het aandeel zelfstandigen dat een lijfrentepremie betaalt als pensioenvoorziening. In 2018 betaalde 9,4 procent van de zzp'ers lijfrentepremie tegen 15,1 procent van de zmp'ers. In 2011 was dit nog 13,3 versus 20,6 procent. Het beslag op het ondernemersinkomen was respectievelijk 4,0 en 3,3 procent.

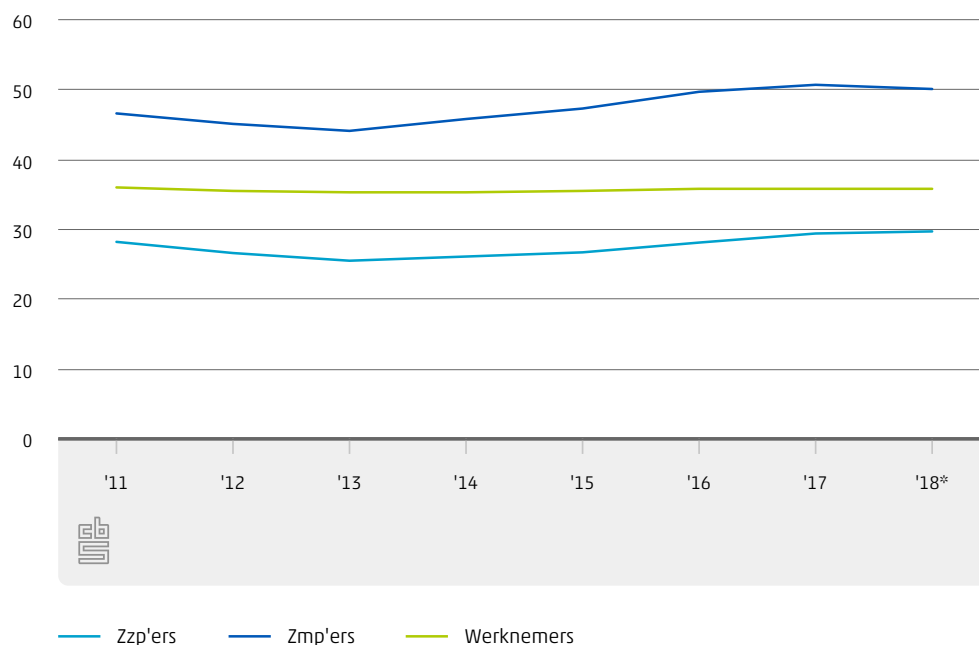
Een belangrijk deel van de pensioenvoorziening van zelfstandigen zit in het ondernemingsvermogen. Na verkoop van de onderneming kan de opbrengst in een lijfrente worden ingelegd voor het pensioen.

Inkomen werknemers vrijwel niet veranderd

Het doorsnee persoonlijke inkomen van werknemers is, na correctie voor de prijsontwikkeling (zie Bijlage B), opvallend stabiel gebleven gedurende 2011–2018, een periode die in het begin werd bepaald door de economische crisis. Zelfstandigen ondervonden wel hinder van de crisis, vooral de zmp'ers, met 2013 als dieptepunt. Dat neemt niet weg dat de doorsnee-zmp'er steeds een beduidend hoger persoonlijk inkomen had dan de doorsneewerknemer en zeker de doorsnee-zzp'er.

6.2.1 Mediaan persoonlijk inkomen van werknemers en zelfstandigen

1 000 euro (prijsspeil 2018)

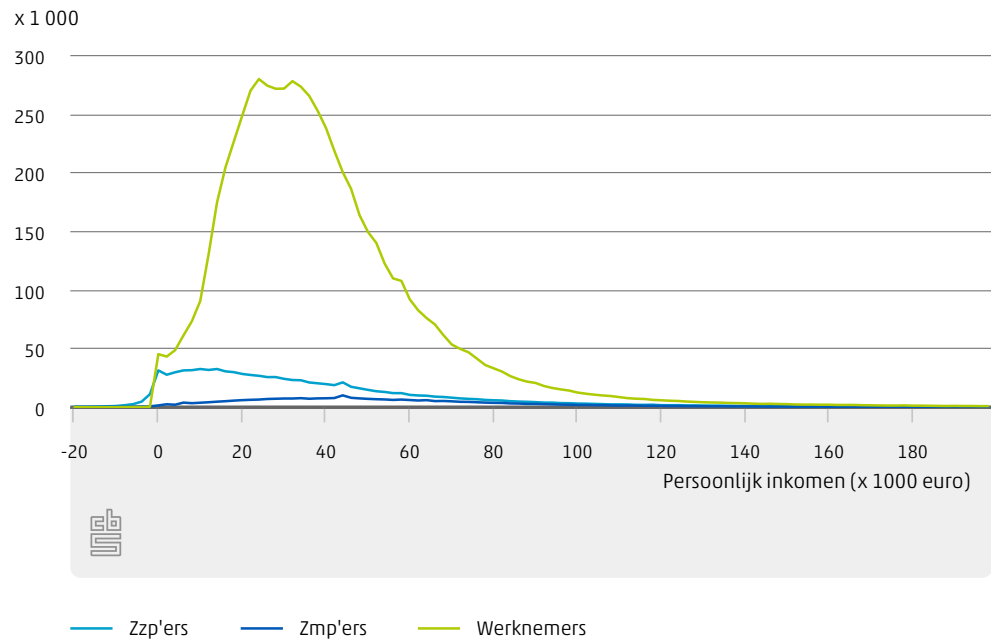

Inkomen zelfstandigen schever verdeeld dan bij werknemers

De verdeling van het persoonlijk inkomen van beide groepen zelfstandigen is duidelijk schever dan die van het inkomen van werknemers. Vrijwel geen werknemer had in 2018 een negatief inkomen, terwijl 30 duizend zelfstandigen een negatief inkomen hadden. Dit zijn zelfstandigen die verlies hebben geleden. Het waren voornamelijk zzp'ers. Van elke 100 zmp'ers hadden er 2 een inkomen van minimaal 2 ton, tegen minder dan 1 zzp'er en 1 werknemer.

De piek van de verdeling van het persoonlijk inkomen van werknemers lag bij een inkomen van 24 tot 26 duizend euro. Bij zzp'ers was dat tussen de nul en 2 duizend euro. Een groot aandeel van deze groep bestaat uit, voornamelijk vrouwelijke, partners van de hoofdkostwinner in het gezin. Voor de meesten is dit geringe zzp-inkomen weliswaar het hoofdkomen, voor het huishouden waar men deel van uitmaakt is dit een bijverdienste. De piek rond 44 duizend euro bij zmp'ers weerspiegelt het grote aandeel directeuren-groootaandeelhouders in deze groep die het wettelijk verplichte gebruikelijke loon aan zichzelf uitbetalen. Deze piek is eveneens te zien bij de zzp'ers.

6.2.2 Werkenden naar hoogte van het persoonlijk inkomen¹⁾, 2018

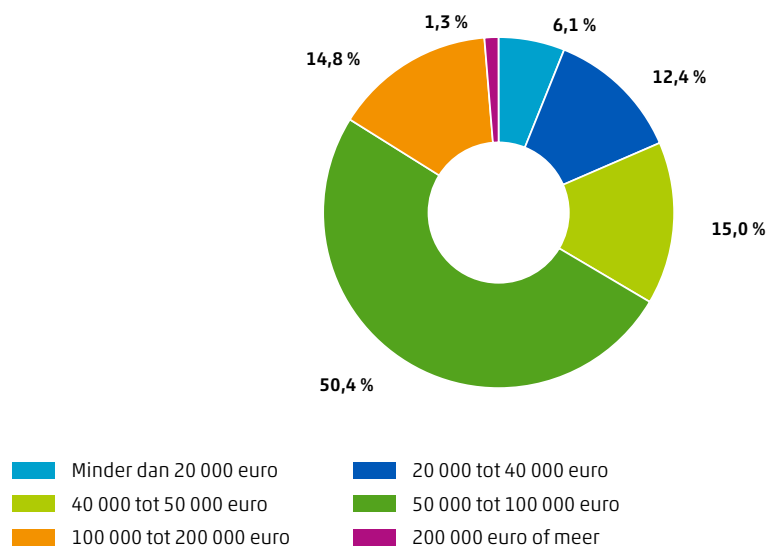

¹⁾ Aantal werkenden per inkomensklasse met een breedte van 2 duizend euro.

Inkomen van directeuren-grotaandeelhouders

In 2018 waren er bijna 212 duizend directeuren-grotaandeelhouders (dga's) van 15 tot 75 jaar, van wie ruim de helft geen personeel in dienst had. Bijna twee derde was tussen 45 en 65 jaar oud. Het persoonlijk inkomen van dga's bedroeg in doorsnee bijna 63 duizend euro. De meesten hadden een inkomen tussen 50 en 100 duizend euro. Ook een inkomen tussen 40 en 50 duizend euro kwam relatief vaak voor, evenals een inkomen tussen 100 en 200 duizend euro. Ruim 1 op de 100 dga's had een inkomen van twee ton of meer.

Dga's naar klassen persoonlijk inkomen, 2018*

6.3 Inkomen naar kenmerken van werkenden

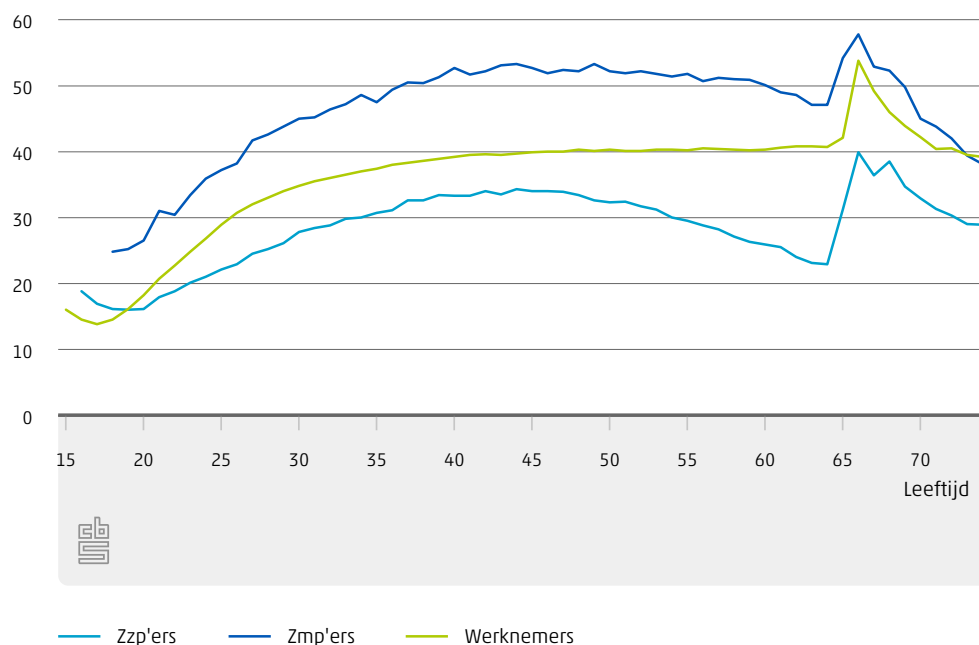
Inkomen piekt bij doorwerkende AOW-gerechtigden en veertigers

Het doorsnee persoonlijk inkomen van werkenden kent naar leeftijd een specifiek verloop. De piek ligt bij diegenen die net de AOW-gerechtigde leeftijd hebben bereikt. Zij ontvangen naast inkomen uit werk ook AOW en pensioen. Het gaat echter om een kleine groep; het aantal werkenden neemt af richting de AOW-gerechtigde leeftijd, vooral bij werknemers. Van de zelfstandigen werkt een relatief groot aandeel door.

Als de pensioenpiek buiten beschouwing blijft, dan geldt dat werknemers rond hun 40ste levensjaar veelal hun maximale inkomen hebben bereikt. Tot aan de AOW-gerechtigde leeftijd blijft dit inkomen nagenoeg gelijk. Bij zelfstandigen is dat anders. Ook bij hen loopt het doorsnee-inkomen op tot rond de 40 jaar, daarna blijft het enkele jaren op hetzelfde niveau om vervolgens weer te dalen. Bij zzp'ers is deze daling aanzienlijk sterker dan bij zmp'ers.

6.3.1 Persoonlijk inkomen werkenden, 2018*

Mediaan (1 000 euro)

Inkomenskloof werkende mannen en vrouwen

Werkende mannen van 15 tot 75 jaar hebben een hoger doorsnee-inkomen dan dito vrouwen: in 2018 was dat 43,1 duizend tegen 27,8 duizend euro. Met name onder zzp'ers was het verschil groot. Het verschil in inkomen tussen man en vrouw is vooral een gevolg van het hoge aandeel vrouwen dat in deeltijd werkt. Zo had in de leeftijd van 15 tot 75 jaar bijna driekwart van de werkende vrouwen een deeltijdbaai, tegen een kwart van de werkende mannen (CBS StatLine, 2019c). Onder vrouwen hebben zmp'ers een gemiddeld langere werkweek dan werknemers en zzp'ers, wat tot uitdrukking komt in hun inkomen. Hoogopgeleide werkenden hebben in doorsnee meer inkomen dan lager opgeleiden. In 2018 bedroeg het mediane persoonlijke inkomen van hoogopgeleide werkenden bijna 47 duizend euro. Het inkomen van de middelbaar opgeleiden was met 32 duizend een stuk lager; de laagopgeleide werkenden zaten daar nog eens bijna 5 duizend euro onder. Ook herkomst maakt uit bij het doorsnee-inkomen van werkenden. In 2018 bedroeg het mediane persoonlijk inkomen van werkenden met een Nederlandse achtergrond 36,8 duizend euro. Dat is ruim 3 duizend euro meer dan bij werkenden met een westerse migratieachtergrond en ruim 7 duizend euro meer dan werkenden met een niet-westerse migratieachtergrond. Werkenden met een niet-westerse achtergrond zijn doorgaans jonger en gemiddeld minder hoog opgeleid waardoor hun inkomen ook lager ligt.

6.3.2 Mediaan persoonlijk inkomen werkenden naar persoonskenmerken, 2018*

	Totaal werkenden	Zzp'ers	Zmp'ers	Werknemers
	1 000 euro			
Totaal	35,7	29,7	50,1	35,8
Geslacht				
Man	43,1	38,3	55,7	43,1
Vrouw	27,8	17,6	38,8	28,3
Onderwijsniveau				
Lager	27,4	25,7	41,8	27,1
Middelbaar	31,9	26,7	45,4	31,9
Hoog	46,9	36,9	65,0	47,2
(Migratie)achtergrond				
Nederlands	36,8	31,6	52,5	36,8
Westers	33,5	24,8	49,3	34,1
Niet-westers	29,6	22,5	35,1	30,0

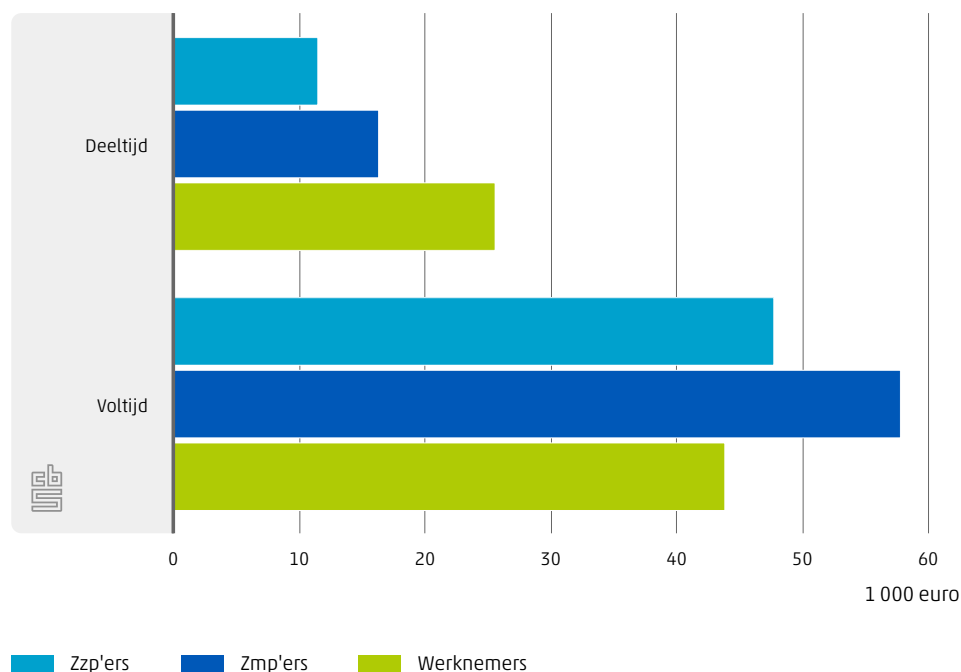
Voltijds zmp'er heeft hoogste inkomen

Het doorsnee inkomen van zmp'ers met een voltijds werkweek stak met bijna 58 duizend euro duidelijk uit boven dat van zzp'ers (48 duizend euro) en werknemers (44 duizend euro). Bij deeltijders was dat niet het geval. Daar zijn het de werknemers die in doorsnee het meeste inkomen hebben, op enige afstand gevolgd door de zmp'ers. De inkomenskloof tussen voltijders en deeltijders is het grootst bij zzp'ers. Zo was het inkomen van voltijds werkende zzp'ers ruim 4 keer zo groot als dat van zzp'ers met een deeltijdbaai. Bij zmp'ers was dat 3,5 keer, bij werknemers nog geen 2 keer.

Arbeidsduur: deeltijdfactor

Uit het Stelsel van Sociaal-statistische bestanden is voor werkenden een deeltijdfactor afgeleid. Deze factor biedt bij benadering inzicht in de omvang van een gebruikelijke werkweek van werkenden. Er is onderscheid gemaakt in deeltijds en voltijds werkenden. Deze indeling komt ruwweg overeen met een werkweek van minder dan 36 uur (deeltijdwerkweek) of tenminste 36 uur (voltijdwerkweek). De deeltijdfactor heeft betrekking op de voorlopige inkomensgegevens 2018.

6.3.3 Mediaan persoonlijk inkomen naar deeltijdfactor, 2018*

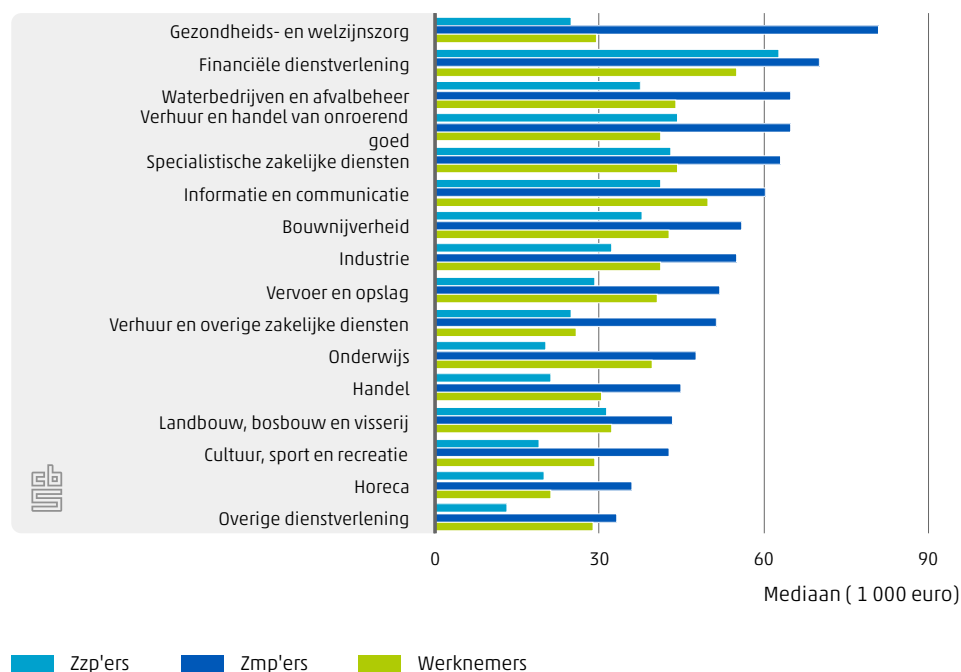

Inkomen zmp'ers in overheid- en zorgsector springt eruit

Zmp'ers die in de gezondheids- of welzijnszorg werken hadden met ruim 81 duizend euro van alle zmp'ers het hoogste doorsnee inkomen. Vooral artsen die als zelfstandige in de zorg werken verdienen relatief veel (CBS StatLine, 2019d). Na de gezondheids- en welzijnszorg volgden zmp'ers werkzaam in de financiële dienstverlening met een inkomen van 70 duizend euro. In deze bedrijfstak ontliepen de inkomens van zmp'ers en zzp'ers elkaar het minst. Het is tevens de bedrijfstak waar de hoogste inkomens van zzp'ers en werknemers aangetroffen worden. Op enige afstand volgden bij zzp'ers de sectoren verhuur en handel van onroerend goed, informatie en communicatie, en specialistische zakelijke dienstverlening.

In de horeca en in de cultuur, sport en recreatie hadden zmp'ers, zzp'ers en werknemers een naar verhouding laag doorsnee inkomen. In deze sectoren vindt vaak seizoensarbeid plaats.

6.3.4 Persoonlijk inkomen, 2018*

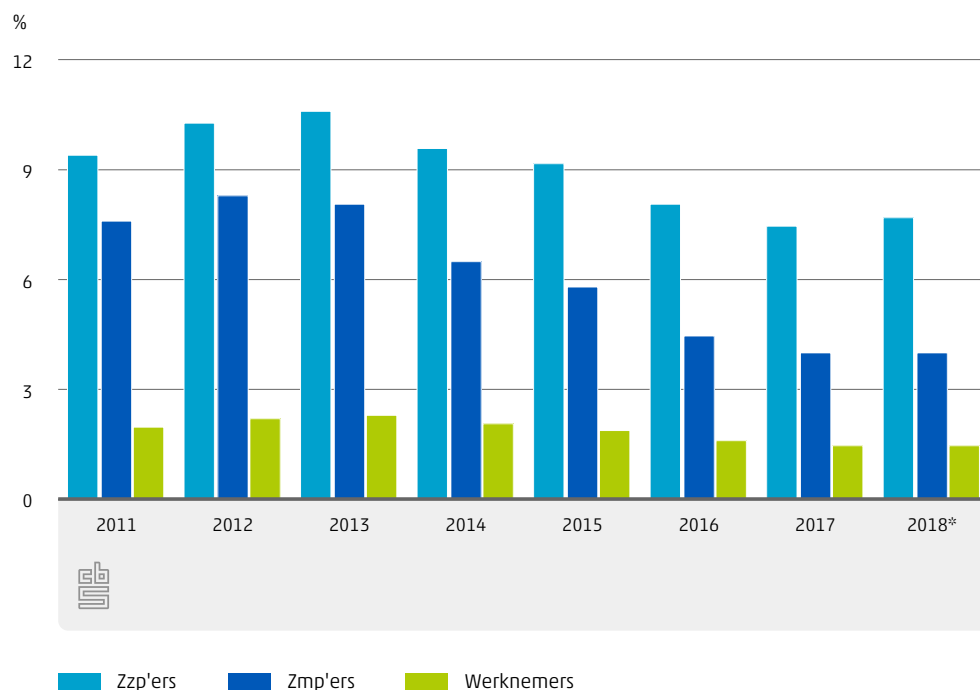

6.4 Werkenden met risico op armoede

Daling armoederisico werkenden vlakt af

Van de werkende bevolking van 15 tot 75 jaar maakte in 2018 2,4 procent (180 duizend personen) deel uit van een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens. Dat is vrijwel gelijk aan 2017 toen het aandeel werkenden met een laag inkomen op 2,3 procent uitkwam. Vanaf het piekjaar 2013 toen nog 3,5 procent van de werkenden een armoederisico had daalde het percentage elk jaar, maar vanaf 2017 bleef het nagenoeg stabiel. De verbijzondering naar arbeidsmarktpositie laat zien dat onder werknemers het percentage met een laag inkomen verreweg het kleinst was (1,5 procent in 2018). Onder zmp'ers was het aandeel bijna 3 keer zo groot (4,0 procent) en onder zzp'ers 5 keer zo groot (7,7 procent). Zzp'ers liepen daarmee een groter risico op armoede dan de doorsnee burger in Nederland, voor wie het armoederisico 6,3 procent bedroeg.

6.4.1 Werkenden in huishoudens met een laag inkomen

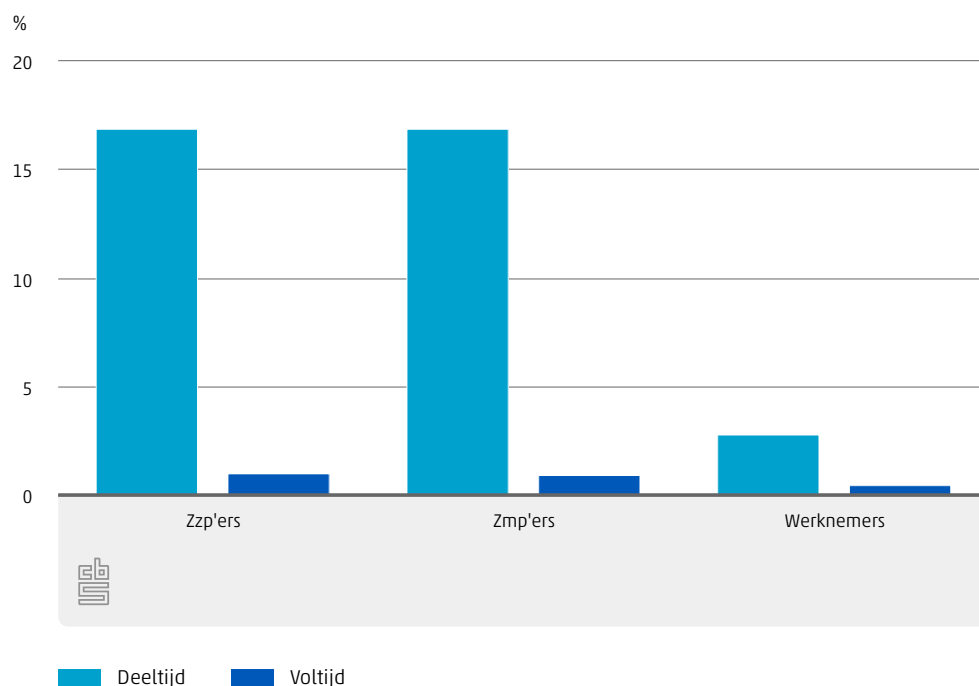

Het langdurig armoederisico bleef onveranderd ten opzichte van 2017. Bij werknemers kwam het aandeel met een langdurig laag inkomen in 2017 en 2018 uit op 0,3 procent, bij zmp'ers in beide jaren op 0,6 procent en bij zzp'ers op 1,7 procent.

Hoger armoederisico bij deeltijds werkweek

Werken in deeltijd gaat samen met een verhoogd armoederisico. Van de bijna 180 duizend werkenden met een laag inkomen werkte 86 procent in deeltijd. Volgens de beschikbare deeltijdfactor die betrekking heeft op voorlopige cijfers uit 2018, lopen zelfstandigen met een deeltijdwerkweek het hoogste armoederisico. Van de niet-voltijds werkende zmp'ers en zzp'ers had 16,9 procent een laag inkomen. Bij de in deeltijd werkende werknemers was dat 2,8 procent.

6.4.2 Armoederisico werkenden naar deeltijdfactor, 2018*

Wel zij aangetekend dat de meeste zmp'ers voltijds werken (ruim 8 op de 10), bij de zzp'ers is dat minder (krap 6 op de 10) en bij werknemers nog minder (ruim 5 op de 10). Daarnaast vormen werknemers verreweg de grootste groep werkenden (6,3 miljoen), gevolgd door zzp'ers (0,9 miljoen) en dan zmp'ers (0,3 miljoen). Het absolute aantal personen met een armoederisico was onder de werknemers die in deeltijd werkten dan ook het grootst (79 duizend). Van de zzp'ers met een deeltijdwerkweek hadden 67 duizend personen een laag inkomen en van de zmp'ers met een deeltijdwerkweek waren dat er 10 duizend.

Beperkte verschillen tussen mannen en vrouwen

Het aandeel mannelijke werknemers met een laag inkomen bedroeg 1,3 procent, bij de vrouwelijke werknemers was dat 1,8 procent. Onder zmp'ers was het aandeel mannen en vrouwen met een armoederisico gelijk (4,0 procent). Bij de zzp'ers liepen vrouwen een iets groter risico dan mannen (8,0 tegen 7,6 procent). Vrouwelijke werknemers en zzp'ers werkten 2 keer zo vaak in deeltijd dan mannelijke. Het beperkte verschil in armoederisico tussen deze mannen en vrouwen komt doordat de in deeltijd werkende vrouwen vaker dan hun mannelijke evenknieën een partner met substantieel inkomen hebben, waardoor het gezamenlijke inkomen van het huishouden boven de kritische grens uitkomt. Onder zmp'ers werkten zowel mannen als vrouwen merendeels voltijds. Mede hierdoor verschilden ze niet in armoederisico.

Type huishouden, herkomst, leeftijd en opleiding maken wel onderscheid

De verbijzondering naar de samenstelling van het huishouden laat zien dat de hoogste armoederisico's waren voorbehouden aan werkenden die alleen staan of deel uitmaken van een eenoudergezin. Dat geldt voor zowel werknemers, zmp'ers als zzp'ers. Wel was ook hier

het armoederisico het grootst voor zzp'ers en het kleinst voor werknemers. Van de alleenstaande zzp'ers liep in 2018 bijna een kwart risico op armoede en van de zzp'ers die deel uitmaken van een eenoudergezin bijna 17 procent.

Volgens de onderverdeling naar herkomst liepen werkenden met een niet-westerse achtergrond beduidend meer risico op een laag inkomen dan werkenden met een Nederlandse achtergrond. Het risico was bij de tweede generatie kleiner dan bij de eerste generatie.

De uitsplitsing naar leeftijd toont dat bij zowel werknemers, zmp'ers als zzp'ers de personen in de jongste leeftijdsgroep (15 tot 25 jaar) het hoogste armoederisico hadden. Wel was het aantal jongeren dat als zzp'er of zmp'er werkte naar verhouding klein. Werkende in de oudste leeftijdsgroep (65 tot 75 jaar) hadden het laagste armoederisico. De meesten ontvangen volledige AOW en komen daardoor per definitie boven de lage-inkomensgrens uit. Wel was het aantal nog werkende ouderen klein.

Een hoger opleidingsniveau gaat gepaard met een lager armoederisico. Bij zzp'ers waren de verschillen in 2018 het minst uitgesproken, alleen bij de laagopgeleiden was er sprake van verhoogd aandeel met een laag inkomen (bijna 9 procent), onder middelbaar en hoog opgeleide zzp'ers was het aandeel met een laag inkomen gelijk (ruim 7 procent).

6.4.3 Werkenden in huishoudens met een laag inkomen, 2018*

	Zzp'ers	Zmp'ers	Werknemers
	%		
Geslacht			
Man	7,6	4,0	1,3
Vrouw	8,0	4,0	1,8
Samenstelling huishouden			
Alleenstaand	22,9	10,4	3,7
Paar zonder kinderen	5,1	3,1	0,7
Paar met kinderen	4,1	3,1	0,9
Eenoudergezin	16,7	7,9	3,7
(Migratie)achtergrond			
Nederlands	6,1	2,9	1,0
Westers	12,6	5,2	2,3
Niet-westers 1e generatie	16,6	10,9	4,8
Niet-westers 2e generatie	13,8	9,3	3,2
Leeftijd			
Tot 25 jaar	10,2	6,7	3,1
25 tot 45 jaar	8,8	5,2	1,6
45 tot 65 jaar	7,1	3,3	1,1
65 tot 75 jaar	3,9	2,2	0,4
Opleidingsniveau			
Laag	8,9	5,7	3,1
Middelbaar	7,2	3,9	1,4
Hoog	7,1	2,4	0,7

6.5 Vermogen van werkenden

Zelfstandigen met personeel meest vermogend

De huishoudens waar zelfstandigen met personeel deel van uitmaken hebben meer vermogen (zie hoofdstuk 5 voor definitie) dan de huishoudens van werknemers en zelfstandigen zonder personeel. Begin 2018 bedroeg het doorsnee huishoudensvermogen van een zmp'er 283 duizend euro. Bij zzp'ers lag dit op ruim 148 duizend euro, bij werknemers op bijna 48 duizend euro.

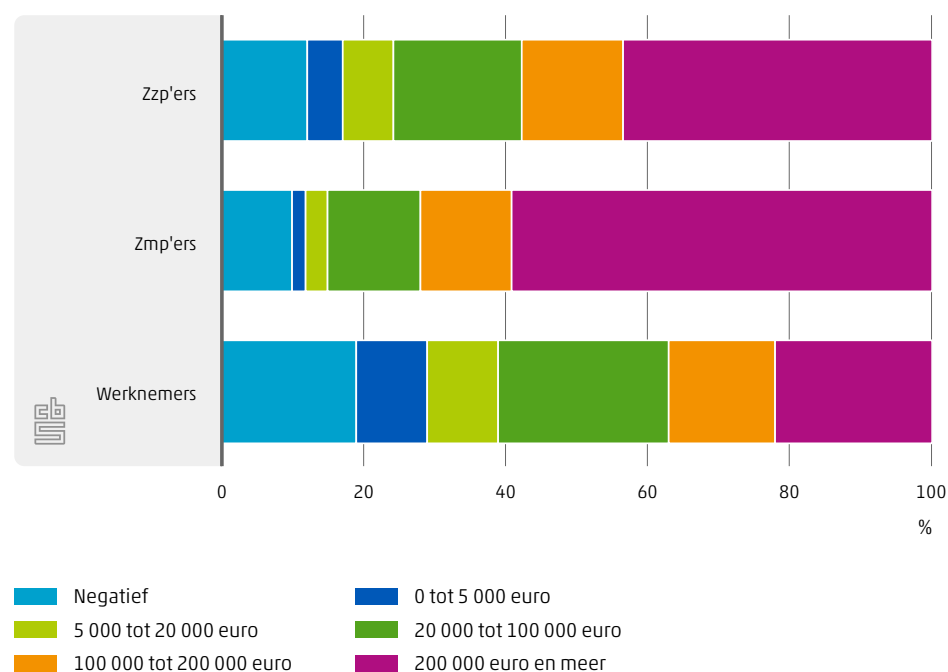
De ontwikkeling van het vermogen van de drie groepen werkenden is vergelijkbaar met de landelijke trend: een daling gedurende de economische crisis die eind 2008 inzette en een toename vanaf 2014, toen de economie zich weer begon te herstellen.

1 op de 6 zzp'ers heeft geen of nauwelijks vermogen

Bij bijna 60 procent van de zmp'ers bedroeg het huishoudensvermogen begin 2018 minimaal 200 duizend euro. Onder zzp'ers en werknemers was dat bij respectievelijk 43 procent en 22 procent het geval.

Bij 12 procent van de zmp'ers was het vermogen negatief of schommelde tussen 0 en 5 duizend euro. Bij zzp'ers was dat meer: 12 procent had een negatief vermogen en 5 procent had geen of een klein vermogen van maximaal 5 duizend euro. Onder werknemers kwam een negatief vermogen vaker voor (19 procent), evenals een klein vermogen (10 procent).

6.5.1 Werkenden naar vermogensklassen, 1 januari 2018*

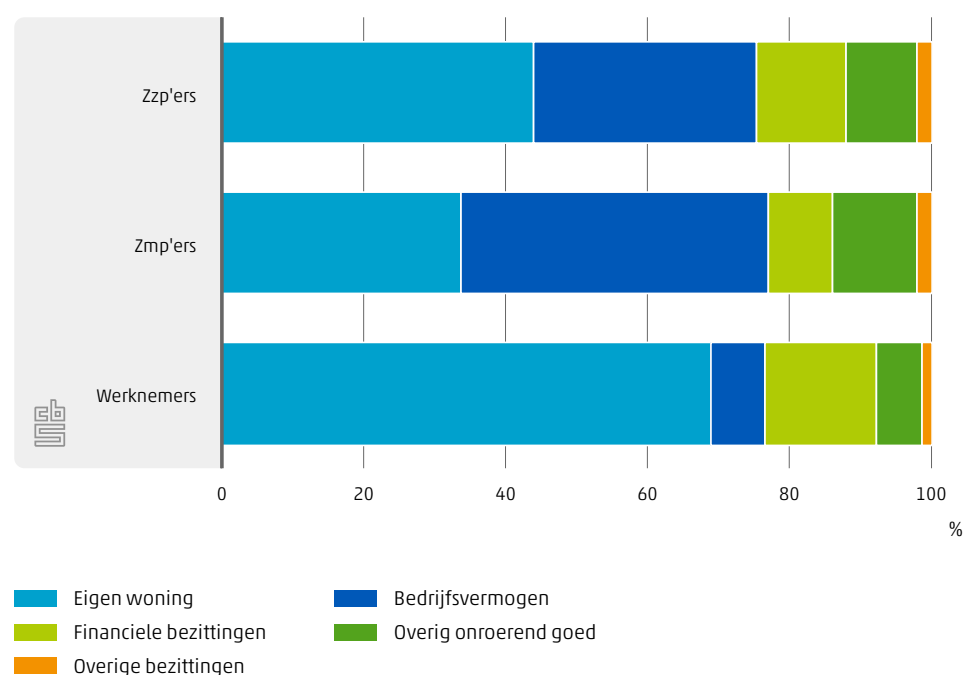

Bedrijfsvermogen belangrijkste bezit van zmp'ers

Bij zelfstandigen vormt het bedrijfsvermogen een relatief groot deel van de bezittingen. Het bedrijfsvermogen van zmp'ers was goed voor ruim 43 procent van de totale bezittingen. Bij de zzp'ers was dat 31 procent. Zelfstandigen moeten in tegenstelling tot werknemers voor hun eigen pensioen zorgen. Ook zijn ze minder vaak verzekerd tegen inkomensverlies tijdens ziekte of arbeidsongeschiktheid. Het bedrijfsvermogen wordt dan gebruikt als buffer tegen dergelijke risico's.

Voor werknemers is inkomen uit een eventuele eigen onderneming een bijverdienste; zij beschikken logischerwijs over weinig bedrijfsvermogen. De eigen woning vormt het belangrijkste vermogensbestanddeel voor zowel werknemers als zzp'ers.

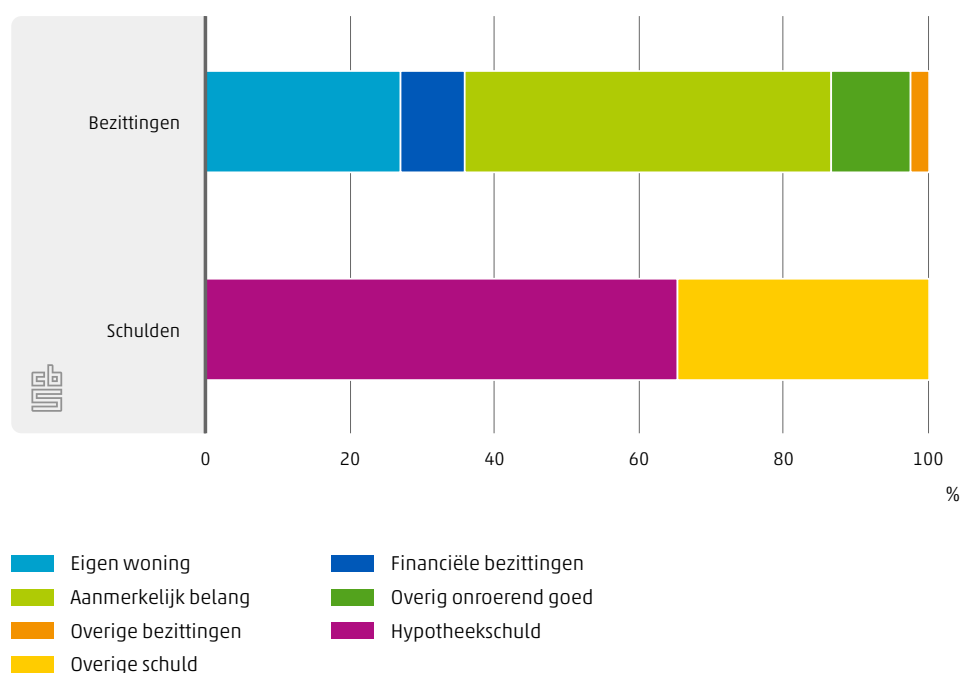
6.5.2 Samenstelling bezittingen van werkenden, 1 januari 2018*

Vermogen van directeuren-grotaandeelhouders

Begin 2018 bedroeg het doorsnee vermogen van een dga 508 duizend euro. Het aanmerkelijk belang vormt het belangrijkste vermogensbestanddeel van dga's. Vier van de 5 dga's hebben aanmerkelijk belang met een doorsnee waarde van 353 duizend euro. Het aanmerkelijk belang is daarmee goed voor de helft van de totale bezittingen. Daarna volgen de eigen woning (27 procent), overig onroerend goed (11 procent) en financiële bezittingen (9 procent). Naast de bezittingen zijn er ook schulden, vooral hypotheekschulden. Bij dga's bedraagt de hypotheekschuld 65 procent van de totale schuld, de doorsnee waarde is 323 duizend euro. Dga's met personeel hadden begin 2018 een doorsnee vermogen van 561 duizend euro, tegen 471 duizend euro bij dga's zonder personeel.

Samenstelling vermogen dga's, 1 januari 2018*

Hypotheekschuld vormt leeuwendeel werknemersschuld

De schulden van werknemers en zelfstandigen bestaan vooral uit hypotheekschulden. Bij werknemers bedroeg de hypotheekschuld 92 procent van de totale schuld, bij zzp'ers was dat 79 procent en bij zmp'ers 73 procent. Wel hebben zmp'ers in doorsnee de hoogste hypotheekschuld: 236 duizend euro begin 2018, tegenover 207 duizend euro bij zzp'ers en 186 duizend euro bij werknemers. De rest van de schulden bestaat uit studieschuld en schulden voor bijvoorbeeld consumptieve doeleinden en rood staan (zie hoofdstuk 6).

6.6 Literatuur

CBS (2018). [Minder zzp'ers verzekerd tegen arbeidsongeschiktheid](#). CBS-nieuwsbericht, 25 mei 2018.

CBS StatLine (2019a). [Aantallen meewerkende gezinsleden](#).

CBS StatLine (2019b). [Arbeidsdeelname; kerncijfers](#).

CBS StatLine (2019c). [Werkzame beroepsbevolking; arbeidsduur](#).

CBS StatLine (2019d). [Beloning van in zorg werkzame artsen; leeftijd en geslacht](#).

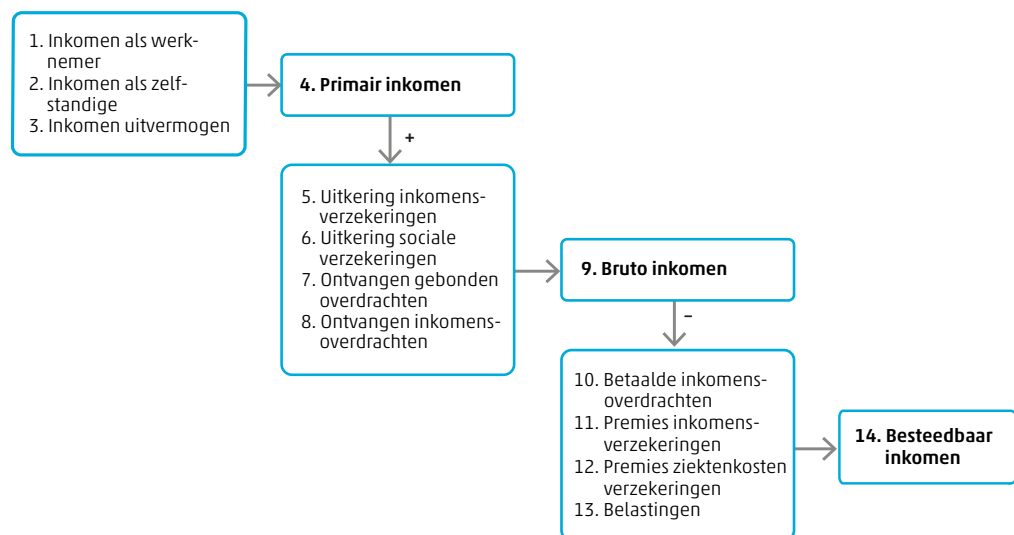
7. Ongelijkheid in financiële welvaart

Hoe ontwikkelde zich de ongelijkheid in inkomen en in vermogen gedurende de crisisjaren en daarop volgende jaren van economische voorspoed? Welke rol speelt de herverdeling via sociale uitkeringen, belastingen en premies in de inkomensongelijkheid? Wat zijn de regionale verschillen in inkomens- en vermogensongelijkheid? En in hoeverre verschillen huishoudens in financiële welvaart, afgemeten aan een samenvoeging van inkomens- en vermogensgegevens?

7.1 Inkomensongelijkheid

Het primaire inkomen, het inkomen dat huishoudens ontvangen uit arbeid en kapitaal, wordt door de overheid herverdeeld door de heffing van premies en belasting en de verstrekking van uitkeringen en toelagen. Doel hiervan is te komen tot een gelijkmatigere inkomensverdeling: huishoudens met geen of weinig primair inkomen, zoals ouderen die gestopt zijn met werken of werklozen, krijgen compensatie via de inkomensherverdeling. Uit het proces van inkomensverwerving en -herverdeling resulteert het besteedbaar inkomen. In hoofdstuk 2 en in Bos, Van den Brakel en Otten (2018) staat meer uitleg over de inkomenscomponenten.

7.1.1 Samenstelling inkomen van huishoudens

Primair inkomen ongelijker dan besteedbaar inkomen

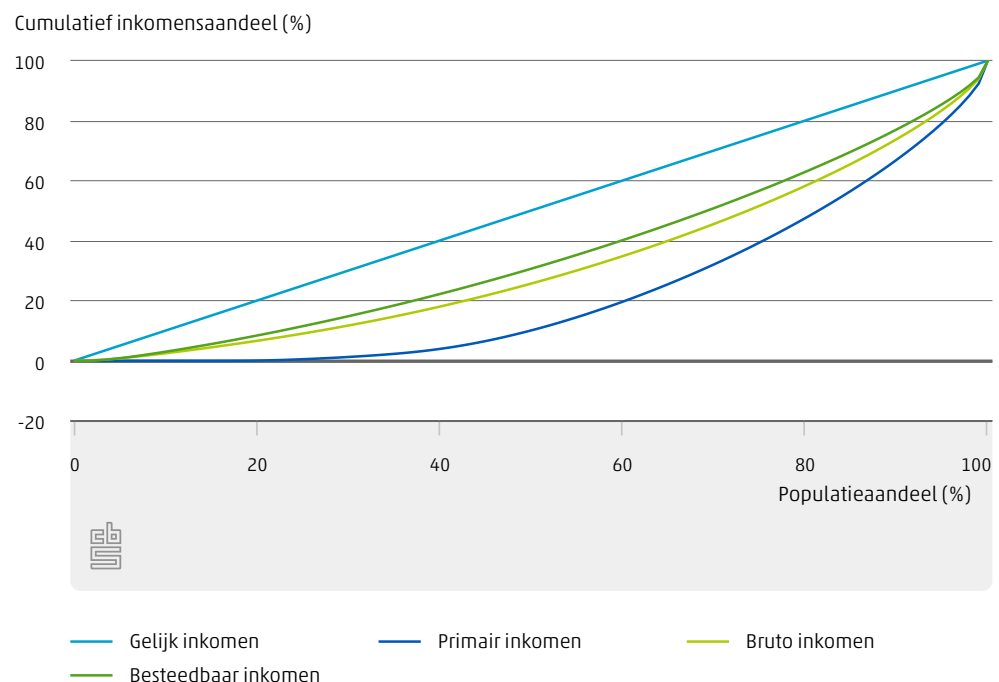
Het maakt veel uit hoeveel mensen binnen een huishouden van een bepaald inkomen moeten leven. Het heeft dan ook weinig zin om inkomensongelijkheid te bepalen zonder rekening te houden met de omvang van het huishouden. Om de inkomens van huishoudens

van verschillende grootte en samenstelling vergelijkbaar te maken, worden ze gestandaardiseerd (zie Bijlage A). Uit de Lorenz-curve¹⁾ is in een oogopslag duidelijk dat de verschillen in het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen kleiner zijn dan in het gestandaardiseerd primair inkomen: de Lorenz curve van het primair inkomen ligt immers verder van de gelijkheidslijn af. De Gini-coëfficiënt, de meest gangbare maat voor het meten van ongelijkheid (zie kader), is gerelateerd aan de Lorenz-curve en is gelijk aan twee keer het oppervlak tussen de gelijkheidslijn en de curve. De Gini-coëfficiënt was in 2018 gelijk aan 0,55 voor het primair inkomen. Voor het bruto inkomen was dat 0,36 en voor het besteedbaar inkomen 0,29.

Metten van ongelijkheid

In deze publicatie wordt de inkomens- en vermogensongelijkheid afgemeten aan de genormaliseerde Gini-coëfficiënt. Deze maatstaf is gepubliceerd ruim een eeuw nadat Corrado Gini in 1912 zijn inmiddels alom gebruikte Gini-coëfficiënt introduceerde. De genormaliseerde Gini-coëfficiënt houdt, anders dan de traditionele Gini-coëfficiënt, rekening met (veel) negatieve waarden in een verdeling (zie Bos et al., 2018). Op een schaal van 0 tot 1 geeft de genormaliseerde Gini-coëfficiënt weer hoe groot de ongelijkheid is, waarbij 0 staat voor volkomen gelijke huishoudens (iedereen heeft evenveel) en 1 voor volkomen ongelijke (één huishouden heeft alles).

7.1.2 Lorenz-curve gestandaardiseerde inkomens, 2018*

Net als de Lorenz-curve is de parade van reuzen en dwergen, in 1971 geïntroduceerd door de Nederlandse econoom Jan Pen, ook een sprekende manier om de inkomensverdeling in kaart te brengen. In de parade van Pen komen huishoudens op volgorde van de hoogte van hun

1) In de Lorenzcurven is het cumulatieve aandeel van het gestandaardiseerd inkomen afgezet tegen het cumulatieve aandeel (oplopend gerangschikte) huishoudens. Voor elk percentage huishoudens geeft de curve aan welk percentage van het totale inkomen zij bezitten.

inkomen in één uur tijd voorbij. De lengte van de huishoudensleden is evenredig gemaakt aan hun inkomen, waarbij het gemiddelde huishoudensinkomen overeen komt met de gemiddelde lengte in Nederland (1,74 meter). Zie [Inkomensparade van Pen](#).

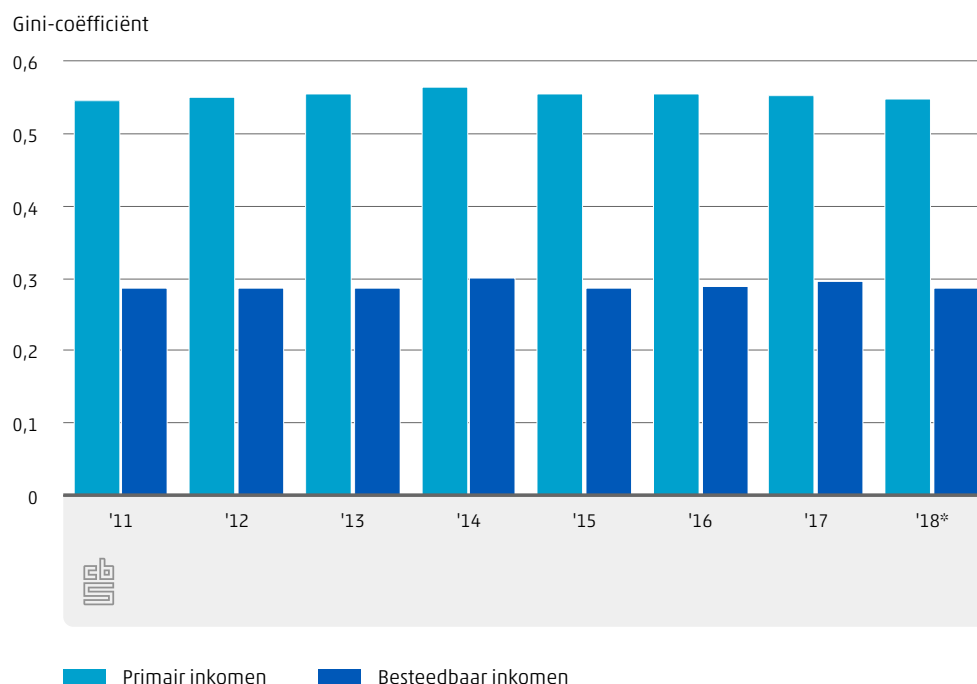
Lichte daling van ongelijkheid in primair inkomen na 2014

De ongelijkheid in primair inkomen liep tussen 2011 en 2014 licht op: de Gini-coëfficiënt ging omhoog van bijna 0,55 naar 0,57. Die stijging komt voor rekening van de toegenomen vergrijzing in combinatie met de conjuncturele neergang in die jaren (zie Van den Brakel en Otten, 2017). Door de vergrijzing kwamen er steeds meer AOW'ers en door de verslechterde economie groeide de groep met een werkloosheids- of bijstandsuitkering. Dit had tot gevolg dat er steeds meer huishoudens rond moesten komen van geen of een gering primair inkomen, waardoor de inkomensongelijkheid toenam. De toename in 2014 komt vooral door een fiscale maatregel die het voor directeur-grotoaandeelhouders aantrekkelijk maakte zich in dat jaar veel dividend uit te keren. Met het herstel van de economie vanaf 2014 nam de ongelijkheid in primair inkomen iets af, doordat de groep uitkeringsontvangers weer kromp.

Ongelijkheid in besteedbaar inkomen vrijwel onveranderd

De ongelijkheid van het besteedbaar inkomen bleef tussen 2011 en 2018 vrij stabiel: door de inkomensherverdeling werden de veranderingen in de primaire-inkomensongelijkheid teniet gedaan. Uitgezonderd de uitschieter in 2014 en in mindere mate in 2017 was de Gini-coëfficiënt steeds 0,29. De weliswaar bescheiden piek in 2017 had te maken met een afkoopregeling voor pensioen in eigen beheer (zie hoofdstuk 3). Ook in het eerste decennium van deze eeuw veranderde de ongelijkheid van het besteedbaar inkomen vrijwel niet (Bos et al., 2018).

7.1.3 Ongelijkheid gestandaardiseerd inkomen

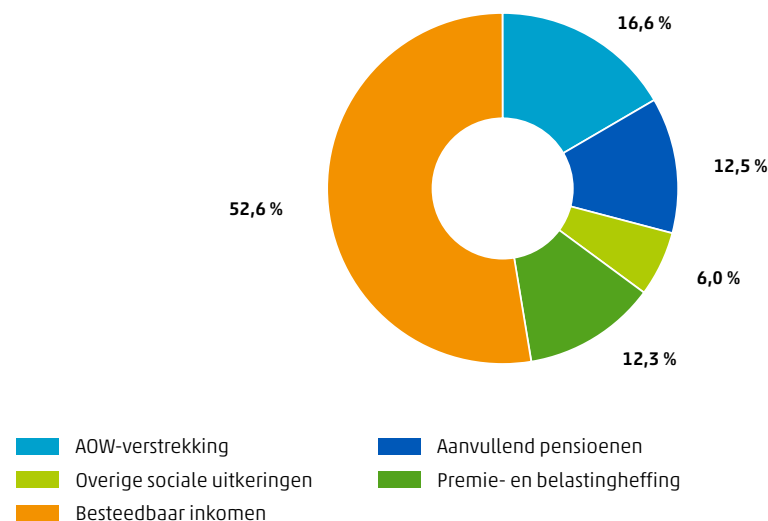

Herverdelend effect AOW-uitkeringen het grootst

Door herverdeling zakte de Gini-coëfficiënt in 2018 van 0,55 (primair inkomen) naar 0,29 (besteedbaar inkomen). Dit komt neer op een reductie van de primaire-inkomensongelijkheid met ruim 47 procent. AOW-uitkeringen en aanvullende pensioenen zorgden samen voor de grootste afname in de ongelijkheid in het primair inkomen: met respectievelijk bijna 17 procent en bijna 13 procent.²⁾ Andere sociale uitkeringen speelden een kleinere rol. Premies en belastingen bewerkstelligden een reductie van nog eens ruim 12 procent.

Terwijl AOW-uitkeringen sinds 2011 door de vergrijzing een steeds groter aandeel kregen in de ongelijkheidsreductie, werd dat voor aanvullende pensioenen juist iets kleiner (CBS, 2019). Dit komt doordat aanvullende pensioenen niet of beperkt geïndexeerd werden.

7.1.4 Reductie ongelijkheid primair inkomen, 2018*

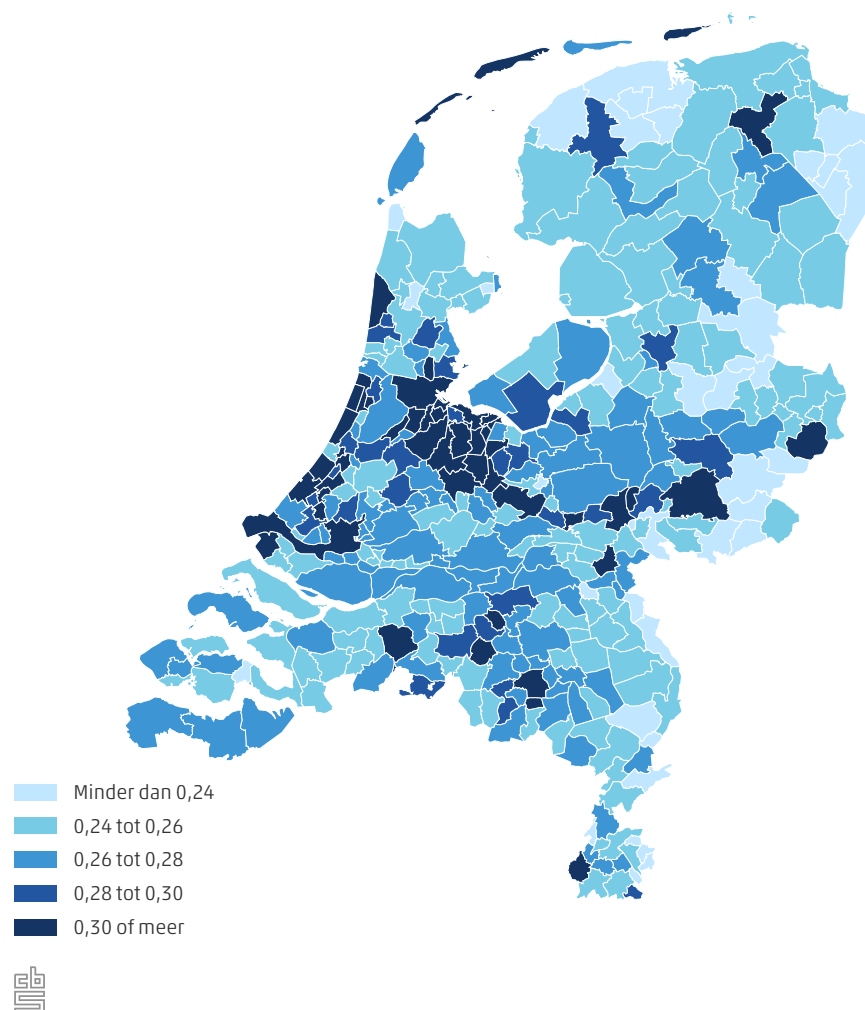
Meeste inkomensongelijkheid in rijke gemeenten

In gemeenten met een gemiddeld hoog gestandaardiseerd besteedbaar inkomen, zoals Bloemendaal, Blaricum en Wassenaar (CBS StatLine, 2019a), ligt de inkomensongelijkheid met een Gini-coëfficiënt van bijna 0,50 ver boven de landelijke van 0,29. Echter niet alleen in rijke gemeenten, maar ook in studentensteden, inclusief de vier grote steden, lopen de inkomens vaak bovenmatig uiteen. Daar is relatief veel verschil tussen het doorgaans geringe inkomen van studentenhuishoudens en dat van andere inwoners.

²⁾ Het herverdelingseffect is bepaald volgens de decompositiemethode zoals toegepast door Caminada, Goudswaard en Been (2017).

In gemeenten met relatief veel ouderen met overwegend lage inkomens liggen de inkomens doorgaans juist dicht bij elkaar. Zo hebben vergrijsde gemeenten in de regio Parkstad Limburg, zoals Brunssum en Kerkrade, een naar verhouding kleine ongelijkheid. Ook in andere gemeenten zoals Pekela en Stadskanaal is de ongelijkheid om die reden beperkt.

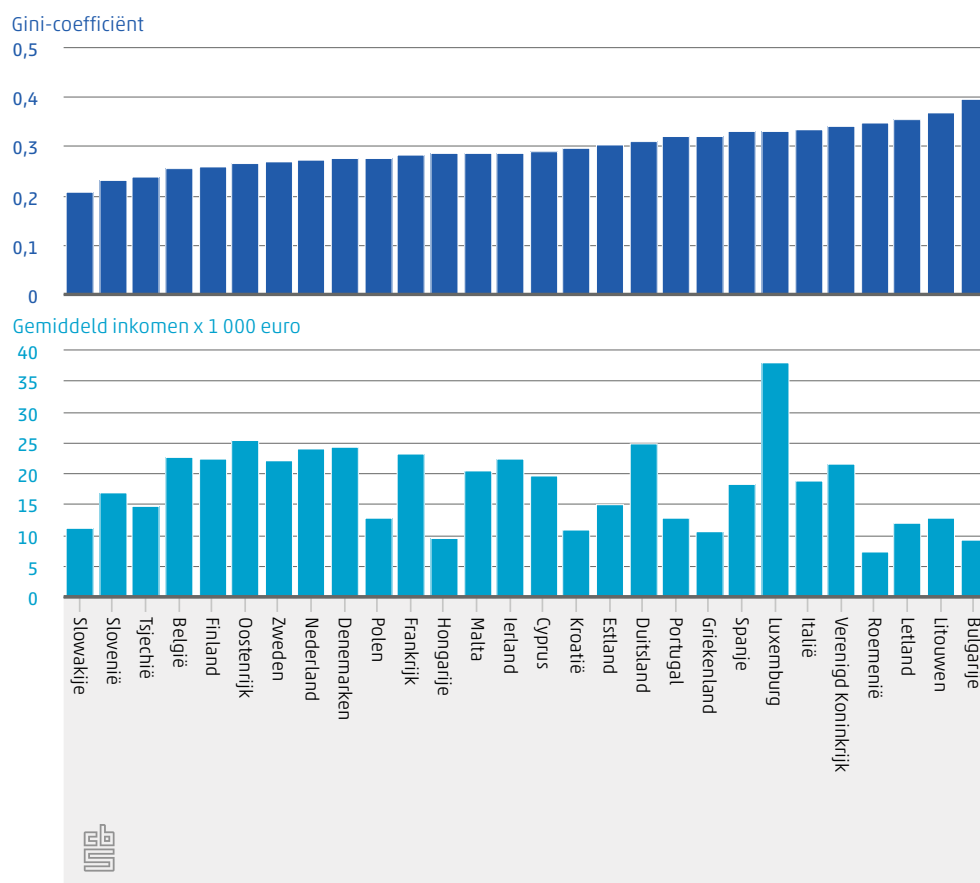
7.1.5 Ongelijkheid (Gini-coëfficiënt) inkomen, 2018*

Inkomensverschillen in Nederland relatief klein

Vergeleken met andere EU-lidstaten is de inkomensongelijkheid in Nederland klein. In Slowakije is de minste ongelijkheid, gevolgd door Slovenië en Tsjechië. In deze Oost-Europese lidstaten gaat een verhoudingsgewijs laag gemiddeld inkomen samen met weinig inkomensverschillen. In andere Oost-Europese landen is het inkomen eveneens gering, maar is de ongelijkheid juist groot. Bulgarije spant daarbij de kroon. Ook Zuid-Europese lidstaten, zoals Griekenland, Portugal en Spanje, zijn minder welvarend, terwijl de inkomensverschillen groot zijn. Opvallend is dat ook in het relatief rijke Verenigd Koninkrijk sprake is van aanmerkelijke inkomensverschillen. Door een sober vangnet aan uitkeringen is de kloof tussen rijk en arm er groot.

7.1.6 Gestandaardiseerd inkomen¹⁾ en inkomensongelijkheid in de EU-lidstaten, 2018²⁾

Bron: Eurostat

1) Gestandaardiseerd besteedbaar inkomen, ge corrigeerd voor nationale verschillen in koopkracht (PPP).

2) De uitkomsten voor Nederland verschillen met andere uitkomsten in dit artikel vanwege bron-, populatie- en definitie verschillen (zie Bos et al., 2018).

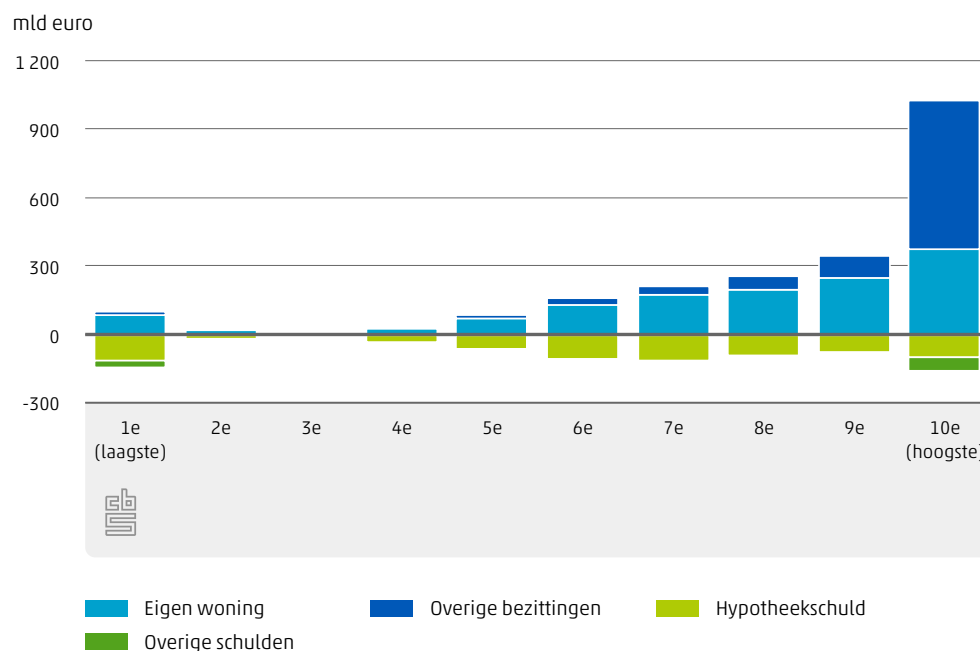
7.2 Vermogensongelijkheid

Vermogen scheef verdeeld

In 2018 bedroeg het gemiddeld vermogen van een Nederlands huishouden 182,7 duizend euro. Bij een volkomen gelijke verdeling zou iedereen over dit vermogen beschikken. Slechts weinig huishoudens zullen zich echter herkennen in dit bedrag. Er is een grote groep die beduidend minder heeft, terwijl de meest vermogende één procent huishoudens zelfs 25 keer zo veel heeft.

Begin 2018 had de rijkste 10 procent huishoudens 876 miljard euro aan vermogen in handen. Dat komt overeen met 62 procent van het totale vermogen. De 90 procent overige huishoudens moesten het doen met de rest ofwel 541 miljard euro. Een aanzienlijk deel van deze huishoudens heeft bovendien een negatief vermogen. De 10 procent huishoudens met de laagste vermogens hebben samen meer schulden dan bezittingen.

7.2.1 Bezittingen en schulden naar vermogensgroepen, 1 januari 2018*

Net als voor de inkomensverdeling (zie paragraaf 7.2) kan de parade van Pen ook opgesteld worden voor de vermogensverdeling. In een stoet van één uur trekken eerst de onvermogenende dwergen en uiteindelijk de steenrijke reuzen voorbij die de vermogensverdeling weerspiegelen. Zie [Vermogensparade van Pen](#).

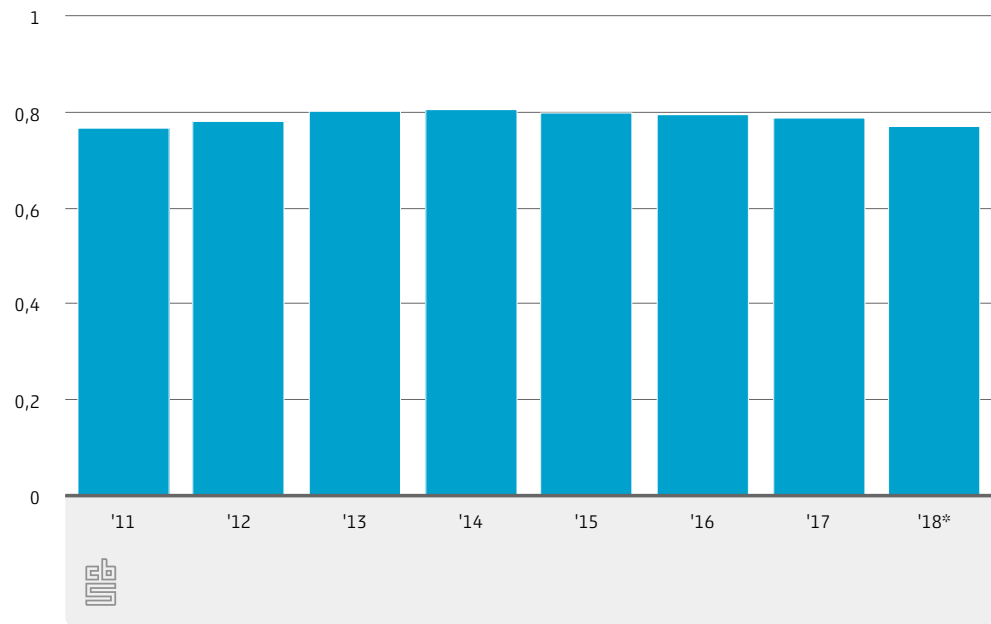
Vermogensongelijkheid sinds 2015 weer afgenomen

Volgens de Gini-coëfficiënt bedroeg de ongelijkheid van vermogen³⁾ 0,77 in 2018. Daarmee is de vermogensongelijkheid in Nederland aanmerkelijk hoger dan de inkomensongelijkheid (0,29). Tussen 2011 en 2014 is de vermogensongelijkheid tussen huishoudens toegenomen: de Gini-coëfficiënt steeg van 0,77 naar 0,81, zie [StatLine](#). Dit was vooral het gevolg van de daling van de huizenprijzen tijdens de economische crisis. Bijna 6 op de 10 huishoudens hebben een eigen woning. Veel huishoudens hebben deze met een hoge hypotheek gefinancierd, waardoor hun vermogen erg gevoelig is voor de ontwikkeling van huizenprijzen. Aangezien het eigen huis voor de lagere en middengroepen het belangrijkste vermogensbestanddeel is (zie figuur 7.2.1), trof de huizen crisis hen relatief harder dan de rijkere bij wie overige vermogensbestanddelen een groter aandeel van hun vermogen uitmaken. Hierdoor groeiden de vermogensverschillen tussen de huishoudens. Vanaf 2014 trok de woningmarkt weer aan. Dat jaar bleef de vermogensongelijkheid nog gelijk, maar in 2015 nam de ongelijkheid voor het eerst sinds het uitbreken van de crisis weer af. Deze daling zette daarna door.

³⁾ Anders dan inkomen wordt vermogen niet gestandaardiseerd. Pensioenaanspraken worden niet in het vermogen meegeteld, omdat deze niet vrij opneembaar zijn.

7.2.2 Ongelijkheid vermogen

Gini-coëfficiënt

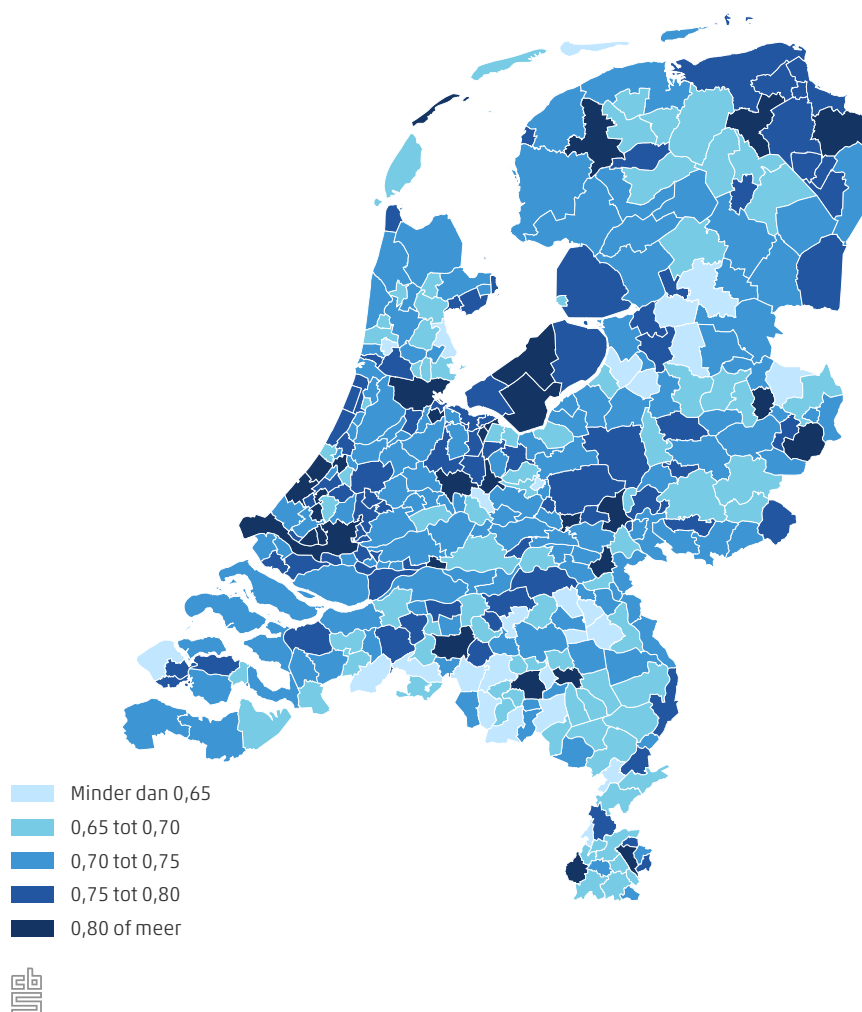

Hoge vermogensongelijkheid in grote steden

In grote steden is de vermogensongelijkheid hoger dan landelijk (Gini-coëfficiënt 0,77). Zo is de Gini-coëfficiënt in Rotterdam gelijk aan 0,87, in Amsterdam 0,86, en die in Den Haag 0,85. In grote steden wonen relatief veel jongeren, uitkeringsontvangers en personen met een niet-westerse migratieachtergrond met een vermogen dat een stuk lager is dan dat van de andere inwoners (CBS StatLine, 2019b).

In gemeenten die door een relatief hoog doorsnee vermogen worden gekenmerkt, is de vermogensongelijkheid betrekkelijk laag, zoals in Staphorst en Edam-Volendam. Ook in gemeenten waarin naar verhouding veel ouderen wonen die gedurende hun leven een vermogen hebben kunnen opbouwen, liggen de vermogens doorgaans dicht bij elkaar. Dit zijn meestal kleine gemeenten, zoals Bergeijk en Hilvarenbeek in Noord-Brabant. De waarde van de Gini-coëfficiënt is in deze gemeenten lager dan 0,64.

7.2.3 Ongelijkheid (Gini-coëfficiënt) vermogen, 1 januari 2018*

7.3 Welvaartsongelijkheid

Om de financiële welvaart van huishoudens in kaart te brengen, worden meestal cijfers over de inkomens- en vermogensverdeling naast elkaar gepresenteerd. Het CBS heeft een maat voor financiële welvaart ontwikkeld die de inkomens- en vermogenspositie van een huishoudens weergeeft met één indicator. De welvaartsmaat gaat uit van de relatieve inkomens- en vermogenspositie.

Welvaartsmaat

De welvaartsmaat bevat informatie over zowel het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen als het vermogen van huishoudens. De rangschikkingen van huishoudens naar hoogte van het inkomen en van het vermogen zijn hierbij het uitgangspunt. De welvaart van een huishouden is vastgesteld als de som van het cumulatieve aandeel in het totale inkomen van alle huishoudens en het cumulatieve aandeel in het totale vermogen (zie Van den Brakel en Gidding, 2019). Op grond van de optelling zijn huishoudens opnieuw geordend over de welvaarts ladder. Het resultaat hiervan is dat huishoudens in de laagste

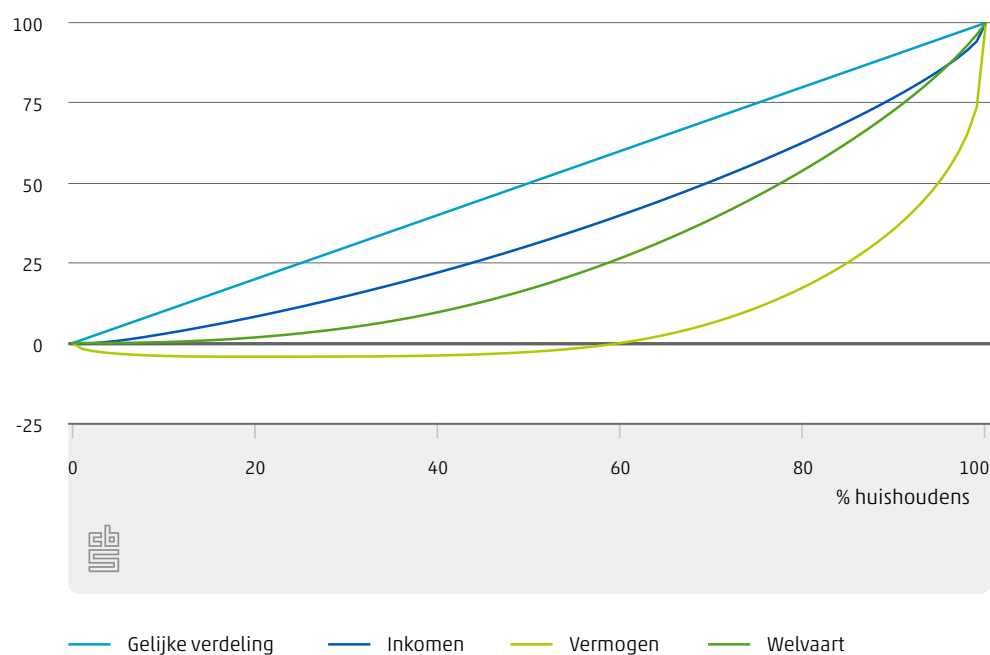
welvaartsgroep een laag inkomen én een laag vermogen hebben. Naarmate het inkomen of vermogen hoger is, wordt een huishouden in een hogere groep ingedeeld. Huishoudens in de hoogste welvaartsgroep hebben een hoog inkomen én een hoog vermogen. Met de welvaartsmaat wordt een realistischer beeld van de welvaartsverdeling gepresenteerd dan wanneer alleen inkomen in beschouwing wordt genomen. Zo worden de lage welvaartsgroepen niet vertekend door vermogende zelfstandigen met een incidenteel verlies, en de hoge welvaartsgroepen niet door hoge inkomens met een huis onder water.

Welvaart ongelijker verdeeld dan inkomen, maar gelijkjer dan vermogen

De welvaartsverdeling is gelijkjer dan de vermogensverdeling, maar schever dan de inkomensverdeling. De Lorenzcurve van inkomen ligt immers het dichtst bij die van de gelijke verdeling, en die van vermogen het verst daar vandaan. In 2018 was de ongelijkheid volgens de genormaliseerde Gini-coëfficiënt van de inkomens-, vermogens- en welvaartsverdeling respectievelijk 0,29, 0,77 en 0,45. Dit bevestigt nogmaals de tussenpositie van de welvaartsverdeling. Anders dan de vermogensverschillen, maar analoog aan de inkomensverschillen zijn de welvaartsverschillen sinds 2011 nauwelijks veranderd.

7.3.1 Lorenzcurven, 2018*

Cumulatief inkomen/vermogen/welvaart (%)

7.4 Literatuur

Bos, W., M. van den Brakel en F. Otten (2018). [Meten van inkomen en inkomensongelijkheid](#). Statistische Trends, juni 2018.

Brakel, M. van den en K. Gidding (2019). [Hoe is de financiële welvaart verdeeld?](#) Statistische Trends.

Brakel, M. van den en F. Otten (2017). Door crisis en vergrijzing stijgt ongelijkheid in primair inkomen. ESB, jaargang 102 (4756), pp. 579–582.

Caminada, C.L.J., K.P. Goudswaard en J. Been (2017) De ontwikkeling van inkomensongelijkheid en inkomensherverdeling in Nederland 1990–2014. Rapport. Universiteit Leiden.

CBS (2019). [Welvaart in Nederland 2019](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS StatLine (2019a). [Inkomen van huishoudens; huishoudenskenmerken, regio \(indeling 2019\)](#).

CBS StatLine (2019b). [Vermogen van huishoudens; huishoudenskenmerken, regio \(indeling 2019\)](#).

8. Financiële problemen en oordeel financiële situatie

In hoeverre zeggen huishoudens moeilijk rond te kunnen komen van hun inkomen of te kampen met betalingsachterstanden in huur of hypotheek, bij de energierekening of bij kredieten? Hoe vaak moet het spaarsaldo worden aangesproken of worden er schulden gemaakt? Hoe verschilt dit tussen inkomensgroepen van laag naar hoog?

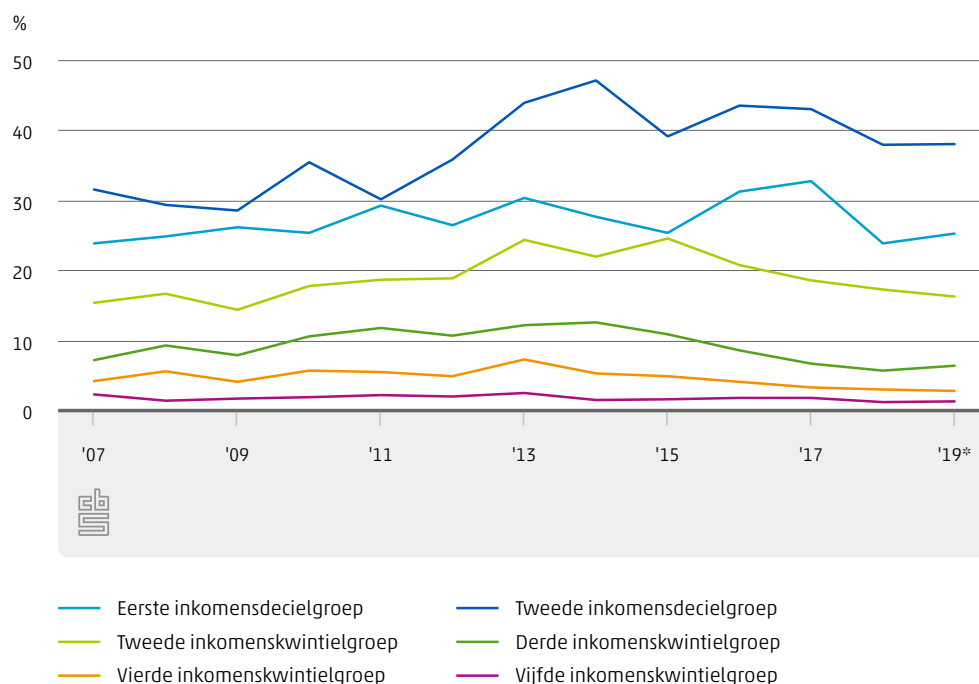
8.1 Moeilijk rondkomen en financiële beperkingen

12 procent van de huishoudens komt moeilijk rond

In 2019 kwam 12 procent van de huishoudens naar eigen zeggen (zeer) moeilijk rond van het inkomen, vergelijkbaar met het aandeel in 2018. De hoogte van het inkomen speelt hierbij uiteraard een substantiële rol. Van de huishoudens in de hoogste inkomenskwintielgroep gaf 1 op de 10 aan de gebruikelijke, noodzakelijke uitgaven moeilijk op te kunnen brengen. Onder huishoudens uit de laagste 10%- groep gold dit voor een kwart. Nog zwaarder was het voor de huishoudens in de tweede inkomensdecielgroep, waarin bijna 40 procent moeite had de eindjes aan elkaar te knopen. Een laag inkomen betekent niet automatisch dat de financiële situatie van een huishouden problematisch is. Een huishouden met weinig inkomen kan toch aangeven makkelijk rond te kunnen komen. Vergeleken met de tweede inkomensdecielgroep bevat de eerste decielgroep relatief veel zelfstandigen waarvan het lage inkomen van tijdelijke aard kan zijn. Ook hebben zelfstandigen vaker spaargeld achter de hand waarmee ze de noodzakelijke lasten kunnen bekostigen. In de laagste inkomensgroep geven zelfstandigen minder vaak dan uitkeringsontvangers aan moeilijk rond te kunnen komen.

Sinds 2013, toen bijna 17 procent van de huishoudens aangaf moeite hiermee te hebben, daalde het aandeel huishoudens dat moeilijk rondkomt gestaag, vooral in de hogere inkomensgroepen. In de hoogste inkomenskwintielgroep halveerde in de periode 2013–2019 het aandeel huishoudens dat moeilijk rond kon komen. Nog maar 1 op de 100 huishoudens in deze groep gaf in 2019 aan moeite hiermee te hebben. Ook in de derde en vierde 20%-groep was sprake van een dergelijke afname. De twee laagste inkomensdecielgroepen laten een grilliger patroon zien. Ten opzichte van 2013 is het aandeel huishoudens dat moeilijk rondkomt weliswaar gedaald, maar deze daling is verhoudingsgewijs minder sterk dan in de hogere inkomensgroepen.

8.1.1 Huishoudens die moeilijk rondkomen

Herziene inkomensgegevens

De herziening van de Inkomensstatistiek en dan met name de opwaardering van de economische huurwaarde is in 2016 van invloed geweest op de stijging van het aandeel huishoudens met weinig inkomen dat moeilijk rond kon komen. In het onderzoek European Union-Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC), de bron voor deze gegevens over de beoordeling van het inkomen, is de nieuwe methodiek vanaf 2016 toegepast. Dit heeft toen geleid tot een vermindering van het aantal huishoudens met weinig inkomen. Daarnaast is de samenstelling van deze groep veranderd: de opwaardering van de huurwaarde resulteerde in een kleiner aandeel eigenwoningbezitters onder huishoudens met weinig inkomen. Vergeleken met huurders zeggen woningeigenaren beter rond te kunnen komen van het inkomen en ervaren ze minder vaak financiële beperkingen. Huishoudens die op basis van de herziene inkomensgegevens weinig inkomen hebben, maken hierdoor vaker gewag van betalingsachterstanden en ervaren vaker financiële krapte dan volgens de oude methodiek.

Minder betalingsachterstanden bij hoger inkomen

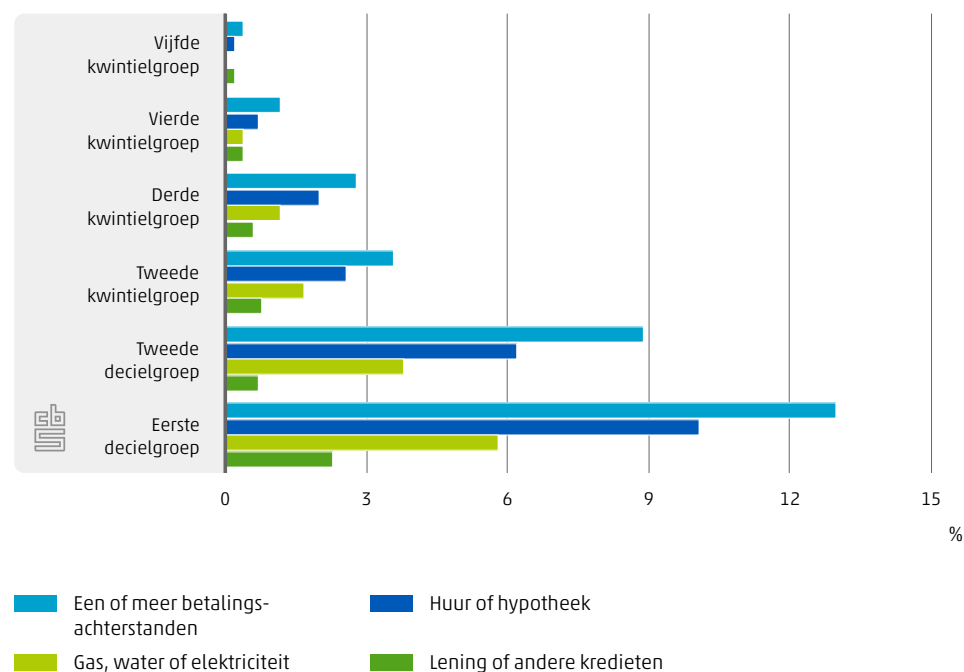
In 2019 gaf 4 procent van de huishoudens aan achterstanden te hebben gehad bij de betaling van de maandelijkse huur- of hypotheeklasten, de elektriciteits-, water- of gasrekeningen of bij het afbetalen van een lening of andere kredieten.

In de laagste inkomensdecilgroep gaf 13 procent van de huishoudens aan om financiële redenen betalingsachterstanden te hebben. Het ging hierbij met name om het niet tijdig kunnen betalen van de maandelijkse huur- of hypotheeklasten. Tien procent van de

huis-houdens in deze inkomensgroep had om financiële redenen een achterstand bij de betaling van deze maandelijkse lasten en bijna 6 procent liep achter met het betalen van de elektriciteits-, water- of gasrekeningen.

Het aandeel huishoudens met betalingsachterstanden is kleiner naarmate het inkomen hoger is. In de tweede decielgroep had 9 procent van de huishoudens te maken met betalings-achterstanden. In de vierde kwintielgroep was dit nog maar bij 1 op de 100 huis-houdens het geval. Onder de 20 procent huishoudens met de hoogste inkomens was nauwelijks sprake van betalingsachterstanden.

8.1.2 Huishoudens met betalingsachterstanden, 2019*

Een op de 10 huishoudens ervaart woonlasten als zware last

Voor een tiende van de huishoudens vormden de maandelijkse woonlasten in 2019 naar eigen zeggen een zware financiële last. Ook hier speelt inkomen een belangrijke rol. In de laagste inkomensdecielgroep betekende de maandelijkse woonlasten voor ruim 20 procent een zware financiële last. In de tweede inkomensdecielgroep was dit voor 30 procent van de huishoudens het geval. Het aandeel huishoudens dat de maandelijkse woonlasten moeilijk op kan brengen daalt vervolgens van 14 procent in de tweede inkomenskwintielgroep tot amper 2 procent in de hoogste kwintielgroep.

Vergeleken met huurders ervaart een relatief klein deel van de woningeigenaren de maandelijkse woonlasten als een zware last. Woningeigenaren hebben doorgaans niet alleen een hoger inkomen dan huurders, ze zijn ook een kleiner deel van dit inkomen kwijt aan woonlasten. In 2019 gaf 5 procent van de eigenaren aan dat de woonlasten een zware financiële last vormden. Onder huurders zonder huurtoeslag was dit aandeel twee keer zo groot. Met 28 procent waren het vooral de huurtoeslagontvangers die aangaven dat ze de maandelijkse woonlasten moeilijk konden opbrengen. Bij 11 procent van de huur-

toeslagontvangers was dan ook sprake van betalingsachterstanden, voornamelijk bij het betalen van de maandelijkse huur (8 procent).

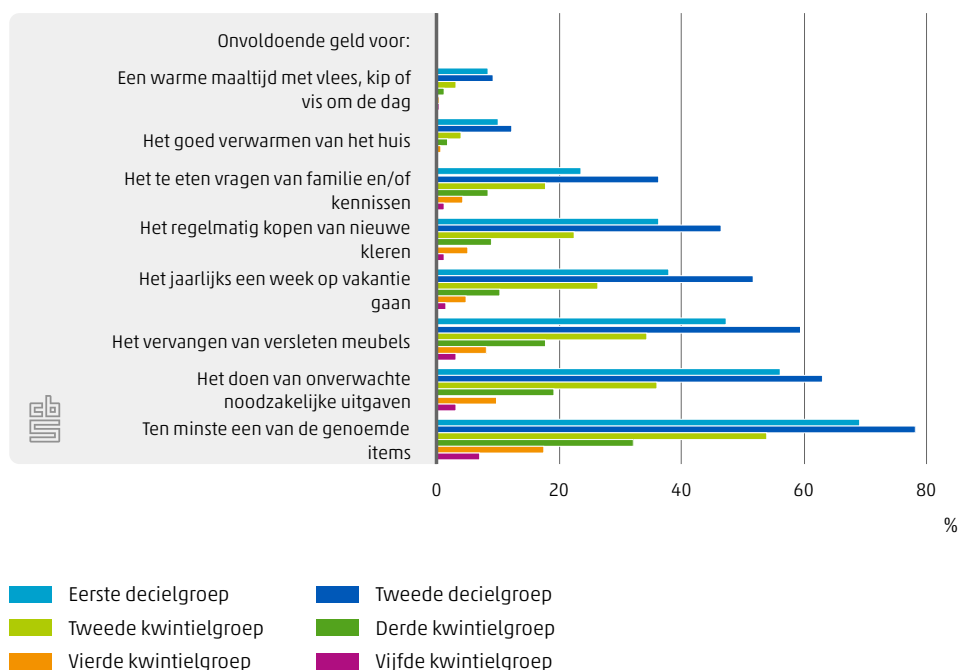
8.1.3 Woonlasten en betalingsachterstanden, 2019*

	Eigenaren	Huurder zonder huurtoeslag	Huurder met huurtoeslag
	% van huishoudens		
Ervaart maandelijkse woonlasten als zware last	5	10	28
Een of meer betalingsachterstanden waarvan t.a.v.	1	4	11
huur of hypotheek	1	3	8
gas, water of elektriciteit	0	2	5
op afbetaling gekochte artikelen	0	1	2

Financiële beperkingen prevalent in de laagste inkomensgroepen

Huishoudens uit de laagste inkomensgroepen hebben regelmatig te maken met financiële beperkingen. Van de 10 procent huishoudens met het laagste inkomen gaf bijna 70 procent aan onvoldoende geld te hebben voor één of meer specifieke uitgaven, uiteenlopend van het verwarmen van het huis (10 procent) tot het vervangen van versleten meubels (48 procent). Bijna 4 van de 10 huishoudens uit deze groep hadden onvoldoende geld om regelmatig nieuwe kleding te kopen of jaarlijks een week op vakantie te gaan. Verder had 56 procent onvoldoende financiële middelen achter de hand om onverwachte, noodzakelijke uitgaven ter waarde van 1 100 euro te kunnen bekostigen. Huishoudens uit de tweede decielgroep maakten nog vaker gewag van dergelijke financiële problemen. In deze groep zeiden bijna 8 van de 10 huishoudens minimaal een van dergelijke beperkingen te ondervinden. Van de 20 procent huishoudens met het hoogste inkomen zei ongeveer 7 procent een of meer van dergelijke beperkingen te hebben.

8.1.4 Huishoudens met financiële beperkingen, 2019*

8.2 Oordeel over de eigen financiële situatie

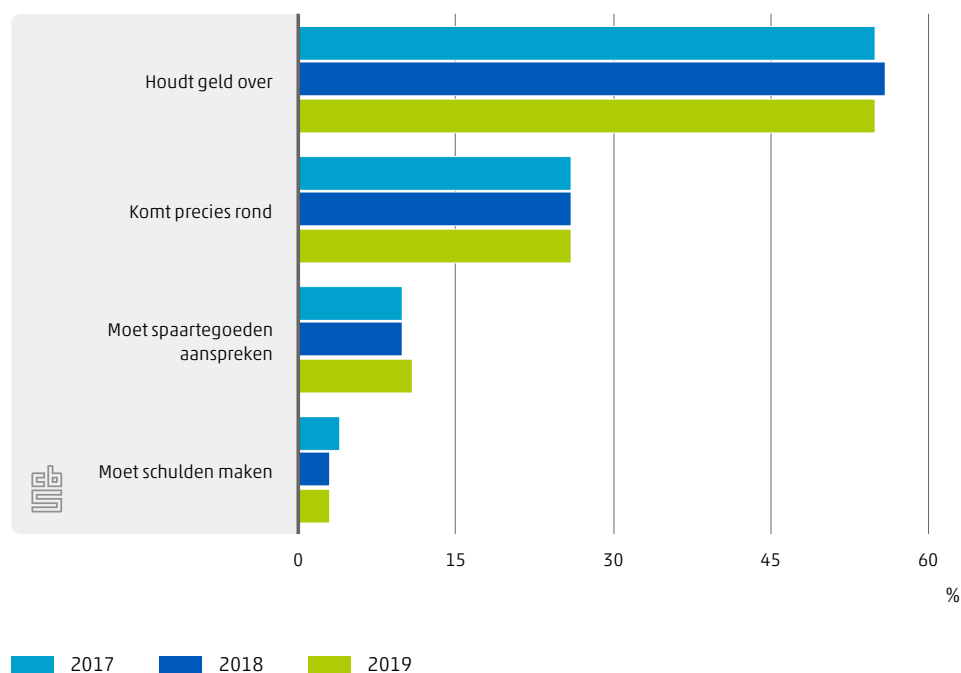
Inschatting actuele financiële situatie stabiel

Drie op de 100 personen zeiden in 2019 op het moment van bevraging dat het huishouden waarvan hij of zij deel uitmaakt, schulden moet maken. Elf op de 100 personen gaven aan dat het huishouden spaartegoeden moet aanspreken. Iets meer dan een kwart zei precies rond te komen en een meerderheid (55 procent) meldde geld over te houden. Deze cijfers over de actuele financiële situatie van huishoudens in 2019 bleven ten opzichte van 2018 en 2017 vrijwel onveranderd.

Meting oordeel eigen financiële situatie

Ingezoomd wordt op de uitkomsten van drie vragen in het maandelijkse Consumenten Conjunctuuronderzoek (CCO). Als eerste wordt op persoonsniveau gevraagd naar de actuele financiële situatie van het huishouden, dus de financiële stand van zaken op het moment van bevraging. Daarna wordt vooruitkijkend en terugblikkend over een periode van twaalf maanden gevraagd naar de financiële situatie van het huishouden. Bij de vooruitblik gaat het om de verwachte financiële situatie in het komend jaar en bij de terugblik over de ervaren financiële situatie in het afgelopen jaar. De twaalfmaandelijkse indicatoren maken deel uit van de deeldimensie koopbereidheid van het

8.2.1 Oordeel over de actuele financiële situatie huishouden

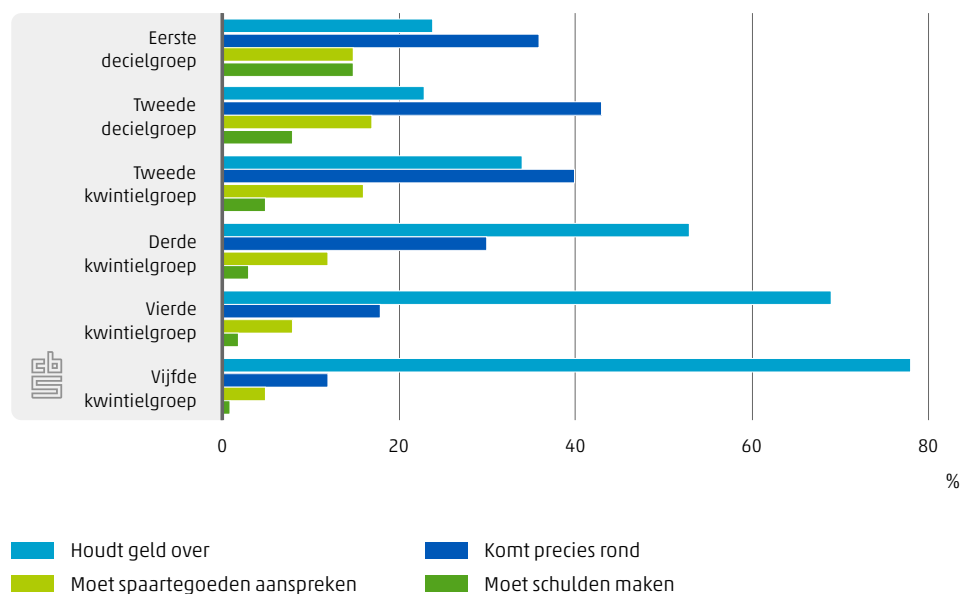

15 procent van laagste inkomensgroep maakt schulden

De hoogte van het inkomen is een bepalende factor in de beoordeling van de financiële situatie van het huishouden. Hoe hoger het inkomen is, des te positiever is het oordeel over de financiële situatie. In de groep huishoudens met de 20 procent hoogste inkomens gaven bijna 8 op de 10 personen aan dat het huishouden geld overhoudt, 12 procent zei precies rond te kunnen komen. In de laagste twee inkomensdecielgroepen hield minder dan een kwart geld over.

Van de personen uit huishoudens in de hoogste kwintielgroep zei 6 procent spaartegoeden te moeten aanspreken of schulden te moeten maken. Daartegenover staat dat 15 procent van de personen in de laagste inkomensdecielgroep aangaf dat het huishouden schulden moet maken. Volgens nog eens 15 procent moesten er in het huishouden spaartegoeden worden aangesproken. Opvallend genoeg hield deze groep iets vaker geld over dan de groep in de tweede decielgroep. Het positievere oordeel in de laagste inkomensdecielgroep houdt verband met het grotere aandeel zelfstandigen en jongeren in deze groep (CBS, 2019).

8.2.2 Oordeel over de actuele financiële situatie huishouden¹⁾, 2019

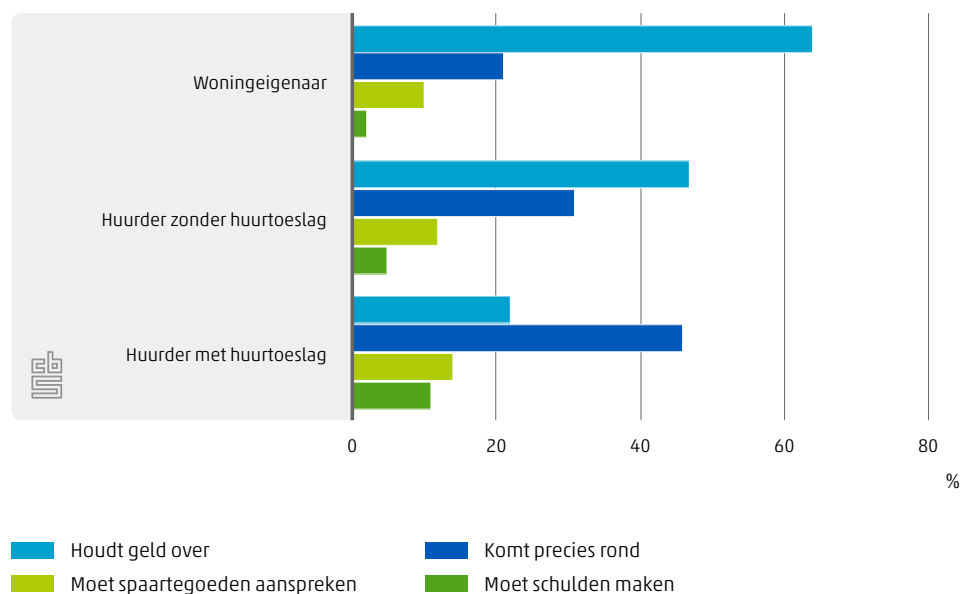
¹⁾ Huishoudens zijn ingedeeld naar het inkomen van 2018.

Woningeigenaren houden vaker geld over dan huurders

Huishoudens met een hoger inkomen zijn relatief vaker woningeigenaar, eigenaarschap hangt dan ook samen met het oordeel over de financiële situatie. In 2019 gaf 64 procent van de woningeigenaren aan dat het huishouden geld overhoudt. Onder huurders die geen huurtoeslag ontvingen was dat 47 procent en onder huurtoeslagontvangers 22 procent. Van de laatste groep zei twee derde dat het huishouden precies kan rondkomen of geld overhoudt.

Van de personen in huishoudens met huurtoeslag zei 11 procent dat het huishouden schulden moet maken, nog eens 14 procent moest spaartegoeden aanspreken. Van de personen in huishoudens met een eigen woning zei 2 procent dat het huishouden schulden moet maken, onder huurders zonder huurtoeslag was dat 5 procent. Woningeigenaren en huurders zonder huurtoeslag verschillen minder van mening over de financiële positie dan eigenaren en huurders met huurtoeslag.

8.2.3 Oordeel over de actuele financiële situatie huishouden¹⁾, 2019

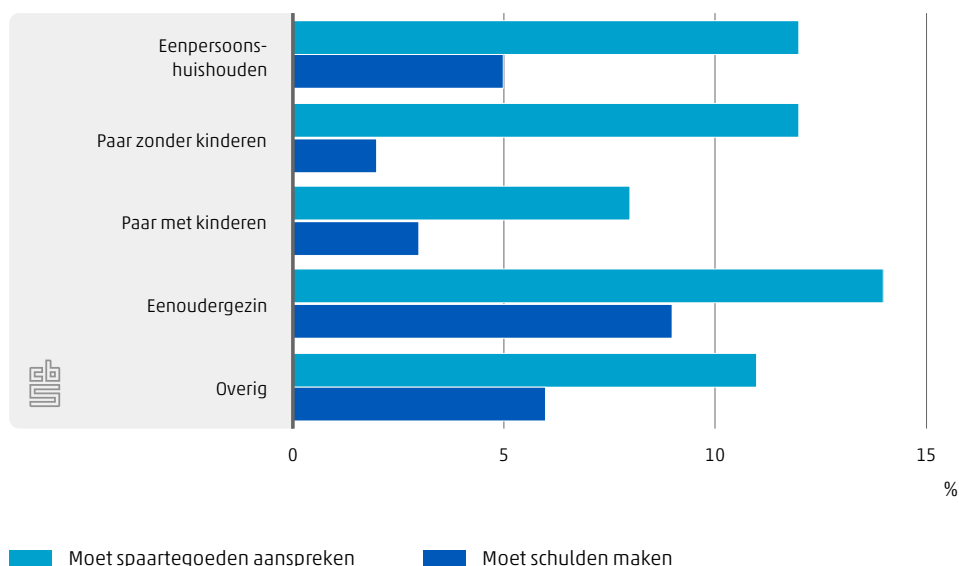

¹⁾ Huishoudens zijn ingedeeld naar het woningbezit van 2018.

Stellen met kinderen houden het vaakst geld over

Personen uit huishoudens bestaande uit een paar met kinderen waren in 2019 het vaakst positief over de financiële situatie van het huishouden. Van hen zei 62 procent geld over te houden. Bij de stellen zonder kinderen was dat 57 procent. Personen die deel uitmaken van een eenoudergezin zeiden het minst vaak geld over te houden (34 procent). Ook gaven ze vaker dan paren met kinderen aan schulden te moeten maken (9 tegen 3 procent) en spaartegoeden te moeten aanspreken (14 tegen 8 procent). In hoofdstuk 2 werd al duidelijk dat paren een hoger inkomen hebben dan alleenstaanden en alleenstaande ouders. Dat hogere inkomen gaat dus samen met een positiever oordeel over de financiën van het huishouden.

8.2.4 Oordeel over de actuele financiële situatie huishouden¹⁾, 2019

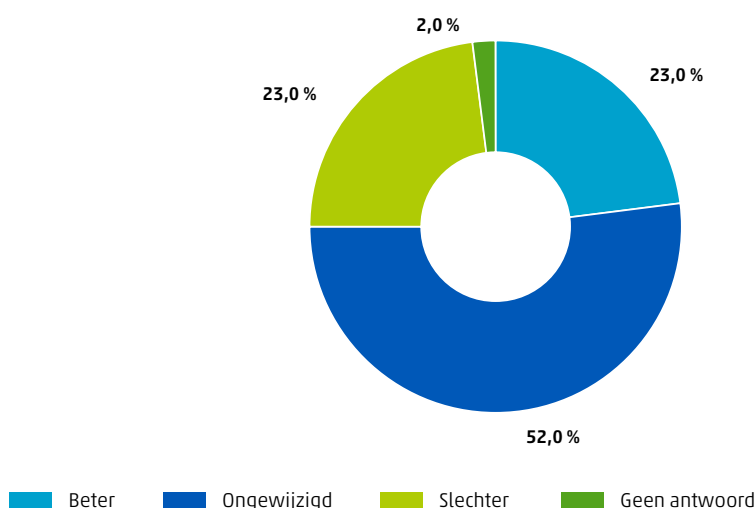

¹⁾ Huishoudens zijn om aan te sluiten op het in dit hoofdstuk gebruikte inkomen ingedeeld naar de huishoudenssamenstelling in 2018.

Merendeel verwacht ongewijzigde financiën

Iets meer dan de helft (52 procent) verwachtte in 2019 dat de financiële situatie van het huishouden het komende jaar ongewijzigd blijft, 23 procent van de personen verwachtte financiële vooruitgang en een even groot deel een verslechtering. Daarmee rekende een merendeel van de consumenten dus op stabiliteit in de financiële situatie van het huishouden en waren optimisten en pessimisten in balans.

8.2.5 Vooruitblik op financiële situatie huishouden in het komend jaar, 2019

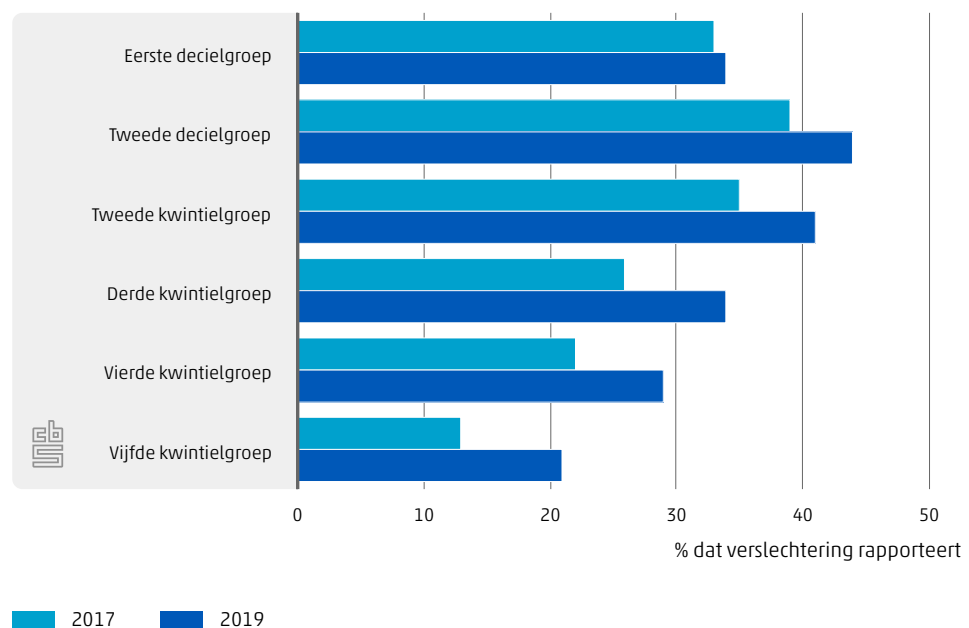
Personen uit huishoudens met relatief weinig inkomen verwachtten vaker dat de financiële situatie verslechtert. In de hogere inkomensgroepen werd juist vaker stabiliteit of verbetering verwacht. Opvallend is dat personen uit de laagste inkomensgroep optimistischer zijn dan personen uit huishoudens met een hoger inkomen. Dit optimisme houdt verband met de al genoemde andere samenstelling van deze laagste inkomensgroep, waarin zich relatief veel jongeren en zelfstandigen bevinden. Ten opzichte van de voorgaande jaren zijn mensen pessimistischer geworden over hun toekomstige financiële situatie. Het aandeel personen dat een verslechtering in de financiële situatie van het huishouden verwachtte was in 2017 met 27 procent hoger dan in 2019 (CBS Statline, 2020).

Terugblik wordt pessimistischer

In 2019 waren personen vaker dan in 2018 en 2017 van mening dat de financiële situatie van het huishouden er het afgelopen jaar op achteruit is gegaan. Het aandeel personen dat de financiële situatie in het afgelopen jaar als verbeterd bestempelde, was tussen 2017 en 2019 constant (25 procent). Het aandeel dat de situatie zag verslechteren nam evenwel toe van 27 procent in 2017 tot 33 procent in 2019.

Personen uit huishoudens met een hoger inkomen beoordelen de situatie van het huishouden vaker als verbeterd dan personen uit lagere inkomensgroepen. In 2019 zei een derde van de personen uit de groep huishoudens met de 20 procent hoogste inkomens dat de financiële situatie van het huishouden verbeterd is. In de huishoudens behorende tot de 40 procent laagste inkomens was dat substantieel minder (variërend tussen 16 en 21 procent).

8.2.6 Financiële situatie in het afgelopen jaar¹⁾

¹⁾ Huishoudens zijn in 2019 ingedeeld naar het inkomen van 2018.

De toename van het negatieve oordeel over de financiële situatie is het grootst onder personen in de hogere inkomensgroepen. Het aandeel personen in de hoogste inkomensgroep dat in 2019 de financiële situatie van het huishouden verslechterd vindt was weliswaar lager dan in de lage inkomensgroepen, maar is ten opzichte van 2017 wel met 8 procentpunt gestegen. In de 20 procent huishoudens met het laagste inkomen was de toename kleiner.

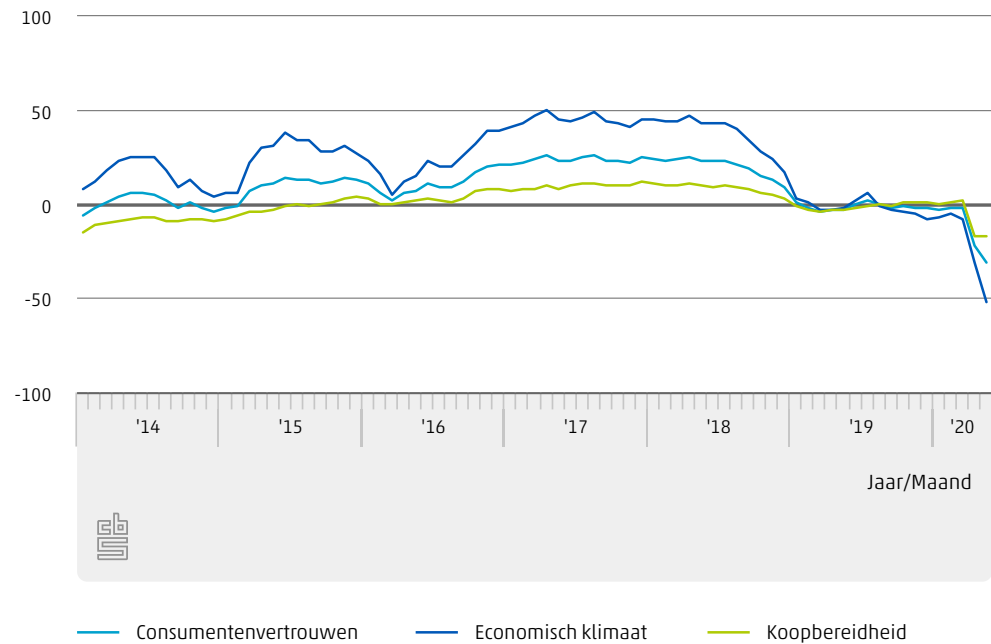
Consumentenvertrouwen stort in door corona

Het vertrouwen van consumenten is in april 2020, dus ten tijde van de gedeeltelijke lockdown vanwege de coronacrisis, ongekend diep weggezakt naar een waarde van -22. In maart 2020 lag de indexwaarde nog op -2. Het is de grootste daling ooit sinds het begin van de meting (1986). Het oordeel over het economische klimaat verslechterde het meest: van -8 in maart naar -31 in april. Ook de koopbereidheid daalde fors. In maart 2020 werd deze nog licht positief ingeschat (+2) maar in april sloeg dat helemaal om naar een waarde van -17. De daling van het consumentenvertrouwen zette in mei verder door en kwam uit op een indexwaarde van -31. Dat kwam vooral door een verdere verslechtering van het oordeel over het economische klimaat. Deze daalde van -31 naar -52 in mei. De daling in de koopbereidheid zette evenwel niet verder door.

Het consumentenvertrouwen lag in mei weliswaar fors lager dan het gemiddelde over de afgelopen 20 jaar (-5). Maar het was nog altijd beter dan in de nadagen van de economische crisis in maart 2013, toen het consumentenvertrouwen met een waarde van -41 het absolute dieptepunt bereikte sinds het begin van de meting. Daarna verbeterde met het aantrekken van de economie het consumentenvertrouwen en kwam in maart 2014 voor het eerst sinds vele jaren weer boven de nullijn (precies evenveel optimisten als pessimisten) te liggen. Het positieve sentiment hield, weliswaar met tussentijdse pieken en dalen, aan tot maart 2019. Toen dook het vertrouwen weer onder de nullijn. Een kleine positieve oprisping daargelaten bleef het consumentenvertrouwen sindsdien negatief om in april 2020 als gevolg van de coronacrisis ongekend te dalen.

Ontwikkeling consumentenvertrouwen

Saldo positieve en negatieve antwoorden

8.3 Literatuur

CBS, 2017. [Uitgebreide onderzoeksbeschrijving Consumentenvertrouwen](#). Centraal Bureau voor de Statistiek. Den Haag/ Heerlen/ Bonaire.

CBS (2019). [Welvaart in Nederland 2019](#). Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/ Heerlen/ Bonaire.

CBS StatLine (2020). [Consumentenvertrouwen; kenmerken huishouden](#).

9. Belastingen

In dit hoofdstuk komt de druk van belastingen, volksverzekeringen en overige premies op het bruto-inkomen aan bod. Hoe varieert deze druk voor huishoudens met verschillende welvaartsniveaus? Hoe groot is verder het belastingvoordeel dat huishoudens genieten uit heffingskortingen en uit de hypotheekrenteaftrek?

9.1 Belastingdruk

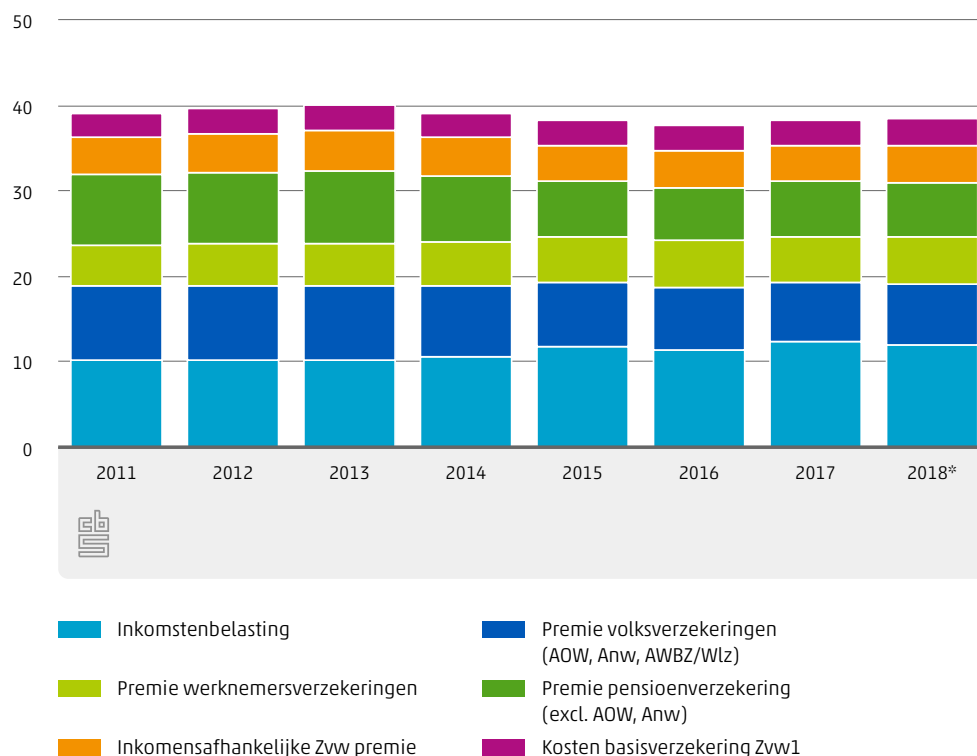
Druk in 2018 stabiel

Huishoudens in Nederland betalen belasting over hun bruto inkomen als werknemer, de winst als zelfstandige, een uitkering en hun vermogen. De belasting bestaat uit de inkomstenbelasting (met daarop een voorheffing in de vorm van loonbelasting en dividendbelasting) en de premies voor de volksverzekeringen Algemene Ouderdomswet (AOW), Algemene Nabestaandenwet (Anw) en Wet langdurige zorg (Wlz), voorheen Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ). Daarnaast drukken premies voor verzekeringen tegen werkloosheid, ziekte en arbeidsongeschiktheid en pensioenpremies op het bruto inkomen, evenals premies voor zorg- en ziektekostenverzekeringen.

De druk van inkomstenbelasting, premies volksverzekeringen en overige premies op het bruto inkomen bleef in 2018 gemiddeld 38,5 procent, vrijwel even hoog als in 2017. In 2016 was dit 37,7 procent. Over iedere 100 euro aan bruto inkomen is gemiddeld 38,50 euro verschuldigd aan belastingen en premies en blijft 61,50 euro over om te besteden. Indirecte belastingen en gemeentelijke heffingen leggen weliswaar nog aanvullend beslag op deze bestedingsruimte, maar gegevens over deze aanvullende druk zijn niet bekend voor 2018. Sinds 2013 is de gemiddelde druk gedaald door een daling van de verschuldigde pensioenpremie en een stijging van het gemiddelde bruto inkomen. Na 2016 is de druk iets opgelopen door een hogere inkomstenbelasting. De belasting- en premiedruk schommelt sinds de herziening van het belastingstelsel in 2001 rond de 40 procent.

9.1.1 Belasting- en premiedruk huishoudens

% van bruto inkomen

¹⁾ Incl. gebruik verplicht eigen risico en verminderd met zorgtoeslag

Belastingdruk hoger naarmate welvaart hoger

De totale belasting- en premiedruk varieert tussen huishoudens onderling. Wanneer huishoudens op volgorde van hun welvaartsniveau worden ingedeeld in tien even grote groepen, blijkt dat de druk voor huishoudens in de tweede 10%-groep het laagst is. De druk neemt per groep toe en is het hoogst voor huishoudens in de negende welvaartsgroep. De afzonderlijke druk van de inkomstenbelasting en premies neemt toe naarmate de welvaart stijgt, vanwege het principe van heffing naar draagkracht (zie paragraaf 9.2).

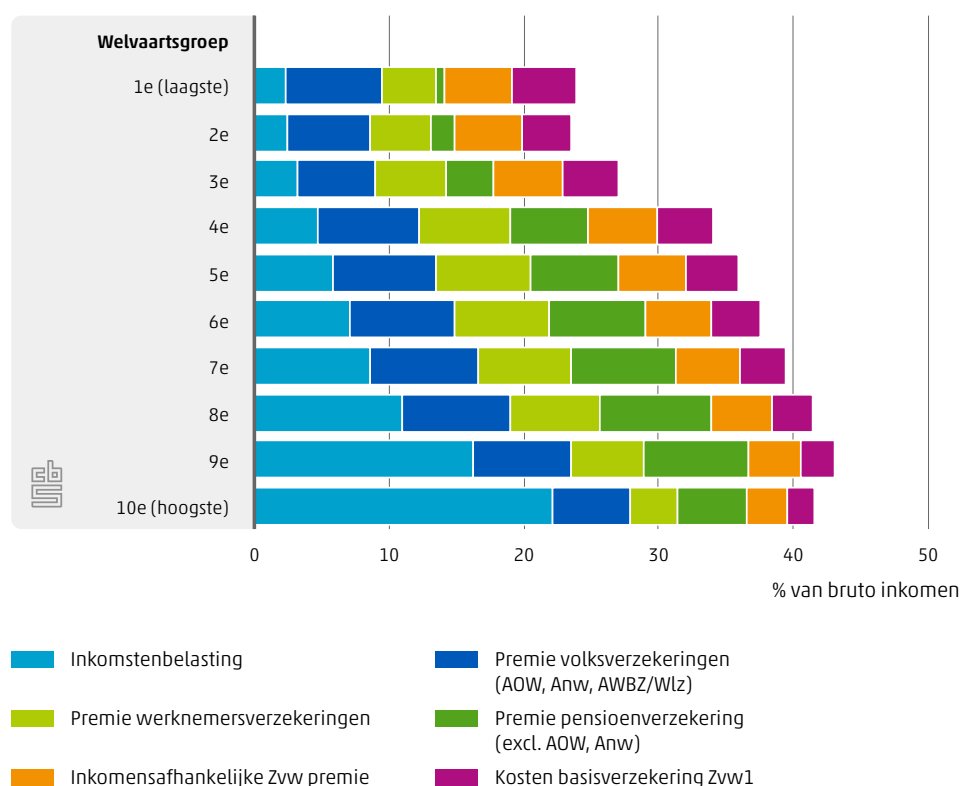
Welvaartsgroepen

In dit hoofdstuk worden huishoudens ingedeeld op basis van een welvaartsmaat waarin zowel informatie over het inkomen als over het vermogen van huishoudens wordt gebruikt (zie ook paragraaf 7.3). De rangschikkingen van huishoudens naar hoogte van het inkomen en van het vermogen zijn hierbij het uitgangspunt. De welvaart van een huishouden is vastgesteld als de som van het cumulatieve aandeel in inkomen en het cumulatieve aandeel in vermogen. Op grond van de opgetelde waarden zijn de huishoudens gerangschikt van lage naar hoge welvaart en ingedeeld in 10 decielgroepen. Het resultaat hiervan is dat huishoudens in de laagste (1e) welvaartsgroep een laag inkomen én een laag vermogen hebben. Naarmate het inkomen of vermogen hoger is wordt een huishouden in een hogere groep ingedeeld. Huishoudens in de hoogste (10e) welvaartsgroep hebben een hoog inkomen én een hoog vermogen. Door gebruik te maken van deze welvaartsmaat wordt een realistischer beeld van de gemiddelde

belastingdruk gepresenteerd voor de opeenvolgende groepen huishoudens dan wanneer alleen inkomen in beschouwing wordt genomen. Zo wordt de laagste groep op deze manier niet vertekend door vermogende zelfstandigen met een incidenteel verlies.

Voor huishoudens in de laagste welvaartsgroep is de totale belasting- en premiedruk op het bruto inkomen iets hoger dan in de tweede welvaartsgroep. In de laagste groep komen relatief veel zelfstandigen voor met zeer lage inkomens. De druk voor huishoudens in de hoogste welvaartsgroep is lager dan in de negende welvaartsgroep. Zo bestaat de hoogste groep voor een deel uit vermogende AOW'ers die weliswaar veel inkomstenbelasting verschuldigd zijn, maar geen premies voor AOW, pensioen en inkomensverzekeringen meer hoeven te betalen. Daarnaast bevat deze groep relatief veel ondernemers. Ook zij betalen veel inkomstenbelasting, maar vaak weinig tot geen premies voor inkomensverzekeringen en private pensioenen. Hun vangnetten bouwen zij op in hun eigen bedrijf.

9.1.2 Belasting- en premiedruk huishoudens, 2018*

¹⁾ Incl. gebruik verplicht eigen risico en verminderd met zorgtoeslag

9.2 Drukverlichting door heffingskortingen

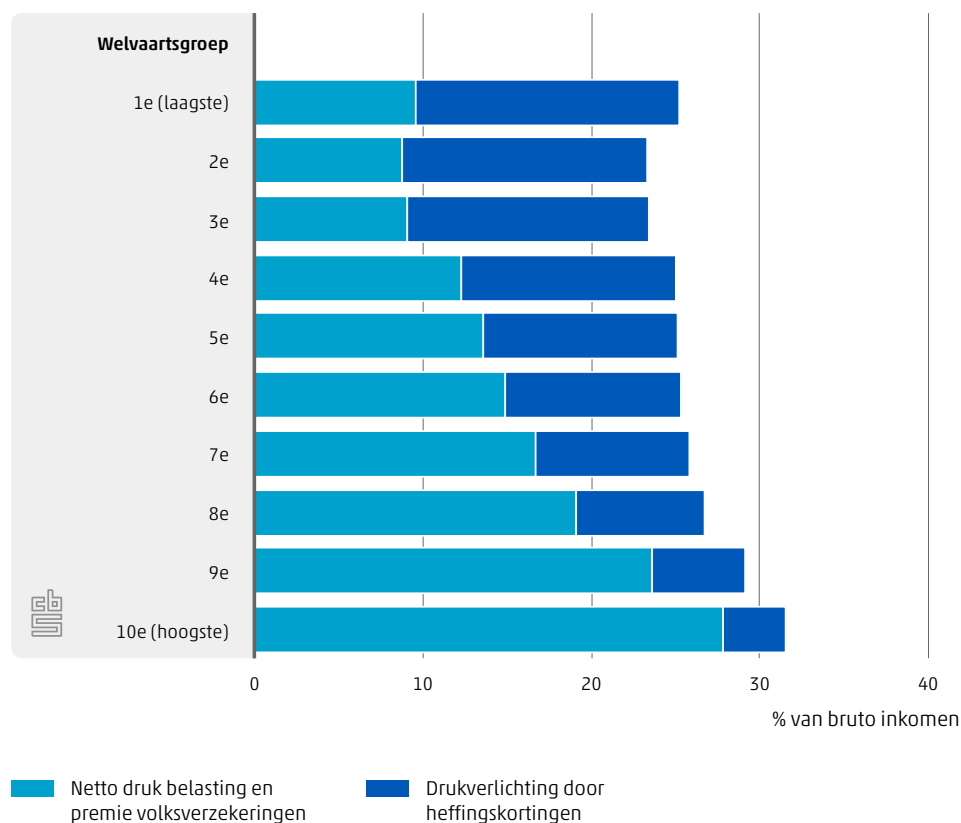
Heffingskorting draagt fors bij aan draagkrachtprincipe

Heffing naar draagkracht is een van de principes van het belastingstelsel. Het houdt in dat iemand meer belasting moet betalen naarmate zijn inkomen of vermogen hoger is. Dit principe is in de inkomstenbelasting onder meer vormgegeven door een systeem om inkomens te splitsen in maximaal vier schijven met oplopende tarieven. Meer nog dan die tariefdifferentiatie leveren de heffingskortingen een bijdrage aan de heffing naar draagkracht.

Voor huishoudens met het laagste welvaartsniveau (zowel een laag inkomen als een laag vermogen) zou de druk zonder heffingskortingen 25,3 procent zijn. Voor de huishoudens met de hoogste welvaart zou deze bruto druk 31,6 procent zijn. De belastingschijven zorgen dus voor een drukverschil van 6,3 procentpunt. Door de heffingskortingen kwamen deze percentages in 2018 netto uit op 9,6 procent voor de laagste welvaartsgroep en op 27,9 procent voor de hoogste groep, een drukverschil van 18,3 procentpunt. De heffingskortingen verhogen het drukverschil dus met 12 procentpunt.

Sinds 2011 is het verschil in netto heffing tussen de laagste en de hoogste groep groter geworden. In 2011 bedroeg het verschil ruim 16 procentpunt. Zowel de bruto heffing als de heffingskortingen droegen hieraan bij. Zo is voor de meer vermogende huishoudens de heffing over de eigen woning en vermogen in box 3 toegenomen en zijn heffingskortingen (meer) inkomensafhankelijk geworden.

9.2.1 Belastingdruk na heffingskortingen, 2018*

9.3 Belastingvoordeel aftrek eigen woning

Aftrek daalt door lagere rente

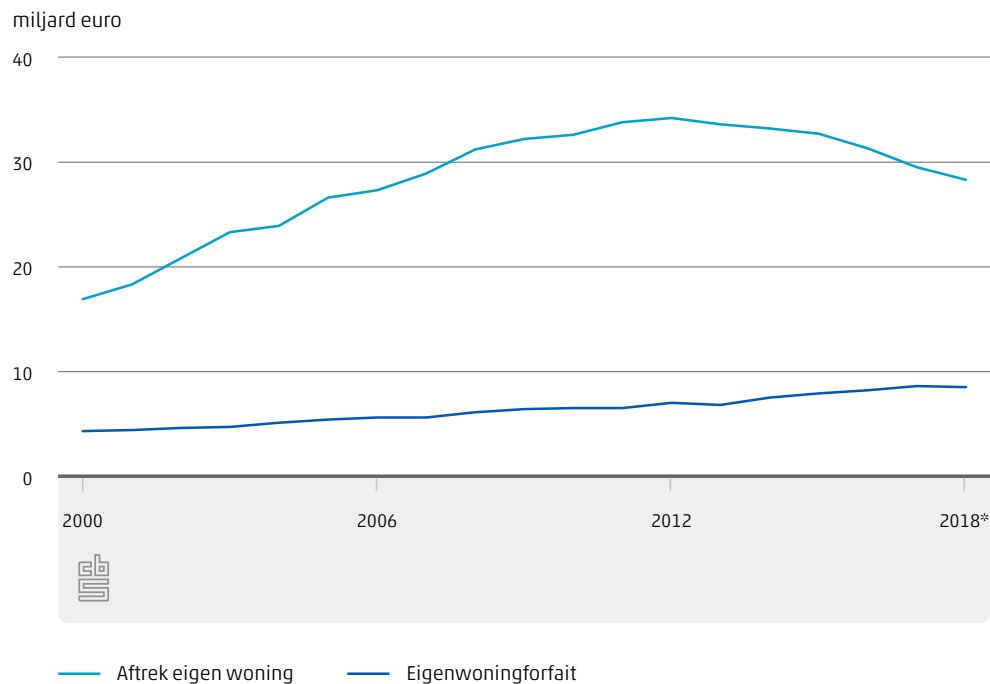
De eigen woning valt, anders dan de meeste andere vermogenscomponenten, in box 1 van de inkomstenbelasting. Het inkomen uit de eigen woning dat in box 1 wordt belast is het zogenaamde eigenwoningforfait, een percentage van de WOZ-waarde. Kosten van de lening voor de woning mogen daarentegen van het inkomen worden afgetrokken, dit is bekend als de hypotheekrenteaftrek.

Sinds 2005 is er bovendien een aftrek wegens geen of geringe eigenwoningschuld. Deze aftrek is een kwijtschelding van het eigenwoningforfait voor zover die groter is dan de betaalde rente. Per saldo levert de woning daardoor geen of een verlagende bijdrage aan het belastbare inkomen. Deze zogenaamde Hillenregeling wordt vanaf 2019 in dertig jaren stapsgewijs weer afgeschaft.

In 2018 bedroeg de totale aftrek 28,3 miljard euro, waarvan 26,4 miljard hypotheekrenteaftrek en 1,9 miljard aftrek wegens geen of geringe eigenwoningschuld. Op het hoogtepunt in 2012 was dit in totaal nog ruim 34 miljard. Sindsdien is de aftrek met 5,9 miljard euro gedaald. Dit komt doordat steeds meer huishoudens gebruikmaken van de lage hypotheekrentetarieven.

Het totale eigenwoningforfait groeide sinds 2000 van 4,3 miljard euro naar bijna 8,6 miljard in 2017. In 2018 daalde het tarief maar werd dit toegepast op gestegen WOZ-waarden. Per saldo daalde het totale forfait in 2018 licht tot ruim 8,5 miljard.

9.3.1 Totale aftrek eigen woning en eigenwoningforfait

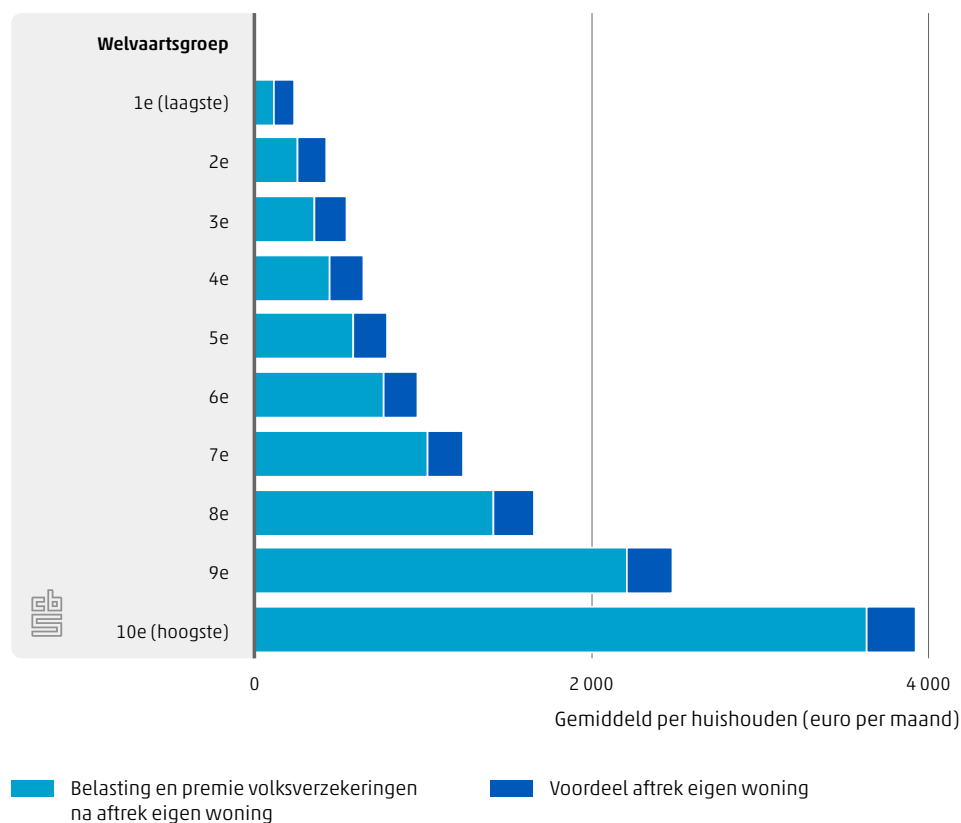
Gemiddeld 230 euro belastingvoordeel

In 2018 leverde de aftrek voor de eigen woning gemiddeld een voordeel op van 230 euro per maand, 70 euro minder dan in 2012. Het belastingvoordeel liep op van 120 euro in de deecielfgroep met de laagste welvaart naar 290 euro in de tiende en hoogste groep. De heffing in de laagste groep werd hierdoor gehalveerd. Hogere welvaartsgroepen hadden weliswaar meer voordeel in euro's, maar dit had relatief steeds minder effect op de heffing.

Het belastingvoordeel van de aftrek eigen woning is de laatste jaren sneller gedaald dan de aftrek zelf omdat het marginale profijtelijke tarief stapsgewijs wordt beperkt. Komende jaren wordt de beperking van de fiscale tarieven versneld doorgezet en wordt bovendien ook de aftrek wegens geen of geringe eigenwoningschuld in dertig jaar afgebouwd.

Ter compensatie wordt het tarief van het eigenwoningforfait voor de meeste eigenaren ook in enkele stappen verlaagd.

9.3.2 Voordeel van aftrek eigen woning en netto heffing, 2018*

Meeste profijt voor grootste belastingbetalers

In totaal profiteerden in 2018 ruim 4,4 miljoen huishoudens van de aftrek eigen woning. Dit betreft 57 procent van alle Nederlandse huishoudens. Sinds 2005, toen de aftrek wegens geen of geringe eigenwoningschuld werd ingevoerd, is dit aandeel met 3,2 procentpunt gestegen. Huishoudens met een hoge welvaart hebben veel vaker een eigen woning dan die met een laag welvaartsniveau. Bijna 4 procent van de huishoudens in de laagste welvaartsgroep had in 2018 voordeel van de aftrek voor de eigen woning. In de hoogste groep had 96 procent van de huishoudens voordeel van de aftrek. Door het grote aandeel huishoudens met een eigen woning en het gemiddeld hoge bedrag aan heffingsvoordeel, kwam 40 procent van het totale belastingvoordeel van 12,3 miljard euro terecht bij de twee hoogste welvaartsgroepen. Ook met inachtneming van het belastingvoordeel betaalden deze huishoudens ruim 54 procent van de totale inkomstenbelasting en premies volksverzekeringen.

Bijlagen

A Equivalentiefactoren

Equivalentiefactoren: van besteedbaar inkomen naar gestandaardiseerd inkomen

Het maakt veel uit hoeveel mensen binnen een huishouden van een bepaald inkomen moeten leven. Om het inkomen van huishoudens van verschillende grootte en samenstelling vergelijkbaar te maken wordt het inkomen gestandaardiseerd. Dit gestandaardiseerde inkomen wordt ook wel koopkracht genoemd.

Standaardiseren gebeurt door het besteedbare huishoudensinkomen te delen door een factor die uitdrukt hoe groot het schaalvoordeel is bij het voeren van een gemeenschappelijke huishouding. Hierbij is het eenpersoonshuishouden als norm gekozen. Voor deze huishoudens is de factor gelijk aan 1. Er wordt voor elke extra volwassene 0,19 tot 0,37 en voor elk extra minderjarig kind 0,15 tot 0,33 aan deze factor toegevoegd.

Voor een echtpaar zonder kinderen bedraagt de factor bijvoorbeeld 1,37. Een alleenstaande met een besteedbaar inkomen van 10 duizend euro en een echtpaar met een besteedbaar inkomen van 13,7 duizend euro bevinden zich dus op een even hoog welvaartsniveau: na standaardiseren bedraagt de koopkracht voor beide huishoudens 10 duizend euro.

De factor waardoor gedeeld wordt noemt het CBS de equivalentiefactor. Voor de meest voorkomende groepen is deze factor in tabel A.1 opgenomen. Zo bedraagt de equivalentiefactor voor een eenoudergezin met twee minderjarige kinderen 1,51.

A.1 Equivalentiefactoren¹⁾

	Aantal kinderen (jonger dan 18 jaar)				
	0	1	2	3	4
Aantal volwassenen					
1	1,00	1,33	1,51	1,76 ³⁾	1,95 ³⁾
2	1,37	1,67	1,88	2,06	2,28 ²⁾
3	1,73 ²⁾	1,95 ²⁾	2,14 ²⁾	2,32 ²⁾	2,49 ²⁾
4	2,00 ²⁾	2,19 ²⁾	2,37 ²⁾	2,53 ²⁾	2,68 ²⁾

¹⁾ Standaardhuishouden is het eenpersoonshuishouden.

²⁾ Op basis van formule (zie tekst).

³⁾ Op basis van extrapolatie.

De factoren uit tabel A.1 zijn voor de meest voorkomende groepen op empirische wijze vastgesteld. Dit is voor het laatst gebeurd op basis van gegevens van het Budgetonderzoek voor de jaren 1995–2000 (zie CBS, 2003). Voor de overige huishoudens (en voor groepen die niet in tabel A.1 vermeld zijn) is de equivalentiefactor berekend op basis van de volgende formule:

$$E = \{P_v + (0,8 * P_k)\}^{0,5}.$$

In deze formule is E de equivalentiefactor, P_v het aantal volwassenen en P_k het aantal kinderen tot 18 jaar in het huishouden.

Alternatieve equivalentieschalen

Er bestaan diverse alternatieve equivalentieschalen. Binnen de OESO-landen zijn onder meer de volgende internationale schalen in gebruik:

- De 'OECD equivalence scale' (ook wel 'Oxford scale' genoemd: Deze kent de waarde 1 toe aan het eerste lid van het huishouden en voegt hier 0,7 aan toe voor iedere volgende volwassene en 0,5 voor ieder volgend kind (tot 14 jaar).
- De 'OECD modified equivalence scale': Aan het eerste lid van het huishouden wordt de waarde 1 toegekend, aan elke volgende volwassene 0,5 en elk volgend kind (tot 14 jaar) 0,3.
- De 'OECD square root scale': de equivalentiefactor wordt bepaald als de wortel van het aantal huishoudensleden.

Het CBS gebruikt bij voorkeur de eigen, op waarnemingen afgeleide, equivalentieschaal. Voor de levering van gegevens van het gestandaardiseerd inkomen aan internationale organisaties zoals de OESO en Eurostat wordt ten behoeve van de internationale vergelijkbaarheid het gebruik van een bepaalde equivalentieschaal voorgeschreven. Zo zijn de uitkomsten voor Nederland die Eurostat publiceert over het gestandaardiseerd inkomen, gebaseerd op de hierboven genoemde 'OECD modified equivalence scale'.

Vergelijking van enkele equivalentieschalen

	OECD scale	OECD modified scale	Square root scale	CBS-schaal
1 volwassene	1,00	1,00	1,00	1,00
1 volwassene, 1 kind tot 14 jaar	1,50	1,30	1,41	1,33
2 volwassenen	1,70	1,50	1,41	1,37
2 volwassene, 1 kind tot 14 jaar	2,20	1,80	1,73	1,67
2 volwassene, 2 kinderen tot 14 jaar	2,70	2,10	2,00	1,88

B Consumentenprijsindex

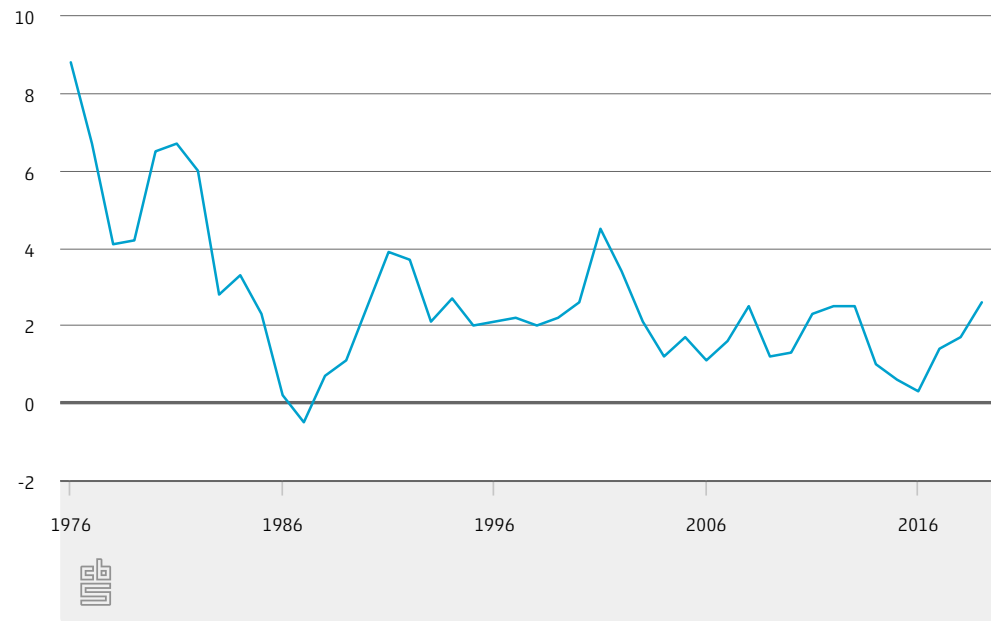
Prijsindex: van nominaal naar reëel inkomen

Voor een bedrag van 100 euro kon een huishouden in 2019 minder goederen en diensten kopen dan in eerdere jaren. Inflatie leidt tot een uitholling van de koopkracht van het inkomen. De inflatie van consumentenprijzen wordt gemeten als de stand van de Consumentenprijsindex (CPI) op een bepaald tijdstip ten opzichte van een jaar eerder. De CPI is een maat voor het gemiddelde prijsniveau van consumentenproducten en meet de prijsontwikkeling van een pakket goederen en diensten zoals dit gemiddeld wordt aangeschaft door de consumenten.

Het gemiddelde van de jaarlijkse inflatie van consumentenprijzen over de periode 1976–2019 bedroeg 2,6 procent. Eind jaren zeventig en begin jaren tachtig lag de inflatie een stuk hoger. Daarna volgde een scherpe daling, met in 1987 een jaar waarin de inflatie negatief was.

B.1 Inflatie van consumentenprijzen

%-mutatie t.o.v. een jaar eerder

Vanaf 1995 is de inflatie van consumentenprijzen vrij stabiel rond de 2 procent, met twee uitzonderingen. In 2001–2002 was de inflatie vooral hoog door een samenloop van een sterke stijging van de voedselprijzen, van gas en elektriciteit en van de btw. Van 2014 tot 2016 was het gemiddelde juist heel laag, 0,6 procent.

De inflatie van consumentenprijzen is na 2016 vooral toegenomen doordat de prijsstijging van goederen sterk is aangetrokken. Met name de energieprijzen stegen na 2016 sterker dan in de periode 2014–2016 en in 2019 liep de prijsstijging van voedingsmiddelen, alcoholhoudende dranken en tabak op tot het hoogste niveau na 2013.

In 2019 liep de inflatie van consumentenprijzen op naar 2,6 procent. Dit was het hoogste niveau na 2002 en bovendien één van de hoogste in de eurozone. Dit hangt samen met de verhoging van het lage btw-tarief van 6 naar 9 procent en de verhoogde energiebelasting in januari 2019.

De prijsontwikkeling van diensten liep, na 3 jaar lager dan 2 procent te zijn geweest, in 2019 eveneens op naar het hoogste niveau na 2013. De sterkere prijsontwikkeling was zichtbaar bij vrijwel alle vormen van diensten. Ook de goederen en diensten die de Nederlandse consument in het buitenland koopt, stegen van 2017 tot 2019 sterker in prijs dan in de perioden tussen 2012 en 2017.

B.2 Jaarlijkse mutatie in consumentenprijzen per bestedingscategorie

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
	%								
Bestedingen, totaal	2,3	2,5	2,5	1,0	0,6	0,3	1,4	1,7	2,6
Goederen	2,5	2,5	2,1	-0,4	-1,0	-0,2	1,3	1,8	2,7
Industriële goederen exclusief energie	0,6	0,8	1,7	-0,4	-0,5	0,8	-0,1	0,2	0,6
Energie, inclusief autobrandstof	7,8	6,9	0,7	-1,5	-5,3	-5,6	3,6	8,2	7,7
Voedingsmiddelen, dranken en tabak	2,5	2,5	3,9	0,4	1,0	1,2	2,3	1,2	3,6
Diensten	2,0	2,3	2,9	2,2	2,0	0,9	1,3	1,6	2,7
Diensten i.v.m. communicatie	2,2	0,1	-1,8	-5,6	-3,0	-4,8	-5,7	-5,4	-2,2
Diensten i.v.m. huisvesting	1,7	2,1	3,4	3,8	2,9	2,0	1,6	1,8	2,5
Diensten recreatie, reparatie	2,4	3,0	2,2	1,9	1,7	1,1	2,9	2,3	3,9
Diensten i.v.m. vervoer	2,2	3,3	5,7	1,5	2,2	0,7	1,5	2,0	4,8
Diverse diensten	2,1	2,2	2,7	1,3	2,2	-0,1	0,8	2,3	1,9
Consumptiegebonden belastingen	0,9	1,6	2,0	6,2	1,1	0,2	-0,7	0,5	1,2
Consumptie in het buitenland	4,3	3,8	1,7	0,7	0,3	-0,7	3,0	2,7	2,2

Nominale en reële inkomensontwikkeling

Huishoudens waarvan het inkomen met 2 procent stijgt, terwijl de prijzen gemiddeld met 3 procent gestegen zijn, ondervinden een verlies aan koopkracht van 1 procent.

We spreken van een nominale inkomensontwikkeling als er geen correctie voor de prijsontwikkeling heeft plaatsgevonden en van een reële inkomensontwikkeling (of koopkrachtontwikkeling) als dit wel het geval is geweest.

Om (nominale) inkomens van uiteenlopende jaren met elkaar vergelijkbaar te maken, worden ze uitgedrukt in het prijspeil van een en hetzelfde basisjaar. Zo bedroeg het besteedbaar inkomen per huishouden in 2011 nominaal 36,6 duizend euro; omgerekend in prijzen van 2018 was dit 40,4 duizend euro. Daarmee was het reëel besteedbaar inkomen in 2011 lager dan in 2018, toen het besteedbaar inkomen per huishouden 42,1 duizend euro bedroeg.

C Besteedbaar versus beschikbaar inkomen

In de Welvaartsstatistieken ligt de nadruk op de verdeling van inkomen, bestedingen en vermogen over de diverse bevolkingsgroepen. Huishoudens zijn hierbij naar uiteenlopende kenmerken gedetailleerd zoals samenstelling van het huishouden, hoogte van het inkomen, bron van het inkomen en regio. De Nationale rekeningen bevatten voor de sector huishoudens eveneens uitkomsten voor diverse welvaartsbegrippen, maar het gaat hier vooral om het totaalbedrag.

Als bijvoorbeeld het inkomen uit beide statistieken onder de loep genomen wordt, dan blijkt dat het besteedbaar inkomen uit de Inkomensstatistiek voor alle huishoudens tezamen en het beschikbaar inkomen voor de sector huishoudens uit de Nationale rekeningen niet met elkaar overeen komen. Dit heeft diverse oorzaken.

In de eerste plaats is er een verschil in populatie. Het besteedbaar inkomen betreft het inkomen van personen in particuliere huishoudens die aan het eind (reeks 2000–2014) dan wel begin (reeks vanaf 2011) van het jaar tot de Nederlandse bevolking behoren, terwijl het beschikbaar inkomen betrekking heeft op alle personen die gedurende het jaar in Nederland waren. In het besteedbaar inkomen ontbreekt dus het inkomen van personen die in een instelling, inrichting of tehuis verbleven en van degenen die in de loop van het jaar overleden of geëmigreerd (reeks 2000–2014) dan wel geboren of geïmmigreerd (reeks vanaf 2011) zijn.

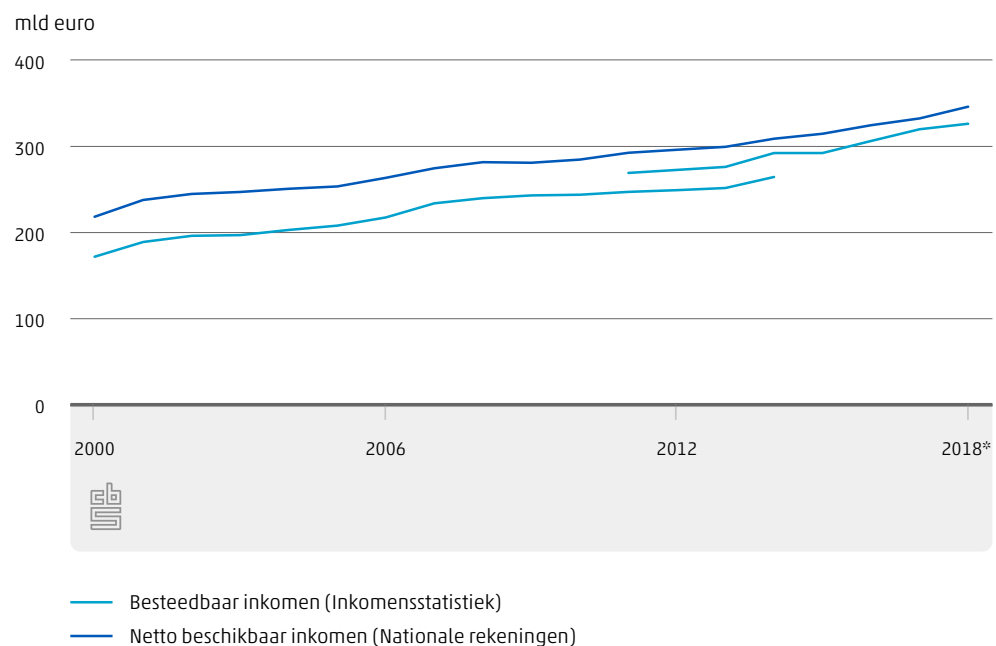
In de tweede plaats zijn er verschillen in de definitie van het inkomensbegrip. Zo worden de diensten van banken die tot uitdrukking komen in een hogere rentevoet over leningen dan over tegoeden, in de Nationale rekeningen als een besteding van huishoudens opgevat, terwijl in de Inkomensstatistiek de feitelijk betaalde en ontvangen rente hiervoor niet aangepast worden.

Ten derde zijn er ook verschillen doordat het besteedbaar inkomen niet volledig waargenomen wordt. Zo ontbreekt in het besteedbaar inkomen bijvoorbeeld het saldo van inkomensoverdrachten van huishoudens van en naar het buitenland, terwijl dit saldo wel in het beschikbaar inkomen is verdisconteerd.

Tot slot is er een verschil in waarneming. Het besteedbaar inkomen is waargenomen bij personen (het gaat dan vooral om gegevens van de Belastingdienst), terwijl het beschikbaar inkomen mede berust op totaalbedragen van onder meer bedrijven (loonkosten), uitkeringsinstanties en pensioenfondsen (uitkeringen, AOW en pensioen).

De herziening van de Inkomensstatistiek (met name de opwaardering van de economische huurwaarde, zie Bos en Lok, 2019) heeft geleid tot een halvering van de relatieve kloof tussen beide begrippen: tussen 2011 en 2014 bedroeg deze voor de oude reeks gemiddeld 15 procent en voor de nieuwe reeks 7 procent.

C.1 Besteedbaar¹⁾ en beschikbaar inkomen

¹⁾ De Inkomensstatistiek is herzien in 2011, waardoor in dat jaar sprake is van een breuk.

D Literatuur

Bos, W. en R. Lok (2019). [*Herziening van de Inkomensstatistiek 2011*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Bronnen

Inkomenspanelonderzoek (IPO)

Dit panel(steekproef)onderzoek geeft een beeld van de samenstelling en verdeling van het inkomen van huishoudens en personen in Nederland. De inkomensgegevens zijn voornamelijk afkomstig van de Belastingdienst. De steekproef van het IPO bestond in 2014 uit bijna 100 duizend huishoudens met 280 duizend personen. Het [IPO](#) is vervangen door een integraal onderzoek.

Integrale Inkomens- en Vermogensstatistiek (IIVS)

Vanaf statistiekjaar 2011 publiceert het CBS over inkomen op basis van gegevens van alle huishoudens en personen in Nederland. De inkomensgegevens zijn voornamelijk afkomstig van de Belastingdienst. Cijfers uit de reeks vanaf 2011 verschillen met IPO-cijfers uit de reeks tot en met 2014.

Vermogensgegevens zijn integraal beschikbaar vanaf 2006. Vanaf verslagjaar 2011 is de informatie over bank- en spaartegoeden en effecten en over schulden completer, waardoor vermogensgegevens vanaf dat jaar verschillen met gegevens uit de reeks tot en met 2010. Zie ook [IIVS](#).

Nalatenschappen

De statistiek over nalatenschappen heeft betrekking op alle volgens de bevolkingsstatistiek van CBS in Nederland overleden personen in een bepaald jaar. Voor 35 tot 50 procent van de overledenen zijn gegevens over nalatenschappen beschikbaar uit de belastingaangiften successierecht c.q. erfbelasting. Dan gaat het uitsluitend om bedragen die boven de kritische drempel van vrijstelling van belasting vallen. De bedragen onder de kritische drempel worden geraamd op basis van vroegere integrale vermogensgegevens van de overledenen afkomstig uit eerdere aangiften inkomstenbelasting. Omdat de procedure van erfbelasting drie jaar in beslag kan nemen, hebben de meest recente cijfers betrekking op 2016.

EU Survey on Income and Living Conditions (EU-SILC)

EU-SILC is een wettelijk verplicht jaarlijks onderzoek naar armoede, sociale uitsluiting en inkomensopbouw van huishoudens en personen volgens speciale hiervoor geldende EU-afbakeningen. Ook wordt er gevraagd naar aspecten van sociale participatie, gezondheid en wonen. De gegevens zijn gebaseerd op een jaarlijkse steekproef van ongeveer 10 duizend huishoudens. Een belangrijk deel van de benodigde EU-SILC gegevens, met name de inkomensgegevens, zijn verkregen via koppeling van integrale registergegevens. Zie ook [EU-SILC](#).

Consumenten Conjunctuur Onderzoek (CCO)

Met een maandelijkse enquête onder minimaal 1000 personen wordt doorlopend informatie ingewonnen over de verwachtingen van consumenten ten aanzien van de economische ontwikkelingen en hun eigen financiële situatie. Op basis hiervan worden de maandelijkse cijfers van het consumentenvertrouwen vastgesteld. Nadere informatie is te vinden in [CCO](#).

Medewerkers

Koos Arts
Wim Bos
Marion van den Brakel
Kai Gidding
Daniël Herbers
Bart Huynen
Koen Link
Reinder Lok
Jasper Menger
Jeroen Nieuweboer
Ferdie Otten
Noortje Pouwels-Urlings

Eindredactie

Marion van den Brakel en Ferdie Otten

Erratum

Datum: 16 november 2020

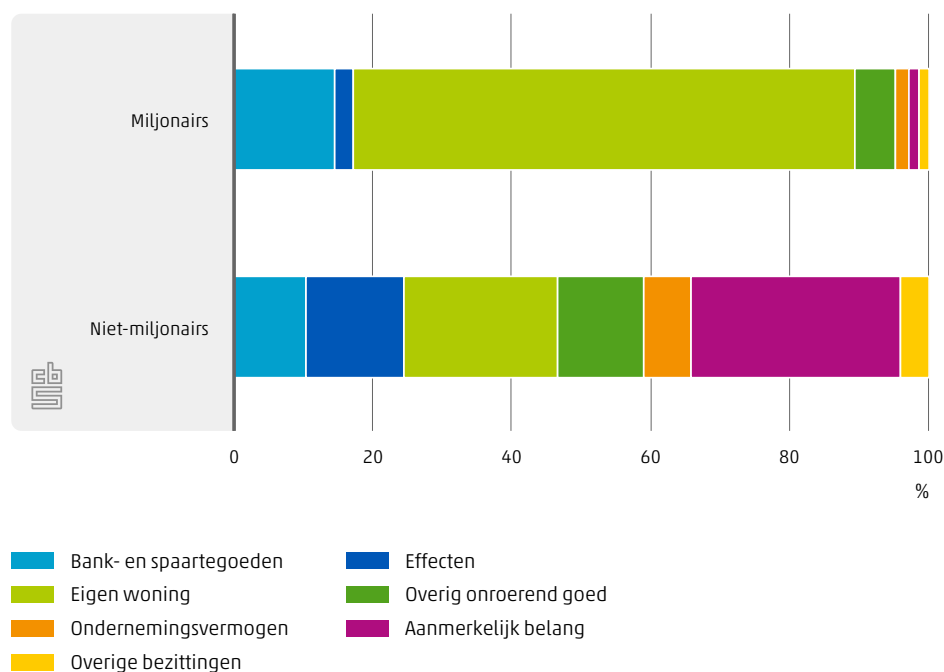
Materiële welvaart in Nederland 2020

Ondanks de zorgvuldigheid waarmee deze publicatie is samengesteld, zijn er achteraf enkele onvolkomenheden geconstateerd. Onze excuses hiervoor.

In de figuur "Samenstelling van bezittingen, 1 januari 2018*" was een fout opgetreden. De labels van de staven, t.w. "Miljonairs" en "Niet-miljonairs", stonden verkeerd om. De bovenste staaf betreft dus "Niet-miljonairs" en de onderste staaf betreft "Miljonairs". Het gaat om de laatste figuur in het kader "Aantal miljonairs opnieuw toegenomen" in paragraaf "5.3 Vermogensverdeling" van de publicatie "Materiële Welvaart in Nederland 2020".

Foutieve versie:

Samenstelling van bezittingen, 1 januari 2018*

Gecorrigeerde versie:

Samenstelling van bezittingen, 1 januari 2018*

